

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գ Ա Վ Ա Ռ Ի Դ Ե Տ Ա Կ Ա Ն Հ Ա Մ Ա Լ Ս Ա Ր Ա Ն

«ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ» ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

ԱՌԿԱ ԲԱԺՆԻ

ԲԱԿԱԼԱՎՐԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

(մասնագիր և առարկայական նկարագրեր)

ԳԱՎԱՌ-2024

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ	3
Մասնագիտական կրթական ծրագրի մասնագրի նպատակը	5
Ծրագրի նկարագիրը	6
ՄԱՍ I. ԿՐԵԴԻՏԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՎ ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ	29
ՄԱՍ II. ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳՐԵՐ	60
Ընդհանուր հումանիտար և սոցիալ-տնտեսագիտական դասընթացներ	60
Պարտադիր դասընթացներ	60
Կամընտրական դասընթացներ	76
Ընդհանուր մաթեմատիկական և բնագիտական դասընթացներ	78
Պարտադիր դասընթացներ	78
Կամընտրական դասընթացներ	82
Ընդհանուր մասնագիտական դասընթացներ	86
Պարտադիր դասընթացներ	86
Կամընտրական դասընթացներ	147
Այլ կրթական մոդուլներ	153
Դասընթացների քարտեզագրում	159

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Սիրելի՛ ուսանողներ,

բարձրագույն կրթություն ստանալու իրավունքը ձեր կարևոր սահմանադրական իրավունքն է, որի արդյունավետ իրականացումը վճռորոշ նշանակություն ունի յուրաքանչյուրիդ համար:

Ձեր կյանքում անգնահատելի դերակատարություն ունի համալսարանը, որտեղ դուք ձեռք եք բերում անհրաժեշտ գիտելիքներ և կարողություններ, բացահայտում ձեր ներուժը, զինվում արժեքային ճիշտ կողմնորոշումներով, կայանում որպես մասնագետ: Ուստի, դուք պետք է գիտակցաբար ստանձնեք ձեր ուսման պատասխանատվությունը և անվարան քայլեր տեսական ու գործնական խորը գիտելիքներ, օգտակար սոցիալական փորձ, հմտություններ կուտակելու ճանապարհով:

Գավառի պետական համալսարանում գործում է երկաստիճան կրթական համակարգ՝ բակալավրիատ և մագիստրատուրա: Բակալավրիատում ուսումնական գործընթացը կազմակերպվում է առկա և հեռակա բաժիններում, կրեդիտային չափումներով, կիրառվում են ուսանողների գիտելիքների ընթացիկ, միջանկյալ և ամփոփիչ ստուգման ու բազմագործոն գնահատման կառուցակարգեր:

2007 թվականից ԳՊՀ-ում ներդրված կրեդիտների կուտակման և փոխանցման եվրոպական (ECTS) համակարգի համաձայն՝ «Տնտեսագիտություն» մասնագիտության գծով որակավորումը շնորհվում է կրթական ծրագրով սահմանված կրեդիտների անհրաժեշտ քանակի՝ 240 կրեդիտի կուտակման արդյունքում:

Մասնագիտական ուսուցումը կազմակերպվում է որակավորումների ազգային և ոլորտային շրջանակների, տնտեսագիտության զարգացման արդի միտումների, առաջավոր մոտեցումների և Գավառի պետական համալսարանում իրականացվող՝ «Տնտեսագիտություն» մասնագիտության բակալավրի կրթական ծրագրի պահանջներին համապատասխան: Ուսումնառության տարիներին ուսանողների աշխարհայացքի ընդլայնումն ու մասնագիտական պատրաստվածությունն ապահովվում է տնտեսագիտական դասընթացների և ընդհանուր հումանիտար, մաթեմատիկական ու բնագիտական առարկաների շնորհիվ:

«Տնտեսագիտություն» մասնագիտությամբ բակալավրի պատրաստման հիմնական կրթական ծրագրի շրջանակներում ուսանողները ձեռք են բերում մասնագիտական և ընդհանուր հումանիտար գիտելիքներ, միաժամանակ, խորացնում օտար լեզուների (անգլերեն, ռուսերեն) իմացությունը, տիրապետում են տնտեսագիտական գիտելիքների, հաշվապահական հաշվառման վարման սկզբունքներին և ստանդարտներին, ֆինանսների և հաշվապահության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորող նորմատիվ իրավական ակտերին ու կառուցակարգերին, ինչպես նաև արդյունավետ հաղորդակցման հմտություններին, արդի թվային տեխնոլոգիաներին, արհեստական բանականության գործիքներին:

Ուսուցումը կազմակերպվում է ժամանակակից կրթական տեխնոլոգիաներով ու մեթոդներով, կարևորվում են կրթության ելքային արդյունքների ձեռքբերումը, այդ նպատակով սովորողների ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքների իրականացումը, գործնական, սեմինար պարապմունքների ընթացքում ցուցաբերած ակտիվությունը: Լուրջ ուշադրություն է դարձվում ուսանողների պրակտիկաների կազմակերպմանը, ավարտական աշխատանքների պաշտպանությանը:

«Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրի շրջանավարտը կարող է աշխատել տնտեսական ընկերություններում, մասնավոր հատվածում, առևտրային և ոչ առևտրային կազմակերպություններում, բանկային համակարգում, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում, ինքնուրույն զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, ինչպես նաև ուսումը շարունակել հաջորդ կրթական աստիճանում՝ մագիստրատուրայում:

Գավառի պետական համալսարանում ստեղծված են բոլոր անհրաժեշտ պայմանները՝ մրցունակ մասնագետներ պատրաստելու համար: Ուստի, սիրելի՛ ուսանողներ, եղե՛ք նպատակասլաց ու աշխատասեր և միշտ հիշե՛ք, որ հաջողության երաշխիքը որակյալ կրթությունն է:

ԳՊՀ ռեկտոր՝

Ռուզաննա Հակոբյան

Մասնագիտական կրթական ծրագրի մասնագրի նպատակը

Մասնագիտական կրթական ծրագրի մասնագիրը ներառում է դասընթացների նկարագիր, որը նախատեսված է «Տնտեսագիտություն» մասնագիտությամբ սովորող բակալավրի կրթական ծրագրի վերաբերյալ տեղեկատվությունը ուսանողներին, դասախոսական ու վարչական կազմին մատչելի դարձնելու համար և պարունակում է ամփոփ տեղեկատվություն ինչպես մասնագիտության ուսումնական ծրագրի, այնպես էլ դրանց բաղադրիչ դասընթացների և ուսումնական մոդուլների վերաբերյալ: Մասնագիրը ներառում է.

- կրթական ծրագրի ընդհանուր նկարագրությունը՝ շնորհվող որակավորումը, ծրագրի նպատակները և նախանշված կրթական ելքային արդյունքները, ծրագրի բովանդակային կազմը և կրեդիտների կառուցվածքը, ավարտական պահանջները և ամփոփիչ ատեստավորման ձևը, պրակտիկաների վերաբերյալ տեղեկատվությունը և այլն,
- առանձին դասընթացների և ուսումնական մոդուլների հակիրճ նկարագիրը՝ դասընթացի անվանումը և նույնացման թվանիշը, ուսուցման կիսամյակը, դասընթացին հատկացված կրեդիտները (ներառյալ շաբաթական լսարանային ժամաքանակներն ըստ պարապմունքի ձևերի, դասընթացի խնդիրները՝ արտահայտված կրթական ելքային արդյունքներով և սպասվող մասնագիտական և/կամ փոխանցելի կարողություններով դասընթացի հակիրճ բովանդակությունը, ուսուցման և գնահատման մեթոդներն ու չափանիշները:

«ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ»

Մասնագիտական կրթական ծրագրի /այսուհետ Ծրագիր/ նկարագիրը

1. Ծրագրի անվանումը և մասնագիտության թվանիշը	Տնտեսագիտություն, 031101.01.6
2. Բուհը	Գավառի պետական համալսարան
3. Ծրագիրը հավատարմագրված է	-
4. Շնորհվող որակավորումը	տնտեսագիտության բակալավր
5. Կրթական աստիճանը	բակալավր
6. Ուսումնառության լեզուն	հայերեն
7. Ուսուցման ձևը	առկա
<p>8. Ծրագրի ընդունելության չափանիշները.</p> <p>Ծրագրի դիմորդը պետք է ունենա.</p> <ul style="list-style-type: none"> միջնակարգ, միջին մասնագիտական, նախնական մասնագիտական կրթություն, ընդունելությունը կատարվում է մրցույթային կարգով մաթեմատիկա (գրավոր), հայոց լեզու (գրավոր) կամ օտար լեզու (գրավոր), և հայոց լեզու (գրավոր) կամ օտար լեզու (գրավոր) ոչ մրցույթային քննությունների աղյուսքների հիման վրա: 	
<p>9. Ավարտելու պահանջները.</p> <p>Ծրագրի շրջանավարտը պետք է ունենա.</p> <p>240 կրեդիտ, ինչպես նաև հաջողությամբ պաշտպանի ավարտական աշխատանքը:</p> <p>Ծրագրի ելքային կրթական արդյունքները ներառում են հետևյալ մասնագիտական գիտելիքները, կարողությունները և հմտությունները.</p> <p><i>(Գիտելիք)</i> ունի հիմնարար մասնագիտական գիտելիքներ, ձեռներեցության տեսության, մենեջմենթի և մարքեթինգի տեսական հիմունքների, ճյուղային տնտեսագիտության, հաշվապահական հաշվառման, մրցակցային ռազմավարության մոդելների անհրաժեշտ իմացություն,</p> <p><i>(Կարողություն)</i> ունի բիզնես պլան կազմելու, ըստ տնտեսության առանձին ճյուղերի ինքնուրույն վերլուծություններ կատարելու, համապատասխան տեղեկատվության հիման վրա ներդրումային նախագծեր, գործարար առաջարկներ, ձեռնարկությունների գործունեության բարելավմանն ուղղված ծրագրեր մշակելու, իրականացնելու և այլ կարողություններ,</p>	

(Հմտություն) փիրապետում է շուկայի ուսումնասիրման, ձեռնարկությունների գործունեության ախտորոշման, բիզնես պլանի մշակման և իրականացման, տնտեսական կառավարման և այլ հմտությունների:

Ունի բավարար գիտելիքներ և կարողություններ՝ բարձրագույն կրթության երկրորդ մակարդակում՝ մագիստրատուրայում, ուսումը շարունակելու համար:

10. Ծրագրի նպատակները և խնդիրները

«Տնտեսագիտություն» մասնագիտության **բակալավրի** կրթական ծրագրի նպատակն է պատրաստել տնտեսագիտության ոլորտում հիմնարար պատրաստվածություն և վերլուծական մտածողություն ունեցող տնտեսագետներ, որոնց գործունեությունն ուղղված կլինի տնտեսական երևույթների ուսումնասիրությանը, տնտեսության տարբեր ճյուղերի զարգացման հնարավորությունների բացահայտմանը, ձեռնարկատիրության ու բիզնեսի ձևավորմանը և զարգացմանը:

Ելնելով բուհի առաքելությունից՝ Կրթական ծրագիրն իրականացնում է հետևյալ խնդիրները՝

Կրթություն

1. Ստեղծել համագործակցային միջավայր՝ իրականացնելու տնտեսագետի պատրաստման կրթական ծրագրի որակի ապահովման ազգային չափանիշներին և աշխատաշուկայի պահանջներին համապատասխան կրթություն:
2. Տրամադրել անհրաժեշտ գիտելիքներ, կարողություններ և հմտություններ տնտեսագիտության ոլորտում հիմնարար պատրաստվածություն ձեռք բերելու համար
3. Ձևավորել տնտեսագետին անհրաժեշտ ընդհանրական գիտելիքներ, կարողություններ և հմտություններ:
4. Նպաստել շրջանավարտների մրցունակությանը աշխատաշուկայում և նրա՝ որպես վերլուծական մտածողություն ունեցող հասարակության անդամի ձևավորմանը:
5. Զարգացնել ուսանողների մոտ սովորելու, նորն ընդունելու և անընդհատ կատարելագործվելու հմտություններ:

Հանրային ծառայություն

Նպաստել ուսանողների մասնագիտական որակավորման բարձրացմանը՝ ներգրավելով նրանց արտաքին շահակիցներին մատուցվող մասնագիտական ծառայությունների տրամադրման գործընթացին:

11. Կրթական ծրագրի մասնագիտական կոմպետենցիաների շրջանակը	Ուսումնառության վերջնարդյունքները
Ա. Մասնագիտական գիտելիք և իմացություն	Ուսումնառության վերջնարդյունքները
<p>Ա 1. Գիտենա անալիտիկ երկրաչափության և գծային հանրահաշվի հիմունքները, գիտենա ի՞նչ է մոդելը, գծային ծրագրման խնդիրները, երկակիության տեսությունը և դրա միջոցով լավագույն լուծումների փնտրման մեթոդները, փոփոխականների և պարամետրերի բազմությունները, որոնք տրոհվում են թույլատրելի փոփոխականների և արտածին փոփոխականների</p>	<p>Գիտի անալիտիկ երկրաչափության, հանրահաշվի, մաթեմատիկական անալիզի, դիֆերենցիալ հավասարումների տեսության հիմունքները, Ձեռնարկությունների ֆինանսական կառավարման առանձնահատկությունները, մարքեթինգային ռազմավարական պլանավորման խնդիրները</p>
<p>Ա 2. միջազգային տնտեսական հարաբերությունների էությունը, տնտեսական գործունեության ծրագրավորման ու կառավարման հիմնական դրույթներն ու կիրառվող մեթոդները,</p>	<p>Կարող է Դասակարգել միջազգային մակարդակով մատուցվող ծառայություններ, հավաքագրել սոցիոլոգիական տեղեկատվություն, ներկայացնել զբոսաշրջության ժամանակակից տեսակները</p>
<p>Ա 3. Արտադրական համակարգերի տեսակները, արտադրության տեսակները և կազմակերպման մեթոդները</p>	<p>Տիրապետում է ձեռնարկությունների ֆինանսական կառավարման առանձնահատկություններին, մարքեթինգային ռազմավարական պլանավորման խնդիրներին, կառավարման մեթոդներին, կառավարման սկզբունքներին, մոտիվացիայի էությանը,</p>
<p>Ա 4. Դասակարգել միջազգային մակարդակով մատուցվող ծառայությունների օրինաչափությունները, ներկայացնել զբոսաշրջության ժամանակակից տեսակները</p>	
<p>Ա 5. Ձեռնարկությունների ֆինանսական կառավարման առանձնահատկությունները, մարքեթինգային ռազմավարական պլանավորման խնդիրները, տնտեսական գործունեության ծրագրավորման և կառավարման մեթոդները: Ձեռներեցության սկզբունքները, կառավարման և զարգացման փուլերը, մոտիվացիայի հասկացությունը և էությունը, դրսևորման ձևերը, գործարար հաղորդակցման հոգեբանությունը:</p>	
<p>Ա 6. հասարակական աշխարհագրության խնդիրները, մեթոդաբանությունը, կառուցվածքը, կապը այլ գիտությունների հետ, բնօգտագործման սկզբունքները</p>	

<p>Ա 7. Գիտենա տնտեսագիտության տեսության, մակրոտնտեսագիտության և միկրոտնտեսագիտության, վիճակագրության, հաշվապահական հաշվառման, ձեռներեցության, տեսական և գործնական հիմունքների, մրցակցային ռազմավարության մոդելների հիմնական դրույթներն ու կիրառվող մեթոդները,</p>	
<p>Ա8 Գիտենա ներդրումների, արժեթղթերի կարևորությունը ձեռնարկատիրության և բիզնեսի / այդ թվում՝ էլեկտրոնային/ զարգացման առանձնահատկությունների ձևավորման գործում ներկա պայմաններում, հարկերի և հարկային համակարգերն ու կառուցակարգերը, ՀՀ բյուջետային համակարգը, մակրոմակարդակով տնտեսության ռազմավարական կառավարման խնդիրները</p>	
<p>Ա9 սոցիոլոգիական տեղեկատվության հավաքագրման, մշակման մեթոդները, և դրանց հիման վրա տնտեսության տարբեր բնագավառներում առաջարկությունների ներկայացում</p>	
<p>Ա10 Համակարգիչների ծրագրային ապահովման տեսակները, ունենա հիմնարար գիտելիքներ WEB միջավայրում բիզնես և այլ տեղեկատվության ներկայացման և վերլուծության ծրագրային գործիքների վերաբերյալ, կոմերցիոն և լոգիստիկ գործունեության էությունը և տեսակները</p>	
<p>Կրթական ծրագրի գործնական մասնագիտական կոմպետենցիաների շրջանակը</p>	<p>Ուսումնառության վերջնարդյունքները</p>
<p>Բ. Գործնական մասնագիտական կարողություններ</p>	
<p>Բ 1. կարողանա գործնականում կիրառել ժամանակակից տեղեկատվահաղորդակցական տեխնոլոգիաները, սահմանների և դիֆերենցելի ֆունկցիաների տեսությունը ֆունկցիաների հետազոտման և գրաֆիկների կառուցման ժամանակ, տնտեսագիտական երևույթները ներկայացնել մաթեմատիկական մեթոդների օգնությամբ, կառուցել դրված խնդրին համապատասխան տնտեսամաթեմատիկական մոդել, իրականացնել</p>	<p>Գիտի մասնագիտական գործունեության ասպարեզում արձանագրել առաջացող գործնական իրավիճակներին</p> <p>Կարող է կայացնել կառավարչական որոշումներ միկրոմակարդակով, գտնել առաջացող խնդիրների լուծման օպտիմալ տարբերակները: Ունի հստակ պատկերացումներ հաջողակ ձեռներեցի</p>

մողելի փորձառական և տեսական վերլուծություն, ստացված արդյունքների համադրում տրված օբյեկտի տվյալների հետ	կերպարի վերաբերյալ, կարողանում է սմարթ գաղափարները կիրառել նոր ապրանքներ և ծառայություններ արտադրելու արդիական եղանակների մշակման գործում:
Բ 2. գործնականում կիրառել զբոսաշրջության տեսակները որպես տվյալ տարածքի կամ համայնքի զարգացման մեխանիզմ:	Տիրապետում է ձեռներեցության հմտություններին՝ գաղափարը բիզնեսի վերածելու, նորարարական գաղափարներ ձևավորելու, արտադրության գործոնները արդյունավետ օգտագործելու և շահույթ ստանալու:
Բ 3 տրամաբանական կապ ստեղծել տարածքի բնատեսության ներուժի, աշխատանքային նորույթների փոխկապակցության միջև, գիտելիքներ ձևավորել «Կանաչ տնտեսագիտության» վերաբերյալ	
Բ 4 կայացնել կառավարչական որոշումներ միկրոմակարդակով, գտնել առաջացող խնդիրների լուծման օպտիմալ տարբերակները, տիրապետի բանկային գործունեությանը	
Բ 5. Բիզնեսը զարգացնելու համար հաշվարկել, բիզնես ծրագրի օգնությամբ կապիտալ ներդրողներ գտնել և բանակցել, կողմնորոշվել թե որ բիզնես մողելը կաշխատի կոնկրետ իրավիճակում	
Բ6 Կանխատեսել նոր բիզնես գաղափարների իրականացման հնարավորություններն ու ռիսկերը, Դիվերսիֆիկացնել այդ ռիսկերը	
Բ 7. Կարողանա կազմել բիզնես պլան, ըստ տնտեսության առանձին ճյուղերի կատարել ինքնուրույն վերլուծություններ, համապատասխան տեղեկատվության հիման վրա մշակել ներդրումային նախագծեր, գործարար առաջարկներ, ձեռնարկությունների գործունեության բարելավմանն ուղղված ծրագրեր,	
Բ 8. կարողանա ի հայտ բերել և ձևակերպել ձեռնարկատիրական գործունեությանն առնչվող խնդիրներ, գնահատել տնտեսական ռիսկեր, կատարել տնտեսական ցուցանիշների հաշվարկներ, մշակել գործարար ծրագրեր: Տիրապետի ձեռներեցության հմտություններին՝ գաղափարը բիզնեսի վերածելու, նորարարական գաղափարներ	

<p>ձևավորելու, արտադրության գործունեությունը արդյունավետ օգտագործելու և շահույթ ստանալու</p>	
<p>Գ Կրթական ծրագրի ընդհանրական կոմպերենցիաների շրջանակը</p>	<p>Ուսումնառության վերջնարդյունքները</p>
<p>Գ 1. տիրապետի ժամանակակից տեղեկատվահաղորդակցական տեխնոլոգիաների հետ աշխատելու և տվյալները մշակելու հմտություններին, գծային հավասարումների համակարգերի լուծման մեթոդներին, տնտեսագիտական երևույթների քանակական և որակական վերլուծությունների եղանակներին, գծային ծրագրման խնդիրների լուծման եղանակներին, հաշվողական եղանակներին, որոնց միջոցով որոշում կայացնողը կարողանում է գնահատել տարբեր լուծումների արդյունքները, ընտրել լավագույնը ըստ օպտիմալության հայտանիշի</p>	<p>Գիտի կարգալ և հասկանալ մասնագիտական տեքստեր, մասնագիտական գործունեության ասպարեզում արձանանքել առաջացող գործնական իրավիճակներին, քաղաքագիտության տեսության և պատմության հիմնական հասկացություններն ու իրավունքի հիմունքները, հայոց պատմությունը, կրոնագիտության և մշակութաբանության հիմունքները</p> <p>Կարող է կարգալ և հասկանալ մասնագիտական տեքստեր, կիրառել ունեցած տեսական գիտելիքները գործնական իրավիճակներում, ցուցաբերել առաջին անհետաձգելի բժշկական օգնություն, տնտեսական երևույթները ներկայացնել մաթեմատիկական մեթոդների օգնությամբ, ներկայացնել ֆինանսական ցուցանիշների հաշվարկները և վերլուծությունները, կրոնին և մշակույթին ժամանակակից մոտեցումները</p>
<p>Գ 2. տիրապետի լեզվի քերականական գիտելիքների, լեզվական պարզ հմտությունների, մասնագիտական անհրաժեշտ և առաջնային բառապաշարի և տնտեսագիտական տերմինների՝ մասնագիտական թեմաներով հաղորդակցվելու նպատակով</p>	<p>Տիրապետում է մասնագիտական անհրաժեշտ և առաջնային բառապաշարի և տնտեսագիտական տերմինների, քաղաքագիտության տեսության և պատմության հիմնական հասկացություններին, սկզբունքներին, իրավունքի հիմնական ինստիտուտներին, տնտեսության տարբեր ճյուղերի կառավարման մեթոդներին և առանձնահատկություններին:</p> <p>Տիրապետում է գիտական բնույթի աղբյուրների հավաքման, պահպանման և մշակման մեթոդներին,</p>
<p>Գ 3. տիրապետի հայոց պատմության տարբեր ժամանակաշրջանների երևույթները պատմականորեն գնահատելու, վերլուծելու հմտություններին, կրոնի և մշակույթի պատմությանը, քաղաքագիտության տեսության և պատմության հիմնական հասկացություններին, սկզբունքներին, իրավունքի հիմնական ինստիտուտներին:</p>	<p>Տիրապետում է մասնագիտական անհրաժեշտ և առաջնային բառապաշարի և տնտեսագիտական տերմինների, քաղաքագիտության տեսության և պատմության հիմնական հասկացություններին, իրավագիտության հիմունքներին, տնտեսության տարբեր ճյուղերի կառավարման մեթոդներին և առանձնահատկություններին:</p> <p>Տիրապետում է գիտական բնույթի աղբյուրների հավաքման, պահպանման և մշակման մեթոդներին,</p>
<p>Գ 4. Օգտագործելով մասնագիտական և այլ դասընթացներից ստացված գիտելիքները՝ բանախոսել և բանավիճել: Ուսումնառության ընթացքում գիտական բնույթի աղբյուրներ հավաքագրել, պահպանել և մշակել համապատասխան մեթոդներով՝</p>	<p>Տիրապետում է գիտական բնույթի աղբյուրների հավաքման, պահպանման և մշակման մեթոդներին,</p>

<p>գիտահետազոտական աշխատանքներում դրանք կիրառելու նպատակով:</p>	<p>փաստարկման ընդհանուր տրամաբանությանն ու մեթոդաբանությանը, գիտական աշխատանք կատարելիս գիտական վարկածներ կառուցելու, ընդհանուր գիտական մեթոդները կիրառելու հմտություններին, ստացած տեսական գիտելիքները կիրառելու կարողություններին:</p>
<p>Գ 5. Արտակարգ իրավիճակներում կողմնորոշվելու կարողություն և անհրաժեշտության դեպքում 1-ին բուժօգնության ցուցաբերում: Հատուկ ֆիզիկական պատրաստվածության ստացում, առողջ ապրելակերպի վարման միջոցների և վարժությունների կատարման տեխնիկատակտիկական միջոցներին տիրապետում:</p>	
<p>Գ 6. Շարունակական կրթություն. ինքնուրույն սովորելու կազմակերպական կարողություն</p>	

12. ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

Գավառի պետական համալսարանում իրականացվող «Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրի իրականացման ընթացքում կիրառվում են տարբեր ինտերակտիվ մեթոդներ, որոնք ուսանողներին առավելագույնս ներգրավում են ուսուցման գործընթացի մեջ՝ զարգացնելով ուսանողի մտածողությունը, ճանաչողական ակտիվությունը, հաղորդակցման հմտությունները: Դասախոսներն առաջնորդվում են հետևյալ մեթոդներով՝

Բովանդակային ուսուցում/դասախոսություն _ ուսանողներին ներկայացվում են հիմնարար գիտելիքներ ընդհանուր հումանիտար, սոցիալ-տնտեսագիտական, բնագիտական և հատուկ մասնագիտական կրթամասերի վերաբերյալ:

Իլյուստրատիվ մեթոդ _ կատարվում են տարբեր մոդելների, մեխանիզմների, գծագրերի, շնորհանդեսների և թեմային առնչվող հետաքրքիր նյութերի ցուցադրություններ:

Համագործակցային ուսուցում _ խթանում է ուսանողների ակտիվ մասնակցությունը ուսումնական գործընթացին՝ զարգացնելով ուսանողի՝ թիմում աշխատելու և աշխատանքը ներկայացնելու ունակությունները, ղեկավարման հմտությունները, քննադատական և վերլուծական մտածողությունը:

Հարցադրում _ ուսանողներին հնարավորություն է տալիս ներկայացնել սեփական եզրակացությունները և անհրաժեշտության դեպքում արդյունավետ բանավիճել:

Իրավիճակի ուսումնասիրման մեթոդ _ խմբին ներկայացվում է աշխատանքային որևէ իրավիճակի նկարագրություն: Ուսանողներին առաջարկվում է քննարկել, վերլուծել իրավիճակը և հանդես գալ առաջարկությամբ՝ այդպիսով ուսանողի մոտ զարգացնելով խնդիրների լուծման և օբյեկտիվ որոշումների կայացման կարողություններ:

Դերային և գործնական խաղեր _ ուսանողներին առաջարկվում է անսպասելի իրավիճակներ, որի ժամանակ ուսանողը պետք է ընդունի նշված դերը և փորձի այն հասցնել տրամաբանական ավարտին: Վերջում դասախոսը քննարկում է սխալները, վերլուծություններ կատարում ուսանողի դրսևորած վարքի վերաբերյալ և կապում դերային խաղը տեսական նյութի հետ:

Քննարկումներ համապատասխան ոլորտի առաջատար մասնագետների հետ՝ հրավիրելով վերջիններիս դասախոսությունների՝ շաղկապելու տեսական գիտելիքները գործնական կիրառման հետ:

Տեսական գիտելիքների կիրառում ոլորտի համապատասխան կառույցներում և կազմակերպություններում պրակտիկա անցնելու միջոցով:

Ուսանողների ինքնուրույն աշխատանք _ հնարավորություն է տալիս ուսանողներին իրականացնել ինքնուրույն աշխատանքներ, համախմբել դասախոսության ընթացքում ձեռք բերված նոր գիտելիքները, կատարել ուսումնասիրություններ և հանդես գալ սեփական առաջարկներով:

13. ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

Մասնագիտական գիտելիքների և իմացության գնահատման մեթոդները

Ուսանողների Ա1-Ա7 գիտելիքները և իմացությունը գնահատվում են հետևյալ ձևերով.

- Գործնական պարապմունքներին ցուցաբերած ակտիվության գնահատում,
- առաջադրանքների կատարման ստուգում,
- ընթացիկ գրավոր և վերջնական բանավոր քննություններ,
- թեստային աշխատանքներ
- ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի կատարում
- ստուգարքներ
- ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն:

Գործնական մասնագիտական կարողությունների գնահատման մեթոդները

Ուսանողների Բ1-Բ7 գործնական կարողությունները գնահատվում են հետևյալ ձևերով.

- առաջադրանքների կատարման ստուգում,
- ստուգարքներ
- միջանկյալ գրավոր և վերջնական բանավոր քննություններ,
- թեստային աշխատանքներ
- ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի կատարում
- ուսումնական և արտադրական պրակտիկաների հաշվետվություններ,

- ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն:

Ընդհանրական (փոխանցելի) կարողությունների գնահատման մեթոդները.

Ուսանողների Գ1-Գ6 ընդհանրական /փոխանցելի/ կարողությունները գնահատվում են հետևյալ ձևերով.

- առաջադրանքների կատարման ստուգում,
- ռեֆերատների պատրաստում և զեկուցում,
- ակտիվության գնահատում
- կուրսային աշխատանքների կատարում և զեկուցում,
- ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի կատարում
- ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն:

14. ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ

Բակալավրի պատրաստման հիմնական կրթական ծրագրեր իրականացնող բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը պետք է ունենա համապատասխան նյութատեխնիկական բազա՝ սովորողների առարկայական և միջառարկայական պատրաստությունը, լաբորատոր, գործնական և հետազոտական աշխատանքներն ապահովելու համար:

Բակալավրական ծրագրի իրականացման համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական ապահովման ցանկն ընդգրկում է՝

- տեսալսողական կաբինետ,
- ուսումնական լսարաններ՝ կահավորված մուլտիմեդիական ցուցադրական համալիրներով,
- համակարգչային լսարան՝ գլոբալ որոնողական համակարգերից օգտվելու հնարավորությամբ,
- մասնագիտությանը համապատասխան հատուկ կահավորված արհեստանոցներ,
- ուսումնամեթոդական կաբինետներ,
- էլեկտրոնային հրատարակումներ օգտագործելու դեպքում՝ այդ բազայից օգտվելու հնարավորություն:

Ուսումնական գործընթացի տեղեկատվական և ուսումնամեթոդական ապահովմանը ներկայացվող պահանջներ

- ՄԿԾ-ը նախատեսված բոլոր ուսումնական դասընթացները, առարկաները, դրանց մոդուլները պետք է ապահովվեն ուսումնամեթոդական փաստաթղթերով և նյութերով:
- Սովորողների արտալսարանային ինքնուրույն աշխատանքի իրականացումը պետք է զուգորդվի մեթոդական ապահովմամբ և ծախսված ժամանակի հիմնավորմամբ:
- ՄԿԾ-ի իրականացումը յուրաքանչյուր սովորողի թույլատրում է մուտք գործել տվյալների բազա, գրադարանային ֆոնդեր, ստանալ տեղեկատվություն և խորհրդատվություն:
- Գրադարանային ֆոնդը պետք է համալրված լինի ոչ միայն մասնագիտական, այլ նաև հումանիտար, սոցիալական դասընթացներին համապատասխան տպագիր և (կամ) էլեկտրոնային հրատարակություններով:

15. ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

«Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրի իրականացումը պետք է ապահովվի գիտամանկավարժական կադրերով, ովքեր ունեն դասավանդվող առարկային համապատասխանող մասնագիտական բազային կրթություն (առնվազն դիպլոմավորված մասնագետի կամ մագիստրոսի որակավորում) և իրականացնում են գիտական կամ գիտամանկավարժական, գիտամեթոդական գործունեություն:

Մասնագիտական դասընթացների ուսումնական գործընթացը ապահովող դասավանդողների առնվազն 30%-ը պետք է ունենան գիտական աստիճան և /կամ/ կոչում: Կրթական գործընթացի մեջ կարող են ընդգրկվել նաև դասախոսներ՝ պրակտիկաների բազային մարմինների, ՀՀ ֆինանսական համակարգի, տնտեսության իրական հատվածի ձեռնարկատիրական միավորների, պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, մասնագիտական կազմակերպությունների, գիտահետազոտական հաստատությունների համակազմից:

«Տնտեսագիտություն» կրթական ծրագրի պրոֆեսորադասախոսական կազմը պետք է ունենա հետևյալ բնութագրերը.

Մասնագետի բնութագիր.

Անձնային որակներ.

1. Տարբեր իրավիճակներում ինքնադրսևորվելու, ուսումնական գործընթացում հնարավոր խնդրահարույց իրավիճակները հարթելու, ուսումնառողների մոտ սեփական գործունեության նկատմամբ պատասխանատվության և վարվեցողության նորմեր ձևավորելու, ուսումնառողների ներուժի օբյեկտիվ գնահատելու կարողություններ:

Մանկավարժական որակներ.

1. Մանկավարժական նորագույն տեխնոլոգիաների իմացություն և կիրառում, ՀՀ գործող օրենսդրական փաստաթղթերի, մակրոտնտեսական և միկրոտնտեսական ցուցանիշների իմացություն և դրանց ներկայացման, մեկնաբանման, վերլուծության կարողություն, ուսանողների ստեղծագործական, վերլուծական, քննադատական մտածողության զարգացում, սովորողների միջև միջանձնային և խմբային փոխհամագործակցությունը խթանելու հմտություն, մանկավարժական տարբեր մեթոդների, հնարների համադրում, անհատական և խմբային աշխատանքի կազմակերպում, ուսումնառողների սովորելու դրդապատճառների ձևավորում և խթանում, դասավանդման նպատակների և խնդիրների ձևակերպման կարողություն, դասընթացի ծրագրի կազմման և մշակման կարողություն:

Կազմակերպչական բնութագիր.

1. Ուսուցման լավագույն ձևերի ու մեթոդների ընտրության, սուբյեկտների միջև փոխգործակցության մոդելավորման կարողություն,
2. Վերահսկողության, գնահատման գործընթացների մոդելավորման կարողություն,
3. Անհրաժեշտ ուսումնական միջավայր ձևավորելու և ծրագրերը արդյունավետորեն իրականացնելու կարողություն,
4. Ժամանակի ճիշտ պլանավորման և կառավարման կարողություն:

Հաղորդակցական հմտություններ.

1. Խոսքի բարձր մշակույթի դրսևորում, օտար լեզուների իմացություն,
2. Մանկավարժական հաղորդակցման մշակույթի զարգացում:

Համակարգչային ծրագրերի իմացություն

1. Համակարգչային ծրագրերի ազատ տիրապետում և դասավանդման գործընթացում դրանք կիրառելու հմտություն:

Դասախոսի մասնագիտական որակներին ներկայացվող պահանջները.

1. **իմանա** դասավանդած առարկան, համապատասխան գիտակարգը, ձեռնարկատիրությունների ստեղծման իրավական հիմքերը, կազմակերպարավական տեսակները, ձեռներեցության տեսության, կառավարման տեսական հիմունքները, տնտեսական գործունեության պլանավորման ժամանակակից մոդելները, տնտեսական երևույթների և դրանց օրինաչափությունների ուսումնասիրման հիմնական սկզբունքները, տեսությունները, մասնագիտացման ոլորտի առանձնահատկություններն ու հիմնախնդիրները,

2. **կարողանա** մշակել և իրականացնել ներդրումային նախագծեր, գործարար առաջարկներ, ձեռնարկությունների գործունեության բարելավմանն ուղղված ծրագրեր, ուսուցանել գործարար պլան կազմելու մեթոդներ, վերհանել ձեռնարկության մրցակցային ռազմավարության ռիսկերը, գիտելիքներ հաղորդել դասավանդման արդի մեթոդներով, կազմակերպել և համակարգել մասնագիտական ուսուցման գործընթացի բոլոր փուլերը, վերլուծել ուսուցման գործընթացի արդյունքները, զարգացնել մասնագիտական և մանկավարժական հմտությունները,

3. **տիրապետի** մասնագիտական ու մանկավարժական գիտելիքները խորացնելու, ձեռնարկատիրական մտածելակերպ ձևավորելու հմտություններին, ձեռնարկությունների և արտադրական ճյուղերի զարգացման դինամիկային, մասնագիտական ուսումնասիրման առարկա հանդիսացող տարբեր տնտեսական երևույթների, դրանց փոփոխման օրինաչափությունների վերլուծության, գործնականում դրանց կիրառման հմտություններին, հետազոտության, ուսուցման և գնահատման մեթոդներին, տվյալ ուսուցման ձևի կազմակերպման համար անհրաժեշտ իրազեկություններին (կոմպետենցիաներին):

16. ՍՈՎՈՐՈՂԻ ՀԵՏԱԳԱ ՌԻՍՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Տնտեսագիտության բակալավրը պատրաստ է կրթությունը շարունակելու՝

- կրճատված ժամկետներում՝ ստանալու բակալավրի կամ դիպլոմավորված մասնագետի որակավորման աստիճան 2-րդ մասնագիտության գծով,
- մագիստրատուրայում՝ ստանալու տնտեսագիտության մագիստրոսի որակավորման աստիճան,
- ասպիրանտուրայում (մագիստրոսի հիմնական կրթական ծրագիրը յուրացնելուց հետո)՝ ստանալու հետազոտողի որակավորում (գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան):

17. ՍՈՎՈՐՈՂԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՆԵՐԸ

«Տնտեսագիտություն» մասնագիտությամբ բակալավրը բուհն ավարտելուց հետո կարող է աշխատել հետևյալ բնագավառներում՝

- Տնտեսության իրական հատվածի ձեռնարկատիրական միավորներ,
- Տնտեսության ֆինանսական հատված /բանկեր, վարկային կազմակերպություններ, ապահովագրական ընկերություններ/,
- պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններ,
- նախարարությունների ֆինանսական ծառայություններ,
- կառավարությանը ենթակա մարմիններ,
- նախարարությանը ենթակա մարմիններ /սոցիալական ոլորտի գործունեություն՝ դպրոցներ, մշակութային հաստատություններ/:

18. ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՌԻՍԿԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գավառի պետական համալսարանում իրականացվող «Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրի կայունությանը նպաստող գործոններն են դիմորդների շրջանում Տնտեսագիտություն մասնագիտության նկատմամբ եղած պահանջարկը, հանրապետական և մարզային տարբեր ֆինանսական հաստատություններում աշխատելու հնարավորությունը, ԳՊՀ շրջանավարտների՝ պետական կառավարման համակարգում աշխատելու փորձը, գործատուներից ստացված դրական կարծիքները, ԳՊՀ գործընկեր եվրոպական բուհերում տնտեսագետ ուսանողների սովորելու հնարավորությունը, բակալավրի որակավորմամբ տնտեսագետների՝ մագիստրատուրայի կրթական աստիճանում սովորելու հնարավորությունը, բուհի Կառավարման և ֆինանսների ամբիոնի կադրային համալրվածությունը, ոլորտի պրակտիկ մասնագետներին ուսումնական գործընթացի մեջ ներգրավումը, «Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրով սովորողների համար պրակտիկայի բազայի առկայությունը՝ ի դեմս արտադրական և առևտրային հաստատությունների, Տնտեսագիտություն մասնագիտությամբ շրջանավարտներին համաեվրոպական նմուշի դիպլոմի հավելվածի տրամադրումը, տնտեսագետ մասնագետներին գործատուների կողմից ներկայացվող պահանջների և կրթական ծրագրի վերջնարդյունքների համապատասխանեցման շարունակական աշխատանքը, ՀՀ Սահմանադրության, օրենքների փոփոխություններին համապատասխան կրթական ծրագրի բովանդակության վերանայումն

ու արդիականացումը, ԳՊՀ-ում էլեկտրոնային ուսուցման՝ «Learn.gsu.am» համակարգի, էլեկտրոնային գրադարանի՝ «E-Library.gsu» առկայությունը:

Ծրագրի կայունությանը սպառնում են ուսանողների մեծ մասի ընտանիքների սոցիալական անապահով վիճակը, ուսման վարձը վճարելու դժվարությունները, ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի ժողովրդագրական բացասական միտումները, դիմորդների թվի զգալի նվազումը, Տնտեսագիտություն բաժնի ուսանողների՝ եվրոպական ծրագրերին մասնակցելու համար անհրաժեշտ օտար լեզվի իմացության ցածր մակարդակը:

Մասնագիտական կրթական ծրագրի ռիսկայնությունը հաղթահարելու և կայունությունը ապահովելու միջոցներ ենք համարում ուսանողների ուսման վարձավճարների փոխհատուցումը ԳՊՀ-ի և տարբեր հիմնադրամների կողմից, ուսանողների համար կազմակերպվող օտար լեզվի լրացական դասընթացները, ամառային և ձմեռային դպրոցները, ՏՀՏ-ների ընձեռած հնարավորությունների օգտագործումը, հեռավար դասերի անցկացումը, օգտակար էլեկտրոնային պաշարների օգտագործումը, վեբինարներին, CaseKey մրցույթներին ուսանողների մասնակցությունը, Տնտեսագիտություն մասնագիտական կրթական ծրագրի բարելավման նպատակով բենչմարքինգի գործիքների կիրառումը:

12. ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

Գավառի պետական համալսարանում իրականացվող «Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրի իրականացման ընթացքում կիրառվում են տարբեր ինտերակտիվ մեթոդներ, որոնք ուսանողներին առավելագույնս ներգրավում են ուսուցման գործընթացի մեջ՝ զարգացնելով ուսանողի մտածողությունը, ճանաչողական ակտիվությունը, հաղորդակցման հմտությունները: Դասախոսներն առաջնորդվում են հետևյալ մեթոդներով՝

Բովանդակային ուսուցում/դասախոսություն _ ուսանողներին ներկայացվում են հիմնարար գիտելիքներ ընդհանուր հումանիտար, սոցիալ-տնտեսագիտական, բնագիտական և հատուկ մասնագիտական կրթամասերի վերաբերյալ:

Իլյուստրատիվ մեթոդ _ կատարվում են տարբեր մոդելների, մեխանիզմների, գծագրերի, շնորհանդեսների և թեմային առնչվող հետաքրքիր նյութերի ցուցադրություններ:

Համագործակցային ուսուցում _ խթանում է ուսանողների ակտիվ մասնակցությունը ուսումնական գործընթացին՝ զարգացնելով ուսանողի՝ թիմում աշխատելու և աշխատանքը ներկայացնելու ունակությունները, ղեկավարման հմտությունները, քննադատական և վերլուծական մտածողությունը:

Հարցադրում _ ուսանողներին հնարավորություն է տալիս ներկայացնել սեփական եզրակացությունները և անհրաժեշտության դեպքում արդյունավետ բանավիճել:

Իրավիճակի ուսումնասիրման մեթոդ _ խմբին ներկայացվում է աշխատանքային որևէ իրավիճակի նկարագրություն: Ուսանողներին առաջարկվում է քննարկել, վերլուծել իրավիճակը և հանդես գալ առաջարկությամբ՝ այդպիսով ուսանողի մոտ զարգացնելով խնդիրների լուծման և օբյեկտիվ որոշումների կայացման կարողություններ:

Դերային և գործնական խաղեր _ ուսանողներին առաջարկվում է անսպասելի իրավիճակներ, որի ժամանակ ուսանողը պետք է ընդունի նշված դերը և փորձի այն հասցնել տրամաբանական ավարտին: Վերջում դասախոսը քննարկում է սխալները, վերլուծություններ կատարում ուսանողի դրսևորած վարքի վերաբերյալ և կապում դերային խաղը տեսական նյութի հետ:

Քննարկումներ համապատասխան ոլորտի առաջատար մասնագետների հետ՝ հրավիրելով վերջիններիս դասախոսությունների՝ շաղկապելու տեսական գիտելիքները գործնական կիրառման հետ:

Տեսական գիտելիքների կիրառում ոլորտի համապատասխան կառույցներում և կազմակերպություններում պրակտիկա անցնելու միջոցով:

Ուսանողների ինքնուրույն աշխատանք _ հնարավորություն է տալիս ուսանողներին իրականացնել ինքնուրույն աշխատանքներ, համախմբել դասախոսության ընթացքում ձեռք բերված նոր գիտելիքները, կատարել ուսումնասիրություններ և հանդես գալ սեփական առաջարկներով:

13. ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

Մասնագիտական գիտելիքների և իմացության գնահատման մեթոդները

Ուսանողների Ա1-Ա7 գիտելիքները և իմացությունը գնահատվում են հետևյալ ձևերով.

- Գործնական պարապմունքներին ցուցաբերած ակտիվության գնահատում,

- առաջադրանքների կատարման ստուգում,
- ընթացիկ գրավոր և վերջնական բանավոր քննություններ,
- թեստային աշխատանքներ
- ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի կատարում
- ստուգարքներ
- ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն:

Գործնական մասնագիտական կարողությունների գնահատման մեթոդները

Ուսանողների Բ1-Բ7 գործնական կարողությունները գնահատվում են հետևյալ ձևերով.

- առաջադրանքների կատարման ստուգում,
- ստուգարքներ
- միջանկյալ գրավոր և վերջնական բանավոր քննություններ,
- թեստային աշխատանքներ
- ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի կատարում
- ուսումնական և արտադրական պրակտիկաների հաշվետվություններ,
- ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն:

Ընդհանրական (փոխանցելի) կարողությունների գնահատման մեթոդները.

Ուսանողների Գ1-Գ6 ընդհանրական /փոխանցելի/ կարողությունները գնահատվում են հետևյալ ձևերով.

- առաջադրանքների կատարման ստուգում,
- ռեֆերատների պատրաստում և զեկուցում,
- ակտիվության գնահատում
- կուրսային աշխատանքների կատարում և զեկուցում,
- ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի կատարում
- ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն:

14. ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ

Բակալավրի պատրաստման հիմնական կրթական ծրագրեր իրականացնող բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը պետք է ունենա համապատասխան նյութատեխնիկական բազա՝ սովորողների առարկայական և միջառարկայական պատրաստությունը, լաբորատոր, գործնական և հետազոտական աշխատանքներն ապահովելու համար:

Բակալավրական ծրագրի իրականացման համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական ապահովման ցանկն ընդգրկում է՝

- տեսալսողական կաբինետ,
- ուսումնական լսարաններ՝ կահավորված մուլտիմեդիական ցուցադրական համալիրներով,
- համակարգչային լսարան՝ գլոբալ որոնողական համակարգերից օգտվելու հնարավորությամբ,
- մասնագիտությանը համապատասխան հատուկ կահավորված արհեստանոցներ,
- ուսումնամեթոդական կաբինետներ,
- էլեկտրոնային հրատարակումներ օգտագործելու դեպքում՝ այդ բազայից օգտվելու հնարավորություն:

Ուսումնական գործընթացի տեղեկատվական և ուսումնամեթոդական ապահովմանը ներկայացվող պահանջներ

- ՄԿԾ-ը նախատեսված բոլոր ուսումնական դասընթացները, առարկաները, դրանց մոդուլները պետք է ապահովվեն ուսումնամեթոդական փաստաթղթերով և նյութերով:
- Սովորողների արտալսարանային ինքնուրույն աշխատանքի իրականացումը պետք է զուգորդվի մեթոդական ապահովմամբ և ծախսված ժամանակի հիմնավորմամբ:
- ՄԿԾ-ի իրականացումը յուրաքանչյուր սովորողի թույլատրում է մուտք գործել տվյալների բազա, գրադարանային ֆոնդեր, ստանալ տեղեկատվություն և խորհրդատվություն:
- Գրադարանային ֆոնդը պետք է համալրված լինի ոչ միայն մասնագիտական, այլ նաև հումանիտար, սոցիալական դասընթացներին համապատասխան տպագիր և (կամ) էլեկտրոնային հրատարակություններով:

15. ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻՆՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

«Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրի իրականացումը պետք է ապահովվի գիտամանկավարժական կադրերով, ովքեր ունեն դասավանդվող առարկային համապատասխանող մասնագիտական բազային կրթություն (առնվազն դիպլոմավորված մասնագետի կամ մագիստրոսի որակավորում) և իրականացնում են գիտական կամ գիտամանկավարժական, գիտամեթոդական գործունեություն:

Մասնագիտական դասընթացների ուսումնական գործընթացը ապահովող դասավանդողների առնվազն 30%-ը պետք է ունենան գիտական աստիճան և /կամ/ կոչում: Կրթական գործընթացի մեջ կարող են ընդգրկվել նաև դասախոսներ՝ պրակտիկաների բազային մարմինների, ՀՀ ֆինանսական համակարգի, տնտեսության իրական հատվածի ձեռնարկատիրական միավորների, պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, մասնագիտական կազմակերպությունների, գիտահետազոտական հաստատությունների համակազմից:

«Տնտեսագիտություն» կրթական ծրագրի պրոֆեսորադասախոսական կազմը պետք է ունենա հետևյալ բնութագրերը.

Մասնագետի բնութագիր.

Անձնային որակներ.

2. Տարբեր իրավիճակներում ինքնադրսևորվելու, ուսումնական գործընթացում հնարավոր խնդրահարույց իրավիճակները հարթելու, ուսումնառողների մոտ սեփական գործունեության նկատմամբ պատասխանատվության և վարվեցողության նորմեր ձևավորելու, ուսումնառողների ներուժի օբյեկտիվ գնահատելու կարողություններ:

Մանկավարժական որակներ.

2. Մանկավարժական նորագույն տեխնոլոգիաների իմացություն և կիրառում, ՀՀ գործող օրենսդրական փաստաթղթերի, մակրոտնտեսական և միկրոտնտեսական ցուցանիշների իմացություն և դրանց ներկայացման, մեկնաբանման, վերլուծության կարողություն, ուսանողների ստեղծագործական, վերլուծական, քննադատական մտածողության զարգացում, սովորողների միջև միջանձնային և խմբային փոխհամագործակցությունը խթանելու հմտություն, մանկավարժական տարբեր մեթոդների, հնարների համադրում, անհատական և խմբային աշխատանքի կազմակերպում,

ուսումնառողների սովորելու դրդապատճառների ձևավորում և խթանում, դասավանդման նպատակների և խնդիրների ձևակերպման կարողություն, դասընթացի ծրագրի կազմման և մշակման կարողություն:

Կազմակերպչական բնութագիր.

5. Ուսուցման լավագույն ձևերի ու մեթոդների ընտրության, սուբյեկտների միջև փոխգործակցության մոդելավորման կարողություն,
6. Վերահսկողության, գնահատման գործընթացների մոդելավորման կարողություն,
7. Անհրաժեշտ ուսումնական միջավայր ձևավորելու և ծրագրերը արդյունավետորեն իրականացնելու կարողություն,
8. Ժամանակի ճիշտ պլանավորման և կառավարման կարողություն:

Հաղորդակցական հմտություններ.

3. Խոսքի բարձր մշակույթի դրսևորում, օտար լեզուների իմացություն,
4. Մանկավարժական հաղորդակցման մշակույթի զարգացում:

Համակարգչային ծրագրերի իմացություն

2. Համակարգչային ծրագրերի ազատ տիրապետում և դասավանդման գործընթացում դրանք կիրառելու հմտություն:

Դասախոսի մասնագիտական որակներին ներկայացվող պահանջները.

4. **Իմանա** դասավանդած առարկան, համապատասխան գիտակարգը, ձեռնարկատիրությունների ստեղծման իրավական հիմքերը, կազմակերպաիրավական տեսակները, ձեռներեցության տեսության, կառավարման տեսական հիմունքները, տնտեսական գործունեության պլանավորման ժամանակակից մոդելները, տնտեսական երևույթների և դրանց օրինաչափությունների ուսումնասիրման հիմնական սկզբունքները, տեսությունները, մասնագիտացման ոլորտի առանձնահատկություններն ու հիմնախնդիրները,
5. **Կարողանա** մշակել և իրականացնել ներդրումային նախագծեր, գործարար առաջարկներ, ձեռնարկությունների գործունեության բարելավմանն ուղղված ծրագրեր, ուսուցանել գործարար պլան կազմելու մեթոդներ, վերհանել ձեռնարկության մրցակցային ռազմավարության ռիսկերը, գիտելիքներ հաղորդել դասավանդման արդի մեթոդներով, կազմակերպել և համակարգել մասնագիտական

ուսուցման գործընթացի բոլոր փուլերը, վերլուծել ուսուցման գործընթացի արդյունքները, զարգացնել մասնագիտական և մանկավարժական հմտությունները,

6. **տիրապետի** մասնագիտական ու մանկավարժական գիտելիքները խորացնելու, ձեռնարկատիրական մտածելակերպ ձևավորելու հմտություններին, ձեռնարկությունների և արտադրական ճյուղերի զարգացման դինամիկային, մասնագիտական ուսումնասիրման առարկա հանդիսացող տարբեր տնտեսական երևույթների, դրանց փոփոխման օրինաչափությունների վերլուծության, գործնականում դրանց կիրառման հմտություններին, հետազոտության, ուսուցման և գնահատման մեթոդներին, տվյալ ուսուցման ձևի կազմակերպման համար անհրաժեշտ իրազեկություններին (կոմպետենցիաներին):

16. ՍՈՎՈՐՈՂԻ ՀԵՏԱԳԱ ՌԻՍՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Տնտեսագիտության բակալավրը պատրաստ է կրթությունը շարունակելու՝

- կրճատված ժամկետներում՝ ստանալու բակալավրի կամ դիպլոմավորված մասնագետի որակավորման աստիճան 2-րդ մասնագիտության գծով,
- մագիստրատուրայում՝ ստանալու տնտեսագիտության մագիստրոսի որակավորման աստիճան,
- ասպիրանտուրայում (մագիստրոսի հիմնական կրթական ծրագիրը յուրացնելուց հետո)՝ ստանալու հետազոտողի որակավորում (գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան):

17. ՍՈՎՈՐՈՂԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՆԵՐԸ

«Տնտեսագիտություն» մասնագիտությամբ բակալավրը բուհն ավարտելուց հետո կարող է աշխատել հետևյալ բնագավառներում՝

- Տնտեսության իրական հատվածի ձեռնարկատիրական միավորներ,
- Տնտեսության ֆինանսական հատված /բանկեր, վարկային կազմակերպություններ, ապահովագրական ընկերություններ/,
- պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններ,
- նախարարությունների ֆինանսական ծառայություններ,
- կառավարությանը ենթակա մարմիններ,

- նախարարությանը ենթակա մարմիններ /սոցիալական ոլորտի գործունեություն՝ դպրոցներ, մշակութային հաստատություններ/:

18. ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՌԻՍԿԱՅԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գավառի պետական համալսարանում իրականացվող «Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրի կայունությանը նպաստող գործոններն են դիմորդների շրջանում Տնտեսագիտություն մասնագիտության նկատմամբ եղած պահանջարկը, հանրապետական և մարզային տարբեր ֆինանսական հաստատություններում աշխատելու հնարավորությունը, ԳՊՀ շրջանավարտների՝ պետական կառավարման համակարգում աշխատելու փորձը, գործատուներից ստացված դրական կարծիքները, ԳՊՀ գործընկեր եվրոպական բուհերում տնտեսագետ ուսանողների սովորելու հնարավորությունը, բակալավրի որակավորմամբ տնտեսագետների՝ մագիստրատուրայի կրթական աստիճանում սովորելու հնարավորությունը, բուհի Կառավարման և ֆինանսների ամբիոնի կադրային համալրվածությունը, ոլորտի պրակտիկ մասնագետներին ուսումնական գործընթացի մեջ ներգրավումը, «Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրով սովորողների համար պրակտիկայի բազայի առկայությունը՝ ի դեմս արտադրական և առևտրային հաստատությունների, Տնտեսագիտություն մասնագիտությամբ շրջանավարտներին համաեվրոպական նմուշի դիպլոմի հավելվածի տրամադրումը, տնտեսագետ մասնագետներին գործատուների կողմից ներկայացվող պահանջների և կրթական ծրագրի վերջնարդյունքների համապատասխանեցման շարունակական աշխատանքը, ՀՀ Սահմանադրության, օրենքների փոփոխություններին համապատասխան կրթական ծրագրի բովանդակության վերանայումն ու արդիականացումը, ԳՊՀ-ում էլեկտրոնային ուսուցման՝ «Learn.gsu.am» համակարգի, էլեկտրոնային գրադարանի՝ «E-Library.gsu» առկայությունը:

Ծրագրի կայունությանը սպառնում են ուսանողների մեծ մասի ընտանիքների սոցիալական անապահով վիճակը, ուսման վարձը վճարելու դժվարությունները, ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ժողովրդագրական բացասական միտումները, դիմորդների թվի զգալի նվազումը, Տնտեսագիտություն բաժնի ուսանողների՝ եվրոպական ծրագրերին մասնակցելու համար անհրաժեշտ օտար լեզվի իմացության ցածր մակարդակը:

Մասնագիտական կրթական ծրագրի ռիսկայնությունը հաղթահարելու և կայունությունը ապահովելու միջոցներ ենք համարում ուսանողների ուսման վարձավճարների փոխհատուցումը ԳՊՀ-ի և տարբեր հիմնադրամների կողմից, ուսանողների համար կազմակերպվող օտար լեզվի լրացական

դասընթացները, ամառային և ձմեռային դպրոցները, SՀS-ների ընձեռած հնարավորությունների օգտագործումը, հեռավար դասերի անցկացումը, օգտակար էլեկտրոնային պաշարների օգտագործումը, վեբինարներին, CaseKey մրցույթներին ուսանողների մասնակցությունը, Տնտեսագիտություն մասնագիտական կրթական ծրագրի բարելավման նպատակով բենչմարքինգի գործիքների կիրառումը:

ՄԱՍ I. ԿՐԵՂԻՏԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՎ ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

1. Կրեղիտայի համակարգի հիմնադրույթները

Կրեղիտային համակարգը ուսումնական գործընթացի կազմակերպման, ակադեմիական կրեղիտների միջոցով ուսումնառության արդյունքների հաշվառման, արժևորման, կուտակման և փոխանցման համակարգ է, որտեղ համապատասխան որակավորումը շնորհվում է կրթական ծրագրով սահմանված կրեղիտների անհրաժեշտ բովանդակության և քանակի ձեռքբերումից հետո:

Կրեղիտների փոխանցման և կուտակման համակարգը (ECTS) միասնական համաեվրոպական կրեղիտային համակարգ է, որտեղ ուսանողի լրիվ ուսումնական բեռնվածքը մեկ ուսումնական տարում գնահատվում է 60 ECTS կրեղիտ: Այն նախատեսված է Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքում ուսանողների ձեռք բերած կրթական արդյունքների չափման, պաշտոնական ճանաչման և բուհից բուհ փոխանցումը դյուրացնելու համար:

ECTS համակարգի կարևոր հատկանիշներն են.

- կիսամյակը, ուսումնական տարին կամ ուսումնառության լրիվ ծրագիրը հաջողությամբ ավարտելու համար ուսանողը պետք է վաստակի կրթական ծրագրով սահմանված կրեղիտների անհրաժեշտ քանակը,
- կրեղիտներ հատկացվում են կրթական ծրագրի՝ ենթակա բոլոր բաղկացուցիչներին. դասընթացներին, կրթական մոդուլներին, պրակտիկաներին, կուրսային, ավարտական և այլ աշխատանքներին,
- կրթական ծրագիրը և դրա առանձին բաղկացուցիչները բնութագրող բոլոր պայմանները՝ ծրագրի նպատակը և ավարտական պահանջները, դասընթացների համառոտագրերը, նախապայմանները և հատկացված կրեղիտները, դասավանդման և գնահատման մեթոդները և այլն, հրապարակվում են վաղօրոք (տպագրվում և/կամ տեղադրվում են ԳՊՀ կայքէջում):

ECTS կրեղիտը դասընթացը (կրթական մոդուլը) ավարտելու և դրա ելքային կրթական արդյունքները ձեռք բերելու համար ուսանողից պահանջվող ուսումնառության ժամաքանակով արտահայտված բեռնվածքի չափման համընդունելի միավոր է, որը տրվում է ուսանողին դասընթացով նախանշված կրթական արդյունքների դրական գնահատումից հետո:

ECTS կրեղիտի կարևոր հատկանիշներն են.

- ECTS կրեդիտով սահմանվող ուսումնական բեռնվածքը ներառում է ուսանողի լսարանային, արտալսարանային և ինքնուրույն իրականացվող բոլոր տեսակի ուսումնական աշխատանքները, այդ թվում՝ մասնակցությունը դասախոսություններին, սեմինար և գործնական պարապմունքներին, լաբորատոր աշխատանքներին և պրակտիկաներին, կուրսային և ավարտական աշխատանքների կատարումը, քննություններին նախապատրաստվելը և դրանք հանձնելը, ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքը և այլն,
- կրեդիտը չափում է ուսանողի ուսումնական բեռնվածքը և նրա ուսումնական աշխատանքի (ուսումնառության) ծավալը,
- կրեդիտը ուսանողին տրվում է միայն կրթական մոդուլով նախանշված ելքային կրթական արդյունքի գնահատման շեմային չափանիշները բավարարելուց հետո: Ուսանողը վաստակում է կրթական մոդուլին հատկացված կրեդիտների ողջ քանակը՝ քննական արդյունքների (գնահատականների կամ թվանշանների) հետ միասին,
- կրեդիտը չի փոխարինում ուսանողի՝ թվանշաններով գնահատմանը, իսկ ուսանողի վաստակած կրեդիտների քանակը չի որոշվում նրա ստացած թվանշաններով,
- կրեդիտը չի չափում ուսանողի ստացած գիտելիքի որակը, այն չափվում է գնահատականներով:

2. Ուսանողի ուսումնական բեռնվածությունը և բակալավրի կրթական ծրագրի աշխատաձևավալը

ԳՊՀ-ում բակալավրի կրթական աստիճանում առկա ուսուցմամբ ուսանողի տարեկան ուսումնական բեռնվածությունը սահմանվում է 1800 ժամ, որը համարժեք է 60 ECTS կրեդիտի:

1 ECTS կրեդիտը համարժեք է ուսանողի 30 ժամ լրիվ (լսարանային, արտալսարանային և ինքնուրույն) ուսումնական բեռնվածությանը:

Ուսումնական տարվա տևողությունը 40 շաբաթ է, որից 30-ը տրամադրվում է ուսումնական պարապմունքներին: Ուսումնական գործընթացը կազմակերպվում է 2 կիսամյակով՝ աշնանային և գարնանային: Կիսամյակը բաղկացած է 20 շաբաթից, որից 15 շաբաթը հատկացվում է ուսումնական լսարանային պարապմունքներին, 1 շաբաթը՝ առաջին միջանկյալ քննությանը, 1 շաբաթը՝ երկրորդ միջանկյալ քննությանը և ստուգարքներին, իսկ 3 շաբաթը նախատեսված է գիտելիքների ամփոփիչ ստուգման և վերջնական գնահատականի ձևավորման համար:

Ուսանողի շաբաթական ուսումնական լրիվ ծանրաբեռնվածության առավելագույն չափը 45 ժամ է, որը համարժեք է 1.5 ակադեմիական կրեդիտի:

Բակալավրի կրթական ծրագրում ուսանողի շաբաթական լսարանային բեռնվածությունը կազմում է 28-34 ժամ:

Առկա ուսուցման համակարգում ընդգրկված ուսանողը կիսամյակում պետք է ունենա 30 կրեդիտ ուսումնական բեռնվածություն (10% թույլատրելի շեղումով), իսկ մեկ ուսումնական տարում՝ 60 կրեդիտ:

Բակալավրի կրթական ծրագրի ուսումնական լրիվ աշխատածավալը 240 կրեդիտ է:

3. Դասընթացները և կրթական մոդուլները

Ուսումնական ծրագրում (պլանում) ներառված դասընթացները կամ կրթական մոդուլները ներկայացվում են հատկացված կրեդիտների նշումով:

Մեծածավալ դասընթացները բաժանված են 1 կիսամյակ տևողությամբ առանձին կրթական մոդուլների:

Դասընթացները (կրթական մոդուլները) իրենց յուրացման բնույթով բաժանվում են 2 հիմնական խմբի՝

բ) պարտադիր դասընթացներ՝ ամրագրված որոշակի կիսամյակներում,

ա) կամընտրական դասընթացներ, որոնք առաջարկվող ցանկից ընտրում է ուսանողը, իսկ դրանց յուրացման կիսամյակը կարող է լինել ինչպես ամրագրված, այնպես էլ՝ ազատ:

4. Բակալավրի կրթական ծրագիրը և ավարտական պահանջները

4.1. Ուսումնական ծրագիրը

Բակալավրի ուսումնական ծրագիրը ներառում է երեք հիմնական կրթամաս՝ ընդհանուր հումանիտար և սոցիալ-տնտեսագիտական, ընդհանուր մաթեմատիկական և բնագիտական, ընդհանուր մասնագիտական դասընթացներ, ինչպես նաև կրթական այլ մոդուլներ:

Ծրագրի ընդհանուր կառուցվածքը ներկայացված է ստորև.

Աղյուսակ 1

Կրթամաս	Կրեդիտներ	Դասընթաց-մոդուլների քանակը
Ընդհանուր հումանիտար և սոցիալ-տնտեսագիտական	38	15
Պարտադիր	36	14
Կամընտրական	2	1
Ընդհանուր մաթեմատիկական և բնագիտական	9	3
Պարտադիր	6	2
Կամընտրական	3	1
Ընդհանուր մասնագիտական Կուրսային աշխատանքներ	152	34
	3	3
Պարտադիր	141	32
Կամընտրական	11	2
Կրթական այլ մոդուլներ	38	3
Ընդամենը	240	58

4.1.1. Ընդհանուր հումանիտար և սոցիալ-տնտեսագիտական կրթամաս

4.1.2. Ծրագրի ընդհանուր հումանիտար և սոցիալ-տնտեսագիտական (ՀՍ) կրթամասը ներառում է կրթական մոդուլների երկու բաղկացուցիչ՝ պարտադիր և կամընտրական: Դրանց առկայությունը ծրագրում նպատակաուղղված է համալսարանական կրթության ընդհանուր տեսական հենքի ձևավորմանը:

ՀՍ պարտադիր դասընթացներ.

ՀՍ պարտադիր դասընթացների ցանկը ներառում է ամրագրված բովանդակային կառուցվածքով և հաշվարկված կրեդիտատարությամբ հետևյալ մոդուլ-դասընթացները.

Մոդուլ-դասընթաց	Կրեդիտ	Լսարանային ժամ (դ/գ/վ) ²	Կիսամյակ	Գնահատման ձևը
Հայոց պատմության հիմնահարցեր-1	3	30(20/10/0)	1	ստուգարք
Հայոց պատմության հիմնահարցեր-2	3	30(20/10/0)	2	քննություն
Հայոց լեզու և խոսքի մշակույթ-1	3	40 (10/30/0)	1	ստուգարք
Հայոց լեզու և խոսքի մշակույթ -2	3	40(10/30/0)	2	քննություն
Օտար լեզու /անգլերեն/ -1	3	30(00/30/0)	1	ստուգարք
Օտար լեզու /անգլերեն/ -2	3	30(00/30/0)	2	քննություն
Ռուսաց լեզու-1	3	30(00/30/0)	1	ստուգարք
Ռուսաց լեզու-2	3	30(00/30/0)	2	քննություն
Ֆիզիկական դաստիարակություն	0	60(00/60/0)	1,2	ստուգարք
Փիլիսոփայության հիմունքներ	3	30(20/10/0)	5	քննություն
Քաղաքագիտության հիմունքներ	3	30(20/10/0)	3	ստուգարք

Իրավագիտության հիմունքներ	3	30(20/10/0)	5	ստուգարք
Հետազոտության մեթոդաբանություն	3	30(20/10/0)	3	ստուգարք

² Այսուհետ՝ դ - դասախոսություն, գ - գործնական կամ սեմինար պարապմունք, լ - լաբորատոր աշխատանք:

³ Անգլերեն, ֆրանսերեն, գերմաներեն:

ԸՀՍ կամընտրական դասընթացներ

ՀՍ կամընտրական դասընթացների ցանկը ներառում է համեմատաբար ազատ բովանդակային կառուցվածքով և հաշվարկված կրեդիտատարությամբ հետևյալ մոդուլները, որոնցից ուսանողը հնարավորություն ունի ընտրելու մեկը.

Աղյուսակ 3

Մոդուլ-դասընթաց	Կրեդիտ	Լսարանային ժամ (դ/գ/լ)	Կիսամյակ	Գնահատման ձևը
Մշակութաբանության հիմունքներ	2	30(20/10/0)	5	ստուգարք
Կրոնագիտության հիմունքներ				

4.1.2. Ընդհանուր մաթեմատիկական և բնագիտական կրթամաս

Ծրագրի ընդհանուր մաթեմատիկական և բնագիտական (ԸՄԲ) կրթամասը նույնպես ներառում է կրթական մոդուլների երկու փաթեթ՝ պարտադիր և կամընտրական:

ԸՄԲ պարտադիր դասընթացներ

ԸՄԲ պարտադիր դասընթացների ցանկը ներառում է ամրագրված բովանդակային կառուցվածքով և հաշվարկված կրեդիտատարությամբ հետևյալ մոդուլ-դասընթացները.

Մոդուլ-դասընթաց	Կրեդիտ	Լսարանային ժամ (դ/գ/վ)	Կիսամյակ	Գնահատ- ման ձևը
Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման հիմունքներ	3	30(10/20/00)	1	ստուգարք
Քաղաքացիական պաշտպանության և արտակարգ իրավիճակների հիմնահարցեր	3	30 (20/10/00)	2	ստուգարք

ԸՄԲ կամընտրական դասընթացներ

ԸՄԲ կամընտրական դասընթացների ցանկը պարունակում է համեմատաբար ազատ բովանդակային կառուցվածքով և հաշվարկված կրեդիտատարությամբ հետևյալ մոդուլները, որոնցից ուսանողը հնարավորություն ունի ընտրելու մեկը.

Մոդուլ-դասընթաց	Կրեդիտ	Լսարանային ժամ (դ/գ/վ)	Կիսամյակ	Գնահատ- ման ձևը
Բնագիտության ժամանակակից հայեցակարգեր	3	30(20/10/00)	2	ստուգարք
Էկոլոգիա և բնապահպանության հիմունքներ				

4.1.3. Ընդհանուր մասնագիտական կրթամաս

Բնագիտատնտեսագիտական ֆակուլտետը բակալավրի կրթական ծրագրով կազմակերպում է ուսուցում «Տնտեսագիտություն» մասնագիտության գծով:

Կրթական ծրագրի ընդհանուր մասնագիտական (ԸՄԴ) կրթամասը նպատակաուղղված է տվյալ մասնագիտությամբ շրջանավարտի պատրաստմանը: Դրա բովանդակությունը, դասընթացների կազմը և դրանց կրեդիտատարությունը առանձին մասնագիտական մոդուլ-դասընթացների համար ներկայացված են ստորև.

Աղյուսակ 6

Մոդուլ-դասընթաց	Կրեդիտ	Լսարանային ժամ (դ/գ,ս/լ)	Կիսամյակ	Գնահատման ձևը
Տնտեսագիտության տեսություն 1	4	60 (30/30/0)	1	ստուգարք
Տնտեսագիտության տեսություն 2	5	60 (30/30/0)	2	ստուգարք
Տնտեսագիտության տեսություն 3	5	76 (46/30/0)	3	քննություն
Տնտեսագիտության տեսություն՝ Կուրսային աշխատանք	1		3	քննություն
Վիճակագրություն	6	90 (60/30/0)	3	քննություն
Հաշվապահական հաշվառում	5	60 (30/30/0)	3	ստուգարք
Միջազգային տնտեսական հարաբերություններ	3	30(20/10/00)	5	քննություն
Տնտեսական գործունեության վերլուծություն	4	44(30/14/00)	5	ստուգարք

Մակրոտնտեսագիտություն	4	60(30/30/00)	5	քննություն
Միկրոտնտեսագիտություն	5	60(30/30/00)	4	քննություն
Մենեջմենթ	4	60(30/30/00)	5	քննություն
Մենեջմենթ՝ Կուրսային աշխատանք	1		5	քննություն
Մարքեթինք	5	60(30/30/20)	4	քննություն
Տնտեսամաթեմատիկական մոդելավորում	4	60(30/30/00)	4	ստուգարք
Գործարարության բարոյագիտություն և հոգեբանություն	3	44(30/14/00)	3	ստուգարք
Ձեռնարկության տնտեսագիտություն	5	44 (30/14/00)	4	ստուգարք
Բնապահպանություն և բնօգտագործման տնտեսագիտություն	4	60(30/30/00)	4	քննություն
Արդյունաբերական ճյուղերի տեխնոլոգիական համակարգեր	3	44(30/14/00)	1	քննություն
Տնտեսական աշխարհագրություն	3	30(20/10/00)	1	ստուգարք
Տեղեկատվական տեխնոլոգիաները տնտեսագիտությունում	4	30(10/20/00)	2	քննություն
Բարձրագույն մաթեմատիկա 1	4	60(30/30/00)	1	քննություն
Բարձրագույն մաթեմատիկա 2	4	60(30/30/00)	2	քննություն

Հավանականությունների տեսություն և մաթեմատիկական վիճակագրություն	4	44(30/14/00)	3	քննություն
Տնտեսության ռազմավարական կառավարում	5	30(20/10/00)	7	ստուգարք
Միջազգային բիզնեսի կազմակերպում	4	44(30/14/00)	7	քննություն
Սոցիոլոգիա	3	30(16/14/00)	7	ստուգարք
Արտադրության էկոնոմիկա և կազմակերպում	7	60(30/30/00)	4	քննություն
Ձեռներեցության հիմունքներ	6	48(24/24/00)	6	քննություն
Ֆինանսական մենեջմենթ	5	60(30/30/00)	7	ստուգարք
ՀՀ հարկային համակարգ	4	60(30/30/00)	6	քննություն
Տնտեսական գործունեության ծրագրավորում	5	48(24/24/00)	6	ստուգարք
Տնտեսական գործունեության ծրագրավորում. կուրսային աշխատանք	1		6	քննություն
Զբոսաշրջային ձեռնարկատիրության կազմակերպում	6	44(22/22/00)	7	քննություն
Ծառայությունների ոլորտի տնտեսագիտություն	5	44(22/22/00)	7	քննություն

Կոմերցիա և լոգիստիկա	3	60(36/24/00)	6	քննություն
----------------------	---	--------------	---	------------

ԸՄ կամընտրական դասընթացներ

ԸՄ կամընտրական դասընթացների ցանկը պարունակում է համեմատաբար ազատ բովանդակային կառուցվածքով և հաշվարկված կրեդիտատարությամբ հետևյալ մոդուլները, որոնցից ուսանողը հնարավորություն ունի ընտրելու մեկը.

Աղյուսակ 7

Մոդուլ-դասընթաց	Կրեդիտ	Լսարանային ժամ (դ/գ, ս/լ)	Կիսամյակ	Գնահատման ձևը
Էլեկտրոնային բիզնես	6	48(24/24/00)	6	ստուգարք
Բանկային գործ				
Արժեթղթերի շուկա	5	44(30/14/00)	5	ստուգարք
ՀՀ բյուջետային համակարգ				

Կրթական այլ մոդուլներ

Կրթական ծրագրի այս բաժինն ընդգրկում է ամրագրված կրեդիտային արժեքով հետևյալ ոչ դասընթացային կրթական մոդուլները.

Աղյուսակ 8

Մոդուլ-դասընթաց	Կրեդիտ	Լսարանային ժամ (դ/գ/լ)	Կիսամյակ	Գնահատման ձևը
Ուսումնական պրակտիկա	6	-	6	քննություն

Արտադրական պրակտիկա	24	-	8	քննություն
Ամփոփիչ ատեստավորում	8	-	8	քննություն

5. Ուսումնական խորհրդատուների ծառայությունը

5.1. Կրեդիտային համակարգով սովորող ուսանողներին ուսման գործընթացում օժանդակելու նպատակով ֆակուլտետը կազմակերպում է ուսումնական խորհրդատուների (կուրսղեկների) ծառայություն, որում ընդգրկում են մասնագիտության ուսումնական ծրագրին քաջատեղյակ մասնագետներ:

5.2. Ուսումնական խորհրդատու իրականացնում է խորհրդատվական ծառայություններ մեկ կամ մի քանի հարակից մասնագիտությունների գծով և հսկում իրեն կցված ուսանողների ուսումնական առաջընթացը՝ առաջինից մինչև ավարտական կուրս:

5.3. Խորհրդատուներ կայացնում է ուսանողների ուսումնական շահերը, կրթական գործընթացի հետ կապված տարաբնույթ հարցերի շուրջ նրանց համար պարբերաբար կազմակերպում խմբակային և անհատական խորհրդատվություններ:

5.4. Անհրաժեշտության դեպքում, ելնելով ուսանողների պահանջներից, կազմակերպվում է լրացուցիչ խորհրդատվություն՝ ընդգրկելով տվյալ կամ հարակից մասնագիտությամբ և անհրաժեշտ որակներով խորհրդատուի (խորհրդատուների):

6. Ուսանողի գիտելիքների ստուգման և գնահատման համակարգը

ԳՊՀ՝ կրեդիտային համակարգով կազմակերպվող բակալավրիատի կրթական ծրագրերում ընդգրկված ուսանողների գիտելիքների ստուգման և գնահատման համար ընդունվում է ներքոհիշյալ աղյուսակում տրված 100 միավորանոց գնահատման համակարգը:

Գնահատականը	Նշանակումը	Թվանշանը	Միավորը
Գերազանց	A +	4,0	95-100
	A	4,0	87-94
	A -	3,7	81-86
Լավ	B+	3,3	75-80
	B	3,0	67-74
	B-	2,7	61-66
Բավարար	C+	2,3	55-60
	C	2,0	46-54
	C-	1,7	40-45
Անբավարար	D	1,0	0
Չներկայացած	F	-	0
Ստուգված	S	-	≥40
Չստուգված	U	-	< 40

Ուսանողի ստուգադրային գրքույկում և դասընթացի քննական ամփոփագրում հանրագումարային միավորի հետ մեկտեղ փակագծերում նշվում է նաև համապատասխան գնահատականը (օրինակ՝ A (4,0)):

1. Դասընթացներից, որոնցից ուսանողը վաստակել է 40-ից ցածր միավոր կամ գնահատվել է «չստուգված», կրեդիտներ չեն տրվում: «Ստուգված» գնահատման դեպքում ուսանողի օգտին վարկանիշային միավորներ չեն գրանցվում, հետևապես այն չի ազդում ուսանողի միջին որակական գնահատականի վրա:

2. Միավորների բաշխումն ըստ գործոնների.

ա) Քննությամբ ավարտվող մոդուլների համար

Աղյուսակ 10

h/h	Գործոններ	Միավորներ
1	Հաճախումներ	10
2	1-ին միջանկյալ քննություն	20
3	2-րդ միջանկյալ քննություն	20
4	Ակտիվություն գործնական և սեմինար պարապմունքներին, ինքնուրույն հետազոտական աշխատանք	20
5	Վերջնական հանրագումարային քննություն	12-30
Ընդամենը		100

բ) Ստուգաբաժնով ավարտվող մոդուլների համար

Աղյուսակ 11

h/h	Գործոններ	Միավորներ
1	Հաճախումներ	10
2	Ակտիվություն գործնական և սեմինար պարապմունքներին, ինքնուրույն հետազոտական աշխատանք	40
3	Վերջնական հանրագումարային ստուգում	20-50
Ընդամենը		100

գ) Կուրսային աշխատանք

Աղյուսակ 12.

դ)

h/h	Ուսանողի կողմից իրականացվող աշխատանքների բաղադրիչները	Միավորը
1	Բովանդակության ամբողջականությունը /լիարժեքությունը/	20
2	Կատարման ինքնուրույնությունը	15
3	Ձևակերպման որակը	25
4	Ներկայացման և պաշտպանության որակը	40
Ընդամենը		100

Արտադրական պրակտիկա /քննություն/

Աղյուսակ 13

h/h	Ուսանողի կողմից իրականացվող աշխատանքների բաղադրիչները	Միավորը	Ցուցում՝ գնահատման մասին
1	Հաճախում	30	գնահատման ժամանակ 30 միավորից հանվում է յուրաքանչյուր բացակայած օրվան համապատասխան միավորների թիվը, արդյունքը կլորացնելով՝ պակասորդով
2	Աշխատանքային պլանի կատարում	40	

3	Պրակտիկայի հաշվետվության, օրագրի կազմում և պաշտպանություն	30	գնահատումը իրականացվում է կանոնակարգի և սույն աղյուսակի համաձայն
---	---	----	--

Ե/ Ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն

Աղյուսակ 14

h/h	Չափանիշներ	Միավորը
1	Արդյունարար գնահատականը	0-100
2	Տառային նշանակումը և թվային նշանակումը	C- - A+ /1,7 – 4,0/

h/h	Գործոններ	Միավոր
1	Աշխատանքի թեմայի արդիականությունը, նորույթը	10
2	Աշխատանքի ընդհանուր բնութագիրը (հետազոտության առարկան, նպատակը, խնդիրները, կառուցվածքը, մեթոդները, աղբյուրները, այլ), բովանդակության ամբողջականությունը, հետազոտության արդյունքները, արված եզրակացությունները և առաջարկությունները	50
3	Աշխատանքին ներկայացվող պահանջների պահպանումը (շարադրանքի որակը, մեջբերումները, հղումները, օգտագործված գրականության ցանկը, համառոտագրությունները, աղյուսակները, հավելվածները, տեխնիկական այլ պահանջներին համապատասխանությունը)	10

4	Ավարտական աշխատանքի ներկայացումը, պաշտպանությունը	30
---	---	----

6.1 Ուսանողների գիտելիքների որակի ստուգման ձևերը

Ուսումնական գործընթացի կազմակերպման ընթացքում, օգտագործելով ակադեմիական կրեդիտների կուտակման համակարգը, կիրառվում են ուսանողների գիտելիքների որակի ստուգման հետևյալ տեսակներն ու ձևերը.

- ընթացիկ ստուգում,
- միջանկյալ ստուգում,
- ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգում,
- հանրագումարային ստուգում:

6.2. Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգում

6.2.1. Կանոնակարգի համաձայն՝ ընթացիկ ստուգման ձևեր կարող են հանդիսանալ հարցումները, կարճատև ելույթները գործնական և սեմինար պարապմունքների ժամանակ, լսարանային աշխատանքները, իսկ ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքը կարող է ստուգվել շնորհանդեսների, զեկուցումների, հետազոտությունների արդյունքների, թեստերի, կատարված հանձնարարությունների, լուծված առաջադրանքների, ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի արդյունքների ստուգման և գնահատման այլ ձևերի միջոցով:

6.2.2. Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման ու գնահատման ձևերը որոշվում են դասախոսների կողմից՝ հաշվի առնելով տվյալ դասընթացից ուսումնական պլանով նախատեսված պարապմունքի ձևերը, ինչպես նաև դասընթացի բնույթն ու առանձնահատկությունները:

6.2.3. Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման ժամանակ դասախոսը գնահատում է ուսանողի պատրաստվածությունը գործնական և սեմինար պարապմունքներին,

գնահատում է նյութի յուրացման մակարդակը, լսարանային աշխատանքներին նրա մասնակցությունը, ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի արդյունքները և ի հայտ է բերում ուսանողների պատրաստվածության թերությունները՝ տվյալ դասընթացի բովանդակությունը հարստացնելու և արդիականացնելու, մեթոդները կատարելագործելու, պարապմունքների և ինքնուրույն աշխատանքի ընթացքում ուսանողների աշխատանքը ակտիվացնելու և իր կողմից ուսանողին անհատական օգնություն ցուցաբերելու նպատակով:

6.2.4. Ողջ ուսումնառության ընթացքում ուսանողների գիտելիքների ստուգման համար ընթացիկ ստուգումներն ու ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի գնահատումներն իրականացվում են այն դասախոսների կողմից, ովքեր անցկացնում են գործնական կամ սեմինար պարապմունքներ, հանձնարարում ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքներ:

6.2.5. Անկախ ընթացիկ ստուգման և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի տեսակից՝ դասախոսը պարտավոր է անցկացնել տվյալ խմբի բոլոր ուսանողների ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի գնահատում:

6.2.6. Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման արդյունք են համարվում այն միավորներով արտահայտված գնահատականները, որոնք ուսանողը հավաքում է ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման համար տրված բոլոր աշխատանքներից և հաշվարկված ընթացիկ ստուգման գնահատականի մեջ դրանց համամասնությունից:

6.2.7. Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման գնահատականը հաշվարկվում է սույն կարգի «Ակտիվություն գործնական և սեմինար պարապմունքներին, ինքնուրույն հետազոտական աշխատանք» գործոնին հատկացված միավորի (քննության դեպքում՝ 20 միավորի, ստուգարքի դեպքում՝ 40 միավորի) շրջանակներում բոլոր ձևերի ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգումների արդյունքներից:

6.2.8. Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգումների ձևերը պետք է ունենան իրենց տեսակարար կշիռը ընդհանուր գնահատականի մեջ, և այդ տեսակարար կշիռների գումարը պետք է հավասար լինի 1-ի: «Ակտիվություն գործնական և սեմինար պարապմունքներին, ինքնուրույն հետազոտական աշխատանք» գործոնի գնահատականի հաշվարկը կարող է կատարվել Օրինակ 1-ում (ստուգարքով ավարտվող մոդուլի դեպքում) և Օրինակ 2-ում (քննությամբ ավարտվող մոդուլի

դեպքում) ներկայացված ձևով (հաշվարկում 5-րդ սյան միավորները ստացվում են 3-րդ և 4-րդ սյունների միավորների բազմապատկման արդյունքում).

1) ստուգարքով ավարտվող մոդուլի պարագայում՝

Օրինակ 1.

Հ/հ	Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման ձևերը	Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման գնահատականի մեջ յուրաքանչյուրի տեսակարար կշիռը	Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման յուրաքանչյուր ձևին տրվող միավորը /30 միավորի շրջանակներում/	Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման տեսակին տրվող գնահատականը /5-րդ սյունակի միավորը.= 3-րդ սյունակ*4-րդ սյունակ/
1	2	3	4	5
1.	Ստուգողական աշխատանք			
2.	Գործնական պարապմունք	0,4	27	10,8
3.	Սեմինար պարապմունք	0,4	28	11,2
4.	Թեստ			
5.	Հարցում	0,2	16	3,2
6.	Այլ /դասախոսի ընտրությամբ/			
Ընդամենը				25,2=26
/Ընթացիկ ստուգման վերջնական գնահատականը կլորացվում է՝ ի օգուտ ուսանողի/				

2) քննությամբ ավարտվող մոդուլի պարագայում՝

Օրինակ 2.

Հ/հ	Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման տեսակները	Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման գնահատականի մեջ յուրաքանչյուրի տեսակարար կշիռը	Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման յուրաքանչյուր ձևին տրվող միավորը /15 միավորի շրջանակներում/	Ընթացիկ և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի ստուգման տեսակին տրվող գնահատականը /5-րդ սյունակի միավորը.= 3-րդ սյունակ*4-րդ սյունակ/
1	2	3	4	5
1.	Ստուգողական աշխատանք			
2.	Գործնական պարապմունք	0,4	11	4,4
3.	Սեմինար պարապմունք			
4.	Թեստ	0,6	14	8,4
5.	Հարցում			
6.	Այլ /դասախոսի ընտրությամբ/			
Ընդամենը /Ընթացիկ ստուգման վերջնական գնահատականը կլորացվում է՝ ի օգուտ ուսանողի/				12,8=13

Այսպիսով, ՎԳընթ=4x*Գx., որտեղ

ՎԳընթ-ն ընթացիկ ստուգման և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի վերջնական գնահատականն է,

Կx-ն՝ ընթացիկ ստուգման և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի տվյալ ձևի տեսակարար կշիռը,

Գx-ն՝ ընթացիկ ստուգման և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի տվյալ ձևի գնահատականը:

Ընթացիկ ստուգման և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի օգտագործված ձևերի տեսակարար կշիռը հավասար է 1-ի /0,4+0,4+0,2=1/, /0,4+0,6=1/:

Ընթացիկ ստուգման և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի վերջնական գնահատականը կարող է կլորացվել ի օգուտ ուսանողի, մինչև մոտակա ամբողջ թիվը: Ընթացիկ ստուգման և ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի համար դասախոսը կարող է հատկացվող միավորների շրջանակներում կիրառել նաև այլ մոտեցում՝ նախապես այն սահմանելով դասընթացի առարկայական ծրագրում և տեղյակ պահել ուսանողներին:

6.3. Միջանկյալ ստուգում

6.3.1. Միջանկյալ ստուգումն անցկացվում է կիսամյակի կամ մոդուլի ընթացքում ուսանողի առաջադիմությունը գնահատելու և ուսանողների գիտելիքների վերջնական գնահատման ժամանակ ավելի մեծ օբյեկտիվություն ապահովելու նպատակով:

6.3.2. Միջանկյալ ստուգումը արտահայտում է հաստատված ուսումնական պլանում առկա դասընթացի առարկայական ծրագրում ընդգրկված թեմաների որոշ մասի յուրացումը ուսանողի կողմից և ամփոփում է այդ հատվածի /թեմաների/ գնահատականները:

6.3.3. Միջանկյալ ստուգումն անցկացվում է ստուգողական աշխատանքի, համակարգչային թեստավորման կամ այլ եղանակներով:

6.3.4. Միջանկյալ ստուգման արդյունք է համարվում գնահատականը՝ վերը բերված աղյուսակում միջանկյալ քննությանը հատկացված 20 միավորի շրջանակներում, որը դասախոսի կողմից նշանակվում է ընդհանուր ստուգման տեղեկագրի համապատասխան բաժնում:

6.3.5. Միջանկյալ ստուգման եղանակը և գնահատման սկզբունքները պետք է նախապես սահմանված լինեն դասախոսի կողմից՝ հաշվի առնելով տվյալ դասընթացի

առանձնահատկությունները: Դրանք պետք է նկարագրված լինեն տվյալ դասընթացի առարկայական ծրագրում և տեղեկացվեն ուսանողներին դասընթացի սկզբում:

6.4. Հանրագումարային ստուգում

6.4.1. Հանրագումարային ստուգման ձևերն են համարվում քննությունները և հանրագումարային ստուգարքները /այն մոդուլներից, որոնցից քննություն նախատեսված չէ/:

6.4.2. Հանրագումարային ստուգումը նպատակ ունի բացահայտել և գնահատել ուսանողների տեսական գիտելիքներն ու գործնական հմտությունները տվյալ դասընթացից:

6.4.3. Հանրագումարային ստուգման արդյունք է համարվում գնահատականը՝ վերը բերված աղյուսակում վերջնական քննությանը հատկացված 30 միավորի կամ վերջնական ստուգմանը հատկացված 50 միավորի շրջանակներում, որը դասախոսի կողմից նշանակվում է ընդհանուր ստուգման տեղեկագրի համապատասխան բաժնում:

6.4.4. Հանրագումարային ստուգումների ժամանակացույցը գնահատման գործոնների և սկզբունքների հետ միասին հաստատվում է ֆակուլտետի դեկանի կողմից և տեղեկացվում դասախոսներին ու ուսանողներին՝ անցկացման ժամկետից ոչ ուշ, քան մեկ շաբաթ առաջ:

6.4.5. Տվյալ դասընթացից հանրագումարային ստուգմանը մասնակցելու և գնահատվելու իրավունք ունեն միայն այն ուսանողները, ում հաճախելիության տոկոսը բարձր է առարկայական ծրագրում նշված նվազագույն ցուցանիշից, ինչը 40%-ից ցածր չպետք է լինի:

6.4.6. Հաճախելիությունը գնահատվում է հետևյալ կերպ.

հաճախելիության ցուցանիշը հավասար է մի մեծության, որը ստացվում է ուսանողի կողմից տվյալ դասընթացին ներկա գտնված ժամաքանակը բազմապատկած 10-ով և արդյունքը բաժանած դասընթացի ընդհանուր ժամաքանակի վրա:

6.4.7. Հանրագումարային ստուգման գնահատման ժամանակ այդ գնահատման բաղադրիչ տարրերը պետք է ունենան իրենց տեսակարար կշիռները, որոնք պետք է նախապես սահմանված լինեն դասախոսի կողմից՝ հաշվի առնելով տվյալ դասընթացի առանձնահատկությունները:

6.4.8. Ուսանողի վերջնական գնահատականը հաշվարկվում է վերոհիշյալ բոլոր գործոններից վաստակած միավորների գումարումով: Ստացված գումարային միավորը՝ ըստ գնահատման

վերոնշյալ համակարգի, համապատասխանեցվում է տառային նշանակումներին: Ըստ այդմ՝ համապատասխան A-, A, A+, B-, B, B+, C-, C, C+, S գնահատականները դրվում են տեղեկագրի և ուսանողի ստուգման գրքույկի մեջ, իսկ D, F, U գնահատականները՝ միայն տեղեկագրի մեջ:

6.4.9. Այն ուսանողները, ովքեր ստանում են «անբավարար», «չստուգված» կամ «չներկայացած», համարվում են ակադեմիական պարտք ունեցողներ:

7. Ուսանողի ակադեմիական տեղեկագիրը

7.1 Ուսանողի ուսումնական գործունեության արդյունքներն ու առաջադիմության ցուցանիշներն ուսման որոշակի ժամանակահատվածի կամ ողջ շրջանի ընթացքում վավերագրելու համար ԳՊՀ ֆակուլտետները յուրաքանչյուր ուսանողի համար, նրա ընդունման պահից սկսած, վարում են ակադեմիական տեղեկագիր, որտեղ յուրաքանչյուր քննաշրջանից հետո գրանցվում են ուսանողի ուսումնասիրած դասընթացները և կրթական մոդուլները, վաստակած կրեդիտները և ստացած արդյունարար գնահատականներն՝ ըստ կրթական մոդուլների և կիսամյակների: Տեղեկագիրն արտացոլում է ուսանողի կատարած ուսումնական աշխատանքի ծավալը և կրթական ձեռքբերումների որակը:

7.2 Ուսանողի վաստակած կրեդիտները վավերագրվում և կուտակվում են նրա ակադեմիական տեղեկագրում և մնում ուժի մեջ նրա ուսումնառության ողջ ընթացքում՝ անկախ ուսումնառության ընդհատումից կամ ուսումնական ծրագրի հետագա հնարավոր փոփոխություններից:

7.3 Ուսանողի ուսման առաջադիմության ընդհանրացված արդյունքները ներկայացնելու համար ակադեմիական տեղեկագրում կիսամյակային արդյունքներից հետո նշվում են տվյալ կիսամյակի և մինչև ուսման տվյալ ժամանակահատվածն ուսանողի առաջադիմությունն ամբողջացնող ամփոփիչ տվյալները, որոնք ներառում են հետևյալ 4 քանակական ցուցանիշները՝

- ✘ ծրագրային կրեդիտների քանակը,
- ✘ որակավորման կրեդիտների քանակը,
- ✘ վարկանիշային միավորները,
- ✘ միջին որակական գնահատականը:

7.4 Ծրագրային կրեդիտը (ԾԿ) կրթական ծրագրի ավարտական պահանջները բավարարելու նպատակով ուսանողի վաստակած կրեդիտների գումարն է:

7.5 Որակավորման կրեդիտը (ՈԿ) գումարային կրեդիտների այն մասն է, որը գնահատված է տարբերակված գնահատականներով.

$$\text{ՈԿ} = \sum \text{Կրեդիտ}$$

7.6 Վարկանիշային միավորը (ՎՄ) յուրաքանչյուր կրեդիտի համար ուսանողի ստացած գնահատականների գումարն է, որը հաշվարկվում է որպես առանձին դասընթացների (մոդուլների) գնահատված կրեդիտների և դրանց արդյունարար գնահատականների արտադրյալների գումար.

$$\text{ՎՄ} = \sum \text{Կրեդիտ} \cdot \text{Գարդ.}$$

որտեղ Գարդ.-ը ուսումնական մոդուլից ստացված արդյունարար գնահատականն է (օրինակ, եթե 2 կրեդիտանոց դասընթացը գնահատվել է 3,0, ապա տվյալ դասընթացի վարկանիշային միավորը հավասար է 2 կրեդիտ $3,0 = 6 \cdot 8$ հնարավորից):

7.7 Միջին որակական գնահատականը (ՄՈԳ) կրեդիտներով կշռված գնահատականների միջինն է, որը հաշվարկվում է վարկանիշային միավորները որակավորման կրեդիտների գումարի վրա բաժանելով (արդյունքը կլորացվում է 1/100-ի ճշտությամբ).

$$\text{ՄՈԳ} = \frac{\text{ՎՄ}}{\sum \text{Կրեդիտ}}$$

7.8 Հաշվառվում և ակադեմիական տեղեկագրում գրանցվում են կիսամյակային (հաշվարկված առանձին կիսամյակի համար) և արդյունարար (հաշվարկված ուսման տվյալ շրջանի համար) վարկանիշային միավորները և ՄՈԳ-երը:

8. Լուծարքի, առարկայի կրեդիտը չստանալու և համալսարանից հեռացվելու պայմանները

8.1 Լուծարք

8.1.1 Լուծարքը կազմակերպվում է հինգ գործոնների փաստացի արդյունքներով, ապա դեկանատում հաշվարկվում է վերջնական ամփոփիչ գնահատականը, որը նշվում է ձևաթերթում:

8.1.2 Լուծարք կազմակերպվում է ամփոփիչ քննության կամ ստուգարքի համար:

8.1.3 Լուծարք է կազմակերպվում, երբ վերջնական հաշվարկային գնահատականը համապատասխանում է «D»-ի քննության պարագայում /կամ «U»-ի ստուգարքի պարագայում/ և գումարային ամփոփիչ գնահատականի արժեքը ավել է կամ հավասար 25-ի և պակաս՝ 40-ից:

8.1.4 Ամփոփիչ ստուգումից հետո դեկանատը կազմում է լուծարքին թույլատրված ուսանողների ցուցակը՝ այն հասանելի դարձնելով ուսանողներին և ամբիոններին:

8.1.5 Լուծարքին թույլատրված ուսանողը քննությունը կամ ստուգարքը կարող է հանձնել երկու անգամ՝ դեկանատի կողմից հաստատված ժամանակացույցին համապատասխան, իսկ առանձին դեպքերում՝ անհատական ժամանակացույցով:

8.2 Առարկայի կրեդիտը չստանալու և համալսարանից հեռացվելու պայմանները

Ուսանողը չի ստանում տվյալ առարկայի կրեդիտը, եթե՝

8.2.1 այդ առարկայից ստացել է «D» կամ «U» գնահատական, իսկ հանրագումարային գնահատականի արժեքը պակաս է 25-ից,

8.2.2 այդ առարկայից ստացել է «D» կամ «U» գնահատական, հանրագումարային գնահատականի արժեքը ավել կամ հավասար է 25-ի և պակաս 40-ից, թույլատրվել է ամփոփիչ քննության կամ ստուգարքի լուծարքին, և լուծարքի արդյունքում գումարային ամփոփիչ գնահատականի արժեքը չի բարձրացել 40-ից:

8.2.3 Կիսամյակի արդյունքներով ուսանողը համալսարանից հեռացվում է, եթե նա չի հավաքել 30 կրեդիտ, այսինքն՝ մեկ և ավելի առարկայից կրեդիտ չի ստացել:

9. Դասընթացի վերահանձնումը և կրկնումը

9.1 Դրական գնահատված դասընթացի քննության/ստուգման կրկնում (վերահանձնում) չի թույլատրվում:

9.2 Քննությանը կամ ստուգմանը չներկայանալը համարվում է հարգելի միայն 2 աշխատանքային օրվա ընթացքում դեկանատում գրանցված սահմանված կարգի բժշկական տեղեկանքի կամ դիմումի առկայության դեպքում:

9.3 Հարգելի պատճառով եզրափակիչ քննությանը չներկայացած ուսանողը դեկանատի թույլտվությամբ լուծարային շրջանի ընթացքում կարող է վերահանձնել այն:

9.4 Եզրափակիչ քննությունից «անբավարար» գնահատական ստացած կամ անհարգելի պատճառներով դրան չմասնակցած ուսանողը ակադեմիական պարտքերի մարման (լուծարքի) շրջանում կարող է վերահանձնել այն, եթե տվյալ դասընթացից նրա հանրագումարային գնահատականը փոքր է 40-ից, սակայն բարձր է 25-ից:

9.5 Հաջողությամբ հանձնված դասընթացների կրեդիտները կուտակվում են ուսանողի ակադեմիական տեղեկագրում և ուժի մեջ մնում՝ անկախ կիսամյակում ցածր առաջադիմությամբ պայմանավորված ուսման ընդհատման հանգամանքից:

10. Ծրագրի եզրափակիչ ատեստավորումը

10.1. Ուսանողի կողմից ծրագրի ընդհանուր կրթական արդյունքներին համապատասխան գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձեռքբերումը հաստատվում է ավարտական աշխատանքի կատարումով ու պաշտպանությամբ:

10.2. Ավարտական աշխատանքի թեման ընտրվում և հաստատվում է նախաավարտական ուսումնական տարվա երկրորդ կիսամյակում: Աշխատանքը կատարվում է ավարտական ուստարվա ընթացքում:

10.3. Ավարտական աշխատանքի պաշտպանության կազմակերպման համար հատկացվում են ուսումնառության վերջին 4 շաբաթները, որոնց ընթացքում նախատեսվում է.

ա. աշխատանքի ներկայացումը մասնագիտական ամբիոնի քննարկմանը: Աշխատանքի հետ ներկայացվում է գիտական ղեկավարի կարծիքը, որը պետք է ներառի կատարած աշխատանքի վերաբերյալ դրական եզրակացություն,

բ. ավարտական աշխատանքի նախնական քննարկում մասնագիտական ամբիոնում՝ աշխատանքի հեղինակի մասնակցությամբ: Էական դիտողությունների առկայության դեպքում բակալավրի աստիճան հայցողը պարտավոր է երկշաբաթյա ժամկետում լրամշակել աշխատանքը և լրացուցիչ քննարկման ներկայացնել այն: Դրական եզրակացության դեպքում ամբիոնի կողմից աշխատանքը երաշխավորվում է պաշտպանության,

գ. մասնագիտական ամբիոնի կողմից աշխատանքը գրախոսության ուղարկելու գործընթացի կազմակերպում,

դ. ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նիստում և բակալավրի աստիճանի շնորհում:

10.4. Ավարտական աշխատանքի գնահատման ընդհանուր որակական չափանիշների համար սահմանված են գնահատման միավորների չափաքանակներն՝ ըստ Աղյուսակ9-ի և Աղյուսակ 14-ի:

11. Ծրագրի ավարտական պահանջները

11.1. Ուսանողի կողմից ծրագրի ընդհանուր կրթական արդյունքներին համապատասխան գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձեռքբերումը հաստատվում է ավարտական աշխատանքի կատարումով ու պաշտպանությամբ:

11.2. Ավարտական աշխատանքի թեման ընտրվում և հաստատվում է նախաավարտական ուսումնական տարվա երկրորդ կիսամյակում: Աշխատանքը կատարվում է ավարտական ուստարվա ընթացքում:

11.3. Ավարտական աշխատանքի պաշտպանության կազմակերպման համար հատկացվում են ուսումնառության վերջին 4 շաբաթները, որոնց ընթացքում նախատեսվում է.

ա. աշխատանքի ներկայացումը մասնագիտական ամբիոնի քննարկմանը: Աշխատանքի հետ ներկայացվում է գիտական ղեկավարի կարծիքը, որը պետք է ներառի կատարած աշխատանքի վերաբերյալ դրական եզրակացություն,

բ. ավարտական աշխատանքի նախնական քննարկում մասնագիտական ամբիոնում՝ աշխատանքի հեղինակի մասնակցությամբ: Էական դիտողությունների առկայության դեպքում բակալավրի աստիճան հայցողը պարտավոր է երկշաբաթյա ժամկետում լրամշակել աշխատանքը և լրացուցիչ քննարկման ներկայացնել այն: Դրական եզրակացության դեպքում ամբիոնի կողմից աշխատանքը երաշխավորվում է պաշտպանության,

գ. մասնագիտական ամբիոնի կողմից աշխատանքը գրախոսության ուղարկելու գործընթացի կազմակերպում,

դ. ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն ամփոփիչ ատեստավորման հանձնաժողովի նիստում և բակալավրի աստիճանի շնորհում:

11.4. Ավարտական աշխատանքի գնահատման ընդհանուր որակական չափանիշների համար սահմանված են գնահատման միավորների չափաքանակներն՝ ըստ Աղյուսակ 9-ի և Աղյուսակ 14-ի:

12. Կրեդիտների փոխանցումը

12.1 Այլ բուհերից ԳՊՀ բակալավրի կրթական ծրագիր կրեդիտները փոխանցելի են առանձին դասընթացների, դասընթացների խմբի կամ ուսումնառության որոշակի շրջանների տեսքով: Փոխանցումը կատարվում է ուսանողի հայտի հիման վրա՝ երկու բուհերի փոխադարձ համաձայնությամբ՝ ECTS կրեդիտների փոխանցման կանոնների պահպանմամբ:

12.2 Այլ ուսումնական ծրագրից ԳՊՀ բակալավրի ուսումնական ծրագիր կրեդիտներ կարող են փոխանցվել, եթե՝

ա) դրանց բովանդակությունները միանման են,

բ) կան բովանդակային ոչ էական տարբերություններ,

գ) առկա են բովանդակային տարբերություններ, սակայն վերջնական կրթական արդյունքները համարժեք են:

12.3 Այլ բուհում ԳՊՀ ուսանողի ուսումնառության որոշակի շրջանի (կիսամյակ, ուստարի) անցկացման դեպքում այդ ժամանակահատվածի ուսումնառության ծրագիրը դառնում է եռակողմ համաձայնագրի առարկա՝ ուսանողի, ԳՊՀ-ի և ընդունող/հյուրընկալող բուհի միջև:

12.4 Կրեդիտների փոխանցման և ուսանողների միջբուհական փոխանակման գործընթացների կազմակերպման համար Համալսարանն ունի ECTS-ի բուհական համակարգմամբ զբաղվող կառույց:

13. Ուսանողի իրավունքներն ու պարտականությունները

13.1 Ուսանողն իրավունք ունի՝

- ընտրելու տվյալ մասնագիտության (մասնագիտացման) ուսուցման համար ԳՊՀ-ի կողմից առաջադրվող կամընտրական դասընթացներ՝ ուսումնական ծրագրի պահանջներին համապատասխան,

- միջբուհական փոխանակման և/կամ ակադեմիական շարժունության ծրագրերի շրջանակներում ուսումնառության որոշակի շրջան (կիսամյակ, ուստարի) ուսումնառելու այլ բուհում (ներառյալ՝ օտարերկրյա),

- փոխադրվելու մեկ այլ բուհ (ներառյալ՝ օտարերկրյա)՝ համաձայն ՀՀ կառավարության սահմանած կարգի,

- ցանկացած կրթական աստիճանում ընդհատելու կամ շարունակելու ուսումնառությունը ԳՊՀ-ում, համաձայն գործող կարգի,
- հիմնավորված կերպով դիմելու և ստանալու իր ակադեմիական տեղեկագիրը՝ ավարտված ուսումնառության կամ ուսումնական ծրագրի չավարտված մասի համար,
- բակալավրի աստիճանը և համապատասխան որակավորումը հաստատող պաշտոնական փաստաթղթի (դիպլոմի) հետ միասին անվճար ստանալու համաեվրոպական նմուշի դիպլոմի հավելված (հայերեն և անգլերեն)՝ համաձայն ՀՀ կառավարության համապատասխան որոշման:

13.2. Ուսանողը պարտավոր է՝

- ծանոթանալ կրեդիտային համակարգով ուսուցման սույն կարգին և խստորեն հետևել դրա պահանջներին,
- կատարել ուսումնական դասընթացների և քննությունների համար սահմանված պահանջները,
- կանոնավոր հաճախել իր ուսումնառության ծրագրում ընդգրկված բոլոր դասընթացներին:

2024-2025 ուսումնական տարի

Աշնանային կիսամյակ

Աղյուսակ 15

01 սեպտեմբերի 2024թ. – 22 դեկտեմբերի 2024թ.	
Ուսուցման սկիզբ	01 սեպտեմբեր
1-ին միջանկյալ քննություն	30 հոկտեմբերի -03 նոյեմբերի
2-րդ միջանկյալ քննություն	25 դեկտեմբերի - 29 դեկտեմբերի
Գործնական պարապմունքներին ակտիվության ամփոփում	18 դեկտեմբերի -22 դեկտեմբերի

Ստուգարքների հանձնում	25 դեկտեմբերի - 29 դեկտեմբերի
Ուսուցման ավարտ	22 դեկտեմբերի
Քննաշրջան	8 հունվարի - 26 հունվարի
Ձմեռային արձակուրդներ	30 դեկտեմբերի – 07 հունվարի

Գարնանային կիսամյակ

Աղյուսակ 16

05 փետրվարի 2025 թ. – 25 մայիսի 2025թ.	
Ուսուցման սկիզբ	05 փետրվարի
1-ին միջանկյալ քննություն	02 ապրիլի - 06 ապրիլի
2-րդ միջանկյալ քննություն	29 մայիսի - 01 հունիսի
Ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքների հանձնում	05 մայիսի -09 մայիսի
Գործնական պարապմունքներին ակտիվության ամփոփում	19 մայիսի – 23 մայիսի
Կուրսային աշխատանքների և ստուգարքների հանձնում	02 հունիսի - 06 հունիսի

Ուսուցման ավարտ	25 մայիսի
Քննաշրջան	04 հունիսի – 22 հունիսի
Ավարտական աշխատանքի պաշտպանություն	05 մայիսի- 31 մայիսի
Ամառային արձակուրդներ	30 հունիսի – 31 օգոստոսի

ՄԱՍ II. ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳՐԵՐ

1. Ընդհանուր հումանիտար և սոցիալ-մարտնչական դասընթացներ

1.1 Պարտադիր դասընթացներ

1.1.1 Հայոց պատմության հիմնահարցեր

Դասընթացի նպատակը.

- Հիմնարար գիտելիքներ տալ Հայոց պատմության հին, միջին, նոր և նորագույն շրջանի վերաբերյալ,
- ամրապնդել հարգանք և հպարտություն հայրենիքի, սեփական պատմության, ավանդույթների և ազգային առանձնահատկությունների հանդեպ,
- դաստիարակել ազգային ու համամարդկային արժեքներ կրող սոցիալապես ակտիվ անձ և քաղաքացի,
- որպես ազգի հարատևման գրավականի՝ պետականության անհրաժեշտության գիտակցության ձևավորում ու ամրապնդում,
- որպես պետականության պահպանման և զարգացման նախադրյալի ազգային գաղափարախոսության անհրաժեշտության գիտակցության ձևավորում,
- հայկական մշակույթի ձևավորումը և զարգացումը պայմանավորող պատմական պայմանների իմացության ամրապնդում,
- Հայաստանի երեք Հանրապետությունների պատմության հիմնահարցերի ուսումնասիրությամբ ձևավորել այն գիտակցությունը, որ ազգի հարատևման հիմնական պայմանը պետականության անհրաժեշտությունն է:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա - խորը և համակողմանի գիտելիքներ ունենա մեր ժողովրդի բազմադարյա պատմության վերաբերյալ:

Կարողանա - քննական և ինքնուրույն մոտեցումներ ցուցաբերել պատմական երևույթները գնահատելու առումով:

Տիրապետի - երևույթները պատմականորեն գնահատելու, վերլուծելու հմտություններին, հասկանա ու արժևորի դրանց ազդեցությունն ու օրգանական կապը պատմական զարգացումների հետ:

23/Բ20- Հայոց պատմության հիմնահարցեր - 1 (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ գործնական)

1-ին կիսամյակ, սպուդարք

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա - համակողմանի ու խոր գիտելիքներ ունենա հայ ժողովրդի պատմության հին և միջնադարյան ժամանակաշրջանի վերաբերյալ:

Կարողանա - քննական ու ինքնուրույն մոտեցումներ ձևավորել հին և միջնադարյան ժամանակաշրջանի պատմական երևույթները գնահատելու առումով:

Տիրապետի - հայոց պատմության հին և միջնադարյան ժամանակաշրջանների երևույթները պատմականորեն գնահատելու, վերլուծելու հմտություններին, հասկանա ու արժևորի դրանց ազդեցությունն ու օրգանական կապը հետագա պատմական զարգացումների հետ:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Հայոց հայրենիքը և հայ ժողովրդի կազմավորումը: **Թեմա 2.** Վանի թագավարություն: **Թեմա 3.** Երվանդունիների պետությունը: **Թեմա 4.** Արտաշեսյանների թագավորությունը: **Թեմա 5.** Արշակունիների թագավորությունը: **Թեմա 6.** Հայկական մշակույթը 4-9-րդ դդ.: **Թեմա 7.** V դարի ազգային ազատագրական շարժումները: **Թեմա 8.** Բագրատունիների թագավորությունը: **Թեմա 9.** Հայաստանը Ջաքարյանների օրոք: **Թեմա 10.** Կիլիկիայի հայկական պետությունը:

2303/Բ21 Հայոց պատմության հիմնահարցեր - 2 (3 կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ գործնական)

2-րդ կիսամյակ, քննություն

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Հայ ազգային ազատագրական շարժումները 16-18-րդ դարերում: **Թեմա 2.** Հայկական հարցի առաջացումը: **Թեմա 3.** Հայ ազգային-քաղաքական կուսակցություններ: **Թեմա 4.** Հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարը 19-րդ դարի վերջերին-20-րդ դարի սկզբներին. հայերի կոտորածները Օսմանյան Թուրքիայում: **Թեմա 5.** Հայոց ցեղասպանությունը: **Թեմա 6.** Հայաստանի առաջին հանրապետությունը (1918-1920թթ.): **Թեմա 7.** Խորհրդային Հայաստան: **Թեմա 8.** Հայաստանի անկախության գործընթացը. ՀՀ հռչակումը: **Թեմա 9.** Լեռնային Ղարաբաղի հիմնահարցը:

1.1.2. Հայոց լեզու և խոսքի մշակույթ

22/Բ39 Հայոց լեզու և խոսքի մշակույթ - 1 (3 կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (10 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

1-ին կիսամյակ, ստուգաբար

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացն ունի տեսական, գործնական-կիրառական ուղղվածություն: Նպատակն է ամրապնդել ուսանողների գիտելիքները ժամանակակից հայոց լեզվի հնչյունական կազմի, ուղղագրության և ուղղախոսության, իմաստաբանության, բառապաշարի, բառակազմության, դարձվածաբանության, բառարանագրության, ձևաբանական իրողությունների վերաբերյալ:

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. հայոց լեզվի տեղը աշխարհի լեզուների շարքում, զարգացման փուլերը,
2. ուղղագրության, ուղղախոսության օրինաչափություններն ու առանձնահատկությունները,
3. հայերենի բառագիտական, ձևաբանական նորմերը, նրանց գործածության առանձնահատկությունները,

Կարողանա՝

1. ներկայացնել հայոց լեզվի տեղը աշխարհի լեզուների շարքում, զարգացման փուլերը,
2. պահպանել ուղղագրության, ուղղախոսության օրինաչափություններն ու առանձնահատկությունները,
3. հասկանալ հայերենի բառագիտական, ձևաբանական նորմերը, նրանց կիրառական առանձնահատկությունները:

Կտիրապետի՝

1. հայոց լեզվի տեղը աշխարհի լեզուների շարքում, զարգացման փուլերը ներկայացնելու,
2. բառերը ճիշտ գրելու, արտասանելու,
3. հայերենի բառագիտական, ձևաբանական նորմերը գործնականում ճիշտ կիրառելու, հմտությունների:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Հայոց լեզուն աշխարհի լեզուների շարքում: Զարգացման փուլերը, բարբառներ: Հայերենը որպես ազգային, պետական և գրական լեզու: **Թեմա 2.** Հնչյունաբանություն: Հայերենի հնչյունական համակարգը: Զայնավոր և բաղաձայն հնչյուններ: Երկհնչյուններ: Ուղղագրության և ուղղախոսության օրինաչափություններն ու առանձնահատկությունները: **Թեմա 3.** Վանկը և շեշտը հայերենում: Վանկատման և տողադարձի օրինաչափություններն ու առանձնահատկությունները: **Թեմա 4.** Շեշտից կախված հնչյունափոխություն: **Թեմա 5.** Հայերենի բառապաշարի դասակարգումը, հարստացման ուղիները, բառապաշարային շերտեր, մասնագիտական բառապաշար: Տերմիններ. նորակազմություններ և օտարաբանություններ **Թեմա 6.** Իմաստափոխություն. Հոմանիշ, համանուն, հարանուն, հականիշ բառերի գործածության առանձնահատկությունները: **Թեմա 7.** Բառակազմություն: Բառերի տեսակներն ըստ կազմության: Բառակազմական կաղապարների վերլուծություն: Բառի կազմության սխալ ընկալում: **Թեմա 8.** Բարդությունների տեսակները. Բառերի գծիկով, անջատ, միասին գրության կանոնները. Բառերի գրության ձևերի հիմնավորումը. հապավական բարդություններ և համառոտագրություններ: **Թեմա 9.** Դարձվածքների տեսակները, գործածության առանձնահատկությունները. **Թեմա 10.** Խոսքի մասեր, դրանց դասակարգման հիմունքները: Նյութական իմաստ արտահայտող խոսքի մասեր: **Թեմա 11.** Բառագործածության և քերականական սխալներ: **Թեմա 12.** Գոյականի խոսքիմասային և գործածության առանձնահատկությունները /անձնանիշ և իրանիշ, հավաքական, անեզական, հոգնակերպ գոյականներ/, Գոյականի հոգնակի թվի կազմության սկզբունքները, հոլովական տարբերակային ձևեր, որոշյալ և անորոշ առումներ: **Թեմա 13.** Ածականի, թվականի, դերանվան, մակբայի խոսքիմասային և գործածության առանձնահատկությունները: **Թեմա 14.** Ածականի, թվականի, դերանվան, մակբայի գործածության տարբերակային ձևեր: **Թեմա 15 .** Բայի խոսքիմասային և

գործածության առանձնահատկությունները: **Թեմա 16.** Քերականական և վերաբերմունքային իմաստ արտահայտող խոսքի մասերի /կապ, շաղկապ, վերաբերական, ձայնարկություն/գործածության առանձնահատկությունները: **Թեմա 17.** Բառագործածության և քերականական սխալներ:

22/Բ40 Հայոց լեզու և խոսքի մշակույթ - 2 (3 կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (10 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

2-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացն ունի տեսական, գործնական-կիրառական ուղղվածություն: Նպատակն է ամրապնդել ուսանողների գիտելիքները ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսական իրողությունների, փոխակերպվող կառույցների և փոխակերպման ձևերի, կետադրության կանոնների վերաբերյալ, ծանոթացնել խոսքի դրսևորման ձևերին, զարգացնել ուսանողների՝ քերականորեն և ոճական առումով ճիշտ խոսք կառուցելու կարողությունները, նպաստել խոսքի թերությունների վերացմանը, մասնագիտական տեքստերի հետ աշխատելու, դրանք խմբագրելու, սեղմելու, վերաշարադրելու կարողությունների զարգացմանը:

Դասընթացի ուսումնասիրման արդյունքում ուսանողը ձեռք կբերի հետևյալ իրազեկությունները (գիտելիք, կարողություն, հմտություն).

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. հայերենի շարահյուսական նորմերը, նրանց գործածության առանձնահատկությունները, կետադրական կանոնները, կիրառական առանձնահատկությունները,
2. նախադասությունների փոխակերպումների ձևերն ու յուրահատկությունները,
3. ոճերի տեսակները և նրանց գործածության առանձնահատկությունները, խոսքի տեսակները, դրսևորման ձևերը, նրանց առանձնահատկությունները, խոսքի հատկանիշները, արժանիքներն ու թերությունները,
4. գործնական գրությունների կազմման ձևերը,
5. բառագործածության և քերականական սխալները,
6. մասնագիտական տեքստերի հետ աշխատելու, սրբագրելու, վերաշարադրելու, սեղմելու սկզբունքներն ու ձևերը:

Կկարողանա

1. հասկանալ հայերենի շարահյուսական նորմերը, կետադրական կանոնները, նրանց կիրառական առանձնահատկությունները,
2. ցույց տալ նախադասությունները փոխակերպելու ձևերն ու յուրահատկությունները

3. տարբերել ոճերի տեսակները, խոսքի տեսակները, դրսևորման ձևերը, խոսքի հատկանիշները, արժանիքներն ու թերությունները,
4. կազմել գործնական գրություններ,
5. գտնել բառագործածության և քերականական սխալները
6. աշխատել մասնագիտական տեքստերի հետ, սրբագրել, վերաշարադրել, սեղմել տեքստերը:

Կտիրապետի՝

1. հայերենի շարահյուսական նորմերը գործնականում ճիշտ կիրառելու, ճիշտ կետադրելու,
2. նախադասությունների փոխակերպելու,
3. ոճերի տեսակները, խոսքի տեսակները, դրսևորման ձևերը, խոսքի հատկանիշները, արժանիքներն ու թերությունները գործնականում տարբերելու,
4. գործնական գրություններ կազմելու,
5. բառագործածության և քերականական սխալները բացառելու,
6. մասնագիտական տեքստերի հետ աշխատելու, սրբագրելու, վերաշարադրելու, սեղմելու հմտությունների:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Շարահյուսություն. կապակցման միջոցների և եղանակների յուրահատկությունները: Համաձայնության, խնդրառական և շարադասական սխալներ; **Թեմա 2.** Նախադասությունների կառուցվածքային տեսակները և գործածության առանձնահատկությունները: Պարզ և բարդ նախադասություններ, փոխակերպման ձևերն ու հնարավորությունները, դերբայական դարձվածով կառույցներ: **Թեմա 3.** Ուղղակի և անուղղակի խոսք: Փոխակերպման ձևերն ու հնարավորությունները: Կետադրության սկզբունքները: **Թեմա 4.** Խոսքի տեսակները, դրսևորման ձևերը, նրանց առանձնահատկությունները: Խոսքի հատկանիշները, արժանիքներն ու թերությունները: Խոսքի գործառական տարբերակները: Գիտական, պաշտոնական, խոսակցական, գեղարվեստական, հրապարակախոսական ոճեր, կիրառական առանձնահատկությունները: Գործնական գրությունների կազմման ձևերը: **Թեմա 5.** Տեքստերի շարադրման և խմբագրման հետ կապված աշխատանքները /համանիշային կառույցների ստեղծում, փոխակերպումներ, վերաշարադրում, սեղմում/: Տեքստերի վերաշարադրման և սեղմման ձևերը; Աշխատանք մասնագիտական տեքստերով:

2.1.3. Օտար լեզու՝ անգլերեն

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսուցանել տնտեսագիտական, հաշվապահական և բիզնես թեմաներով հաղորդակցության հմտություններ և բառապաշար: Զարգացնել համապատասխան քերականություն բազմաթիվ երկխոսությունների և բառային դարձվածքների յուրացման միջոցով: Այնպիսի տնտեսագիտական թեմաներ ինչպիսիք են՝ տնտեսական համակարգ, արժեզրկում, կարող է արդյոք արժեզրկումը լինել արդյունավետ, գին, եկամուտ, պահանջարկ, փող և բանկային գործ, բանկերի դերը, շուկայի դերը,

տոկոսային դրույքներ, առաջնային և երկրորդային շուկաներ, առածգական և ոչ առածգական պահանջարկ, դրամական քաղաքականություն կարող են հիմք դառնալ տնտեսական թեմայով լավագույնս հաղորդակցվելու համար: Հետևյալ տնտեսագիտական թեմաների, քերականական կանոնների և համապատասխան բառապաշարի յուրացման շնորհիվ ուսանողը ձեռք է բերում հաղորդակցման բավարար հմտություններ տնտեսական և բիզնես միջավայրում գերազանց հաղորդակցության համար:

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. համապատասխան քերականություն և բառային դարձվածքներ խոսքը ճիշտ և գրագետ կազմելու համար:
2. տնտեսագիտական թեմաներ ինչպիսիք են՝ տնտեսական համակարգ, արժեզրկում, կարող է արդյոք արժեզրկումը լինել արդյունավետ, գին, եկամուտ, պահանջարկ, փող և բանկային գործ, բանկերի դերը, շուկայի դերը, տոկոսային դրույքներ, առաջնային և երկրորդային շուկաներ, առածգական և ոչ առածգական պահանջարկ, դրամական քաղաքականություն:
3. տնտեսագիտական զանազան տերմիններ, տեքստը ճիշտ ընկալելու և թարգմանելու կարողություններ:
4. հաղորդակցման ճիշտ տեխնիկա, մասնագիտական տեքստի ընկալման և վերարտադրման մեխանիզմները

Կարողանա՝

1. համապատասխան քերականության և բառային դարձվածքների կիրառմամբ խոսքը ճիշտ և գրագետ կազմել
2. երկխոսությունների միջոցով համապատասխան քերականության և բառային դարձվածքների յուրացման շնորհիվ հաղորդակցվել բիզնես միջավայրում
3. կիրառել տնտեսագիտական բառապաշարը բիզնես միջավայրում
4. անցկացնել զանազան բանավեճեր տնտեսագիտական արդի խնդիրների շուրջ, ի վիճակի լինելով արտահայտել իր տեսակետը գրագետ անգլերենով:
5. արտահայտել իրենց տեսակետը զանազան տնտեսագիտական հարցի շուրջ անգլերեն լեզվով:
6. գործածել հայերեն տնտեսագիտական եզրերի անգլերեն համարժեքները:

Տիրապետի՝

1. համապատասխան քերականության և բառային դարձվածքներին խոսքը ճիշտ և գրագետ կազմելու համար, տնտեսագիտական բառապաշարին և արտահայտություններին, որը թույլ կտա արտահայտել իրենց մտքերը տնտեսագիտության տարբեր հարցերի շուրջ:

24/Բ30 Օտար լեզու՝ անգլերեն - 1 (3 կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (30 ժամ գործնական)

1-ին կիսամյակ, սպրուգարք

Բովանդակությունը.

Lesson 1. Introduction of Business English. **Lesson 2.** Business communication skills: “Meeting People. **Lesson 3.** Business communication skills: “Conducting telephone conversations **Lesson 4.** Business communication skills: “Socializing”. **Lesson 5.** Business companies: structure, operations, staff. **Lesson 6.** Correspondence: electronic, regular. **Lesson 7.** The Economic Environment. **Lesson 8.** Measuring Economic Activity. **Lesson 9.** Three Economic Issues.

24/Բ31 Օտար լեզու՝ անգլերեն - 2 (3 կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (30 ժամ գործնական)

2-րդ կիսամյակ, քննություն

Բովանդակությունը.

Lesson 10. Income **Lesson 11.** The Role of Government. **Lesson 12.** Economic System. **Lesson 13.** Markets and Demand. **Lesson 14.** Price, Income and Demand. **Lesson 15.** Elastic and Inelastic Demand. **Lesson 16.** A Model Of the Economy **Lesson 17.** Injections. **Lesson 18.** Withdrawals.

1.1.4. Ռուսաց լեզու

Դասընթացի նպատակն է՝

Յուրացնել ժամանակակից ռուսաց լեզվի հնչյունաբանության, բառագիտության, դարձվածաբանության, բառակազմության, ձևաբանության և շարահյուսության տեսական դրույթները, զարգացնել ուսանողների գրավոր և բանավոր խոսքը, խորացնել և կատարելագործել նրանց հմտությունները գործնական քերականության ոլորտում, ձևավորել անհրաժեշտ կարողություններ մասնագիտական գրականությունից օգտվելու և մասնագիտական թեմաներով հաղորդակցվելու համար:

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. ժամանակակից ռուսաց լեզվի հնչյունաբանության տեսական դրույթները,
2. ժամանակակից ռուսաց լեզվի բառագիտության, դարձվածաբանության տեսական դրույթները,
3. ժամանակակից ռուսաց լեզվի բառակազմության տեսական դրույթները,
4. Ռուսաց լեզվի բառապաշարի ընդհանուր հատկանիշները,
5. ժամանակակից ռուսաց լեզվի խոսքի մասերի դասակարգման առանձնահատկությունները, գոյական, ածական, թվական, դերանուն, բայ, մակբայ, կապ, շաղկապ, ձայնարկություն խոսքի մասերն առանձին - առանձին՝ իրենց բնորոշ քերականական կարգերով, խոսքիմասային և կիրառական առանձնահատկություններով,

6. Ժամանակակից ռուսաց լեզվի շարահյուսության տեսական դրույթները, շարահյուսական կարգերը՝ իրենց բնորոշ հատկանիշներով:

Կկարողանա՝

1. Կատարել բառերի հնչյունաբանական և բառակազմական վերլուծություն, խոսքի մեջ,
2. Ճիշտ օգտագործել բառերն և դարձվածները,
3. Կատարել բառերի ձևաբանական վերլուծություններ,
4. Ճիշտ ընտրել քերականական զուգաձևությունները,
5. Որոշել բառակապակցության մեջ գոյություն ունեցող կապակցման միջոցները,
6. Կատարել պարզ և բարդ նախադասությունների շարահյուսական վերլուծություն:

Տիրապետի՝

1. Գործնական հնչյունաբանության վերլուծությանը,
2. Բառերի բառակազմական և ձևային վերլուծությանը,
3. Բառերի ձևաբանական վերլուծությանը,
4. Խոսելու, գրելու, լսելու և կարդալու կարողություններին՝ մասնագիտական թեմաներով հաղորդակցվելու նպատակով,
5. Պարզ և բարդ նախադասությունների մասին տեսական և գործնական գիտելիքներին,
6. Մասնագիտության լեզվին՝ խոսքային գործնական բոլոր ձևերում:

24/Բ65 Ռուսաց լեզու - 1 (3 կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (30 ժամ գործնական)

1-ին կիսամյակ, սիրուզարք

Բովանդակությունը.

Тема 1. Лексика и фразеология по теме. Лексико - грамматические упражнения, переводы. Грамматический материал: фонетика (звуки и буквы языка, образование, звуков, ударение, слог, чередование звуков; соотношение звуков и букв; фонетический разбор слова). Работа над текстами по специальности . Что такое экономика. Что такое экономика страны.Что такое микроэкономика? Предложение и спрос. Цена и Ценообразование. **Тема 2.** Лексика и фразеология по теме. Лексико - грамматические упражнения, переводы. Работа над текстами по специальности.Грамматический материал: лексика, (лексическое значение слова; однозначные и многозначные слова; прямое и переносное значение слова; синонимы, антонимы, омонимы, паронимы). Работа над текстами по специальности . Что такое бухгалтерский учет. Что такое конкуренция Рыночная экономика. Фондовая биржа. Недвижимость. **Тема 3.** Лексика и фразеология по теме. Лексико – грамматические упражнения, переводы. Упражнения на развитие коммуникативных умений.Работа над текстами по

специальности. Грамматический материал: фразеология (фразеологизмы). Словообразование (морфемный анализ слова: основа и окончание, корень, приставка, суффикс, словообразовательный анализ). Работа над текстами по специальности. Что такое аудит. Акции? Акционерное общество. Инвестор. Труд и заработная плата. **Тема 4.** Лексика и фразеология по теме. Лексико - грамматические упражнения, переводы. Упражнения на развитие коммуникативных умений. Грамматический материал: имя существительное (лексико - грамматические разряды, род, число, падеж, склонение имен существительных); имя прилагательное (значение и грамматические признаки имени прилагательного; изменение имен прилагательных); Работа над текстами по специальности. Доход. Национальный банк. Армянский драм. Евро. Облигации.

24/Բ66 Ռուսաց լեզու - 2 (3 կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (30 ժամ գործնական)

2-րդ կիսամյակ, քննություն

Բովանդակությունը.

Тема 5. Лексика и фразеология по теме. Лексико - грамматические упражнения, переводы, стихи. Упражнения на развитие коммуникативных умений. Грамматический материал: глагол (значение и грамматические признаки глагола; время, наклонение, вид, спряжение глагола); наречие (разряды по значению), местоимение; числительное. Работа над текстами по специальности. Что такое валюта? Прибыль. Что такое менеджмент. Налоги. **Тема 6.** Лексика и фразеология по теме. Лексико - грамматические упражнения, переводы, стихи. Упражнения на развитие коммуникативных умений. Грамматический материал: Причастие. Деепричастие. Причастный и деепричастный оборот. Числительное. Работа над текстами по специальности. Сборы. Процентная ставка. Дилер и брокер. Виды кредитов: Облигации. **Тема 7.** Лексика и фразеология по теме. Лексико - грамматические упражнения, переводы, стихи. Упражнения на развитие коммуникативных умений. Грамматический материал: Способы выражения синтаксических отношений, простое предложение, типы предложений по цели высказывания, главные члены предложения. Работа над текстами по специальности. Безработица. Лизинг. Олигополия, монополия. Международный валютный фонд. Кредит **Тема 8.** Лексика и фразеология по теме. Лексико - грамматические упражнения, переводы. Упражнения на развитие коммуникативных умений. Грамматический материал: способы выражения синтаксических отношений, сложное предложение, сочинительная связь, Работа над текстами по специальности . Аукцион. Бюджет страны. Дефляция. Инфляция. Ценные бумаги.

1.1.5. Ֆիզիկական դաստիարակություն

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացը նպատակաուղղված է ուսանողներին սովորեցնել ֆիզիկական կուլտուրայի պահանջները և խնդիրները, օժանդակել աճող սերնդի ֆիզիկական պատրաստվածությանը, օգնել

ուսանողներին սովորել առողջ ապրելակերպի վարման միջոցները, վարժությունների կատարման տեխնիկա-տակտիկական միջոցները և օգնելու ստանալ հատուկ ֆիզիկական պատրաստվածություն:

Կրթական արդյունքները.
Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա ֆիզիկական կուլտուրայի դերը մատաղ սերնդի դաստիարակման գործում, թեթև ատլետիկայի դերը ֆիզիկական դաստիարակման համակարգում, մարմնամարզության տարբեր վարժությունները, կարճ տարածության վազքերի և եռացատկի տեխնիկան, կատարել վազք 2000-3000 մ, մարմնամարզության տարբեր վարժություններին:

Կարողանա կատարել վազք 60 մ «Ցածր մեկնարկից», կատարել հեռացատկ տեղից:

Տիրապետի վազքի տեխնիկային, կատարել շարային և ընդհանուր վարժություններ, սովորած վարժությունները կատարել մրցակցային պայմաններում, վոլեյբոլ խաղի տեխնիկային, մարմնամարզության վարժությունների տեխնիկաներին:

13/Բ57- Ֆիզիկական դաստիարակություն – 1 (0 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (30 ժամ գործնական)

1-ին կիսամյակ, սպորտարք

Բովանդակությունը.

Թեմա 1 . Տեսական տեղեկություններ: **Թեմա 2.** Կարճ տարածության վազքեր: **Թեմա 3.** Վազք 60մ, 100մ, ստարտը և եզրագծի հատումը: **Թեմա 4.** Հեռացատկ տեղից, սպորտային թափավազք: **Թեմա 5.** Միջին տարածության վազք: **Թեմա 6.** Երկար տարածության վազք: **Թեմա 7.** Ակրոբատիկա, եռացատկ տեղից: **Թեմա 8.** Հենացատկ այծի վրայից, ձգումներ կախ դրությունից: **Թեմա 9.** Հեռացատկ տեղից, հեռացատկ այծի վրայից: **Թեմա 10.** Վոլեյբոլիստի կեցվածքով տեղաշարժեր, ցատկեր ցանցի մոտ: **Թեմա 11.** Սկզբնահարված, դաշտի տարբեր մասերը: **Թեմա 12.** Սկզբնահարվածի ընդունում, հարձակողական հարված: **Թեմա 13.** Հարձակողական հարվածի շրջափակում: **Թեմա 14.** Երկկողմանի խաղ: **Թեմա 15.** Ստուգարքային նորմաների ընդունում:

13/Բ58- Ֆիզիկական դաստիարակություն – 2 (0 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (30 ժամ գործնական)

2-րդ կիսամյակ, սպորտարք

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Գնդակի վերագումով սկզբնահարվածի տեխնիկայի ուսուցումը և ամրապնդումը: **Թեմա 2.** Կտրված հարված աջից և ձախից: **Թեմա 3.** Հարված աջից և ձախից գլորումով: **Թեմա 4.** Հաշվով խաղ: **Թեմա 5.** Գնդակի փոխանցում վերևից, ներքևից, 2 ձեռքով ցանցի վրայից: **Թեմա 6.** Ցանցի մոտ գնդակի ետ մղում բռունցքով: **Թեմա 7.** Վերին ուղիղ սկզբնահարված: **Թեմա 8.** Հանդիպակաց փոխանցումից ուղիղ հարձակողական հարված: **Թեմա 9.** Երկկողմանի խաղ: **Թեմա 10.** Փոքր գնդակի նետում հորիզոնական և ուղղահայաց նպատակին: **Թեմա 11.** Փոքր գնդակի նետում աջով և ձախով կամավոր թափավազքից: **Թեմա 12.** Վազք 1500-2000մ: **Թեմա 13.** Վազք 800-1000մ: **Թեմա 14.** Կարճ տարածության վազքեր, արագացումներ: **Թեմա 15.** Նոնակի նետում:

1.1.6. Փիլիսոփայության հիմունքներ

23/Բ54- Փիլիսոփայության հիմունքներ (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ սեմինար)

5-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակը.

«Փիլիսոփայության հիմունքներ» դասընթացի նպատակն է ուսանողին ներկայացնել փիլիսոփայության հիմնարար հարցադրումները, դրանց տեսական և գործնական նշանակությունները, տեղն ու դերը մարդու հոգևոր աշխարհում և աշխարհայացքի ձևավորման գործում: Փիլիսոփայական գիտելիքը հնարավորություն է ընձեռում խորությամբ ընկալելու և վերլուծելու շրջակա միջավայրն ու հասարակական հարաբերությունները, հստակ պատկերացում կազմել հասարակական կարծիքի, զարգացման առաջընթացի, հասարակական շահերի, պահանջմունքների վերաբերյալ և կանխատեսում անել զարգացման ուղղությամբ: Սովորողը ծանոթանալով փիլիսոփայական ուսմունքներին հստակ պատկերացում է կազմելու մարդու էության և գոյության հիմնախնդիրների վերաբերյալ: Հստակ կողմնորոշում կունենա ժամանակի և տարածության առարկայական պատկերացումների և գիտական ըմբռնման հարցում, ինչպես նաև մարդկային փոխհարաբերությունների, ճշմարտի, արդարի, ստի և մոլորության խնդրի վերաբերյալ:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Որպես գիտություն փիլիսոփայությունը գոյություն ունի ավելի քան 2500 տարի և գոյություն կունենա այնքան ժամանակ քանի դեռ կլինի մարդն ու մարդկային հասարակությունը:
2. Փիլիսոփայությունը մարդու կողմից իր կեցության ու գոյության գլխավոր հարցերի որոնումն ու դրանց պատասխանների հավերժ փնտրտուքն է:
3. Փիլիսոփայությունը ուսմունք է իրականության զարգացման համընդհանուր օրինաչափությունների մասին:
4. Փիլիսոփայական բազմաթիվ ուսմունքներից առանձնացնել մասնավորապես է. Կանտի ընբռնումը փիլիսոփայության ոլորտի շրջանակների վերաբերյալ, որը հրատապ է բոլոր ժամանակներում.

ա/ Ես ի՞նչ կարող եմ անել

բ/ Ես ի՞նչ պետք է անեմ:

գ/ Ինչի՞ վրա կարող եմ հույս դնել:

դ/ Ինչ է մարդը:

5. Բնական գիտություններն ու արտադրությունը աշխարհ են ստեղծում մարդու համար, փիլիսոփայությունը որպես հումանիտար գիտելիք մարդ է նախապատրաստում աշխարհի համար:

6. Փիլիսոփայական խորհրդածությունների օբյեկտը ոչ թե կեցության որևէ կողմն է, այլ ողջ գոյավորը իր բովանդակության և իմաստի ամբողջության մեջ:
7. Եթե աշխարհն իրոք լիներ այնպիսին, ինչպիսին այն երևում է մարդուն նրանց գործնական կյանքում, թերևս փիլիսոփայության կարիքը չլիներ: Մինչդեռ աշխարհը որքան ակնհայտ, նույնքան առեղծվածային է մարդու համար: Փիլիսոփայությունը ծնվում է երևույթի և էության այդ հակադրությունից:
8. Մարդու կողմից աշխարհը ճանաչելու հնարավորությունների ու կարողությունների սահմանների և հարակից այլ ճշմատության այլ տեսակների՝ ստի, մոլորության, ճշմարտության չափանիշի ու դրանց առնչվող մյուս խնդիրների մասին:

Կարողանա՝

1. Պնդել, որ փիլիսոփայության կարիքը միշտ էլ զգացվում է, առանց որևէ պարտադրանքի, այն մեր հոգևոր կյանքի մի մասն է, բաղկացուցիչ մասը, հոգևոր պահանջմուքների բավարարման ձև, որ փիլիսոփայական գիտելիքի զարգացման գրավականը մտքի ազատությունն է:
2. Մեկնաբանել, որ փիլիսոփայությունը միայն անձնական գործ չէ, փիլիսոփայական ուսմունքներում արտացոլվում են տվյալ ժամանակաշրջանի մարդկանց մտածմունքները, իդեալները և նպատակները:
3. Եզրահանգումներ կատարել կոնկրետ ուղիսոփաների ուսմունքների հենքի վրա՝ այդ թվում Հեգելի «Փիլիսոփայությունը դարաշրջանի հոգևոր խտացումն է» կարգախոսի փիլիսոփայությունը, տվյալ դարաշրջանի մարդկանց մտածմունքների, իդեալների և նպատակների հանրագումարն է:
4. Ընդհանրացնել, որ փիլիսոփայության շնորհիվ մենք իրատես ենք դառնում մեր ճանաչողական հնարավորությունների գնահատման մեջ:
5. Բացահայտելու, որ փիլիսոփայությունը թե՛ անձնական և թե՛ հասարակական կյանքի կողմնակի ուղեկիցը չէ, այլ հենց կյանքը որպես «ապրում» և կենսադիրքորոշում, այն ծնվում է կյանքի էությունից:
6. Բացահայտելու փիլիսոփայության չափազանց տարողունակ, ընդգրկուն իմաստները, փիլիսոփայության «հավերժական հարցերի» բովանդակությունը:
7. Ճանաչել առավել խորությամբ և բազմակողմանիորեն հասարակական հարաբերությունները: Հասարակական կյանքի նկատմամբ ցուցաբերել քննախոյզ և խորքային մոտեցում:

Տիրապետի՝

7. Ներկայացնելու, որ փիլիսոփայությունը գոյություն ունի ոչ այլ կերպ քան հանուն մարդու, քանզի փիլիսոփայական խորհրդածությունների կենտրոնում միշտ եղել ու մնում է մարդը, որպես կեցության բարձրագույն որժեքն ու նպատակը:
8. Աջակցելու մարդկանց, դասընկերներին, դրսևորելու չափազանց ուշադիր վերաբերմունք հանդեպ մարդ արարածի:
9. Ցուցաբերելու վերլուծական, ինքնուրույն և քննադատական մոտեցում յուրաքանչյուր ուսանողի իր մասնագիտության ուղղությամբ, ոլորտում, փիլիսոփայական հարցերի փոխառնչության կապակցությամբ:

10. Բացահայտել իր համար և փոխանցել մյուսին, որ մարդու համար իր իսկ սեփական գոյության առեղծվածը այն ճանապարհն է, որ նրան տանում է դեպի տիեզերքի առեղծվածը:
11. Պատկերավոր ներկայացնել, որ ձգտելով բացահայտել իր իսկ սեփական էությունը, մարդը փորձում է դա անել բնության իմաստավորման միջոցով և վերջին հաշվով հանգում այն մտքին, որ տիեզերքը հրաշք է մարդու մեջ, մարդը հրաշք է տիեզերքում:
12. Գործնականում իրականացնել փիլիսոփայական տիեզերքի յուրահատկությունը, շեշտելով գիտություն լինելու հանգամանքը, ստվերում չթողնել զգացական-գեղագիտական կողմնորոշումը դեպի արվեստն ունեցած հակվածությունը:
13. Դրսևորել քննական և վերլուծական մոտեցում հասարակության տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական և մշակութային ոլորտների փոխկապակցության վերաբերյալ, կյանքի որակի և առաջընթացի արժեհամակարգում:
14. Ի մի բերել կեցության խնդրի աղերսները մարդկային գոյության իմաստի համատեքստում, նշանաբան ունենալով ոչ միայն ճշմարիտը այլև բարին ու գեղեցիկը:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Փիլիսոփայության առարկայական տիրույթը և գործառույթները: **Թեմա 2.** Փիլիսոփայական մտքի զարգացման տրամաբանությունը: **Թեմա 3.** Գոյաբանություն: **Թեմա 4.** Փիլիսոփայական մարդաբանություն /անտրոպոլոգիա/: **Թեմա 5.** Հոգեկանի ծագման հիմնահարցը տեսական - գաղափարական տարասեռ համակարգերում: **Թեմա 6.** Իմացաբանություն: **Թեմա 7.** Սոցիալական փիլիսոփայություն:

1.1.7. Քաղաքագիտության հիմունքներ

23/Բ55 Քաղաքագիտության հիմունքներ (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ սեմինար)

3-րդ կիսամյակ, սրուգարք

Դասընթացի նպատակը.

Ուսանողներին ծանոթացնել քաղաքագիտության ձևավորման տեսական և գաղափարական ակունքներին, հիմնական հասկացություններին, քաղաքագիտության ուսումնասիրության առարկայական տիրույթին: Նպաստել ուսանողների մոտ քաղաքական իրականության, քաղաքական գործընթացների վերաբերյալ վերլուծական մտքի ձևավորմանը:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Քաղաքական գիտության ձևավորումն ու զարգացումը,
2. քաղաքական գիտության առաջացման և զարգացման հիմնական փուլերը,
3. քաղաքական իշխանության էությունն ու բովանդակությունը, կառուցվածքը, լեգիտիմությունն ու լեգալությունը,
4. քաղաքական համակարգի էությունը և կառուցվածքը,
5. Ժողովրդավարական և ոչ ժողովրդավարական քաղաքական ռեժիմների էությունն ու բնորոշ գծերը,

6. իրավական պետության էությունն ու հիմնական սկզբունքները,
7. քաղաքական կուսակցության էությունը, գործառույթները: Կուսակցական համակարգերի տիպաբանությունը,
8. քաղաքական գաղափարախոսության հասկացությունը, գործառույթները, հիմնական գաղափարախոսական հոսանքները,
9. քաղաքական կոնֆլիկտի էությունը, տիպերը, հաղթահարման ուղիները:

Կարողանա՝

1. կատարել քաղաքագիտական վերլուծություններ,
2. կողմնորոշվել գործնական քաղաքականության հիմնահարցերի մեկնաբանման հարցերում,
3. պատկերացում կազմել քաղաքագիտության առարկայական տիրույթի ու մեթոդաբանության մասին
4. արտահայտել սեփական քաղաքական կարծիքը, անհրաժեշտության դեպքում միավորվել որևէ քաղաքական գաղափարի շուրջ:

Տիրապետի՝

1. Քաղաքագիտության առարկայի կարևորագույն խնդիրներին, առարկայի նպատակներին, նրա տեղին ու դերին
2. քաղաքագիտության տեսության և պատմության հիմնական հասկացություններին, սկզբունքներին,
3. հասարակական, քաղաքական ոլորտներում առկա տարբեր հիմնախնդիրներին, դրանք ներկայացնելու, բացահայտելու, վերլուծելու, քննարկելու հմտություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Քաղաքագիտության առարկան և օբյեկտը: **Թեմա 2.** Քաղաքագիտության տեսական-գաղափարական ակունքները: **Թեմա 3.** Քաղաքական իշխանություն: **Թեմա 4.** Հասարակության քաղաքական համակարգը: **Թեմա 5.** Քաղաքական ռեժիմներ: **Թեմա 6.** Պետությունը որպես քաղաքական համակարգի գլխավոր ինստիտուտ: **Թեմա 7.** Քաղաքական կուսակցություններ և կուսակցական համակարգեր: **Թեմա 8.** Քաղաքական կոնֆլիկտներ: **Թեմա 9.** Քաղաքական գաղափարախոսություն: **Թեմա 10.** Քաղաքական լիդերություն:

1.1.8. 21/Բ10 Իրավագիտության հիմունքներ (2 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ սեմինար)

5-րդ կիսամյակ, սյուրզարք

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացի նպատակն է ապահովել իրավագիտության հիմնարար դրույթների, պետության և իրավունքի ծագման ու գործառույթների, պատմական տիպերի և ձևերի, իրավունքի հիմնական ճյուղերի հիմունքների իմացություն, գիտելիքներ հաղորդել հասարակության պետաիրավական վերնաշերտի, սոցիալական կյանքի կազմակերպման պետաիրավական ձևերի ու կառուցակարգերի,

հասարակության, պետության և իրավունքի բազմաթիվ ու բազմաբնույթ առնչությունների վերաբերյալ:

Դասընթացի նպատակն է ուսանողների մոտ ձևավորել մարդու իրավունքների և ազատությունների, հասարակության պետաիրավական վերնաշենքի կառուցվածքի և գործառույթների իմացություն:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. պետության և իրավունքի ծագումն ու հիմնական հատկանիշները
2. պետության և իրավունքի պատմական տիպերը
3. պետության գործառույթները
4. իրավունքի հիմնական ձևերը (աղբյուրները)
5. պետության ձևերը
6. մարդու և քաղաքացու իրավունքները, ազատություններն ու պարտականությունները
7. հասարակական հարաբերությունների իրավական կարգավորման կառուցակարգի տարրերը
8. իրավունքի համակարգը կազմող ճյուղերի հիմունքները:

Կարողանա՝

1. սահմանել պետություն, իրավունք, պետության պատմական տիպ, պետության ձև,
2. «իրավունքի համակարգ», «իրավանորմ», «իրավահարաբերություն», հասկացությունները
3. ներկայացնել պետության և իրավունքի ծագման նախադրյալները
4. բնութագրել պետության և իրավունքի հիմնական հատկանիշները
5. դասակարգել պետության և իրավունքի պատմական տիպերը
6. ներկայացնել պետության հիմնական ձևերը
7. դասակարգել պետության գործառույթները
8. տարբերակել իրավունքի աղբյուրները
9. վերլուծել իրավունքի հիմնական ճյուղերը:

Տիրապետի՝

1. սահմանադրական իրավունքի հիմնական ինստիտուտներին

2. վարչական իրավունքի հիմունքներին
3. քաղաքացիական իրավունքի և քաղաքացիական դատավարության իրավունքի հիմունքներին
4. աշխատանքային իրավունքի հիմունքներին
5. բնապահպանական իրավունքի հիմունքներին
6. ընտանեկան իրավունքի հիմունքներին
7. ֆինանսական իրավունքի հիմունքներին
8. քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի հիմունքներին
9. միջազգային իրավունքի հիմունքներին

Բովանդակությունը.

ԹԵՄԱ 1. Իրավագիտության ուսումնասիրման առարկան և մեթոդները: **ԹԵՄԱ 2.** Պետության և իրավունքի ծագումը: **ԹԵՄԱ 3.** Պետության ծագման մասին հիմնական ուսմունքները: **ԹԵՄԱ 4.** Պետության հիմնական տարբերիչ հատկանիշները: **ԹԵՄԱ 5.** Պետության և իրավունքի պատմական տիպերը: **ԹԵՄԱ 6.** Պետության և իրավունքի ձևերը: **ԹԵՄԱ 7.** Պետության գործառույթները: **ԹԵՄԱ 8.** Պետական ապարատի հասկացությունը և կառուցվածքը: **ԹԵՄԱ 9.** Սահմանադրական իրավունքի հիմունքներ: **ԹԵՄԱ 10.** Քաղաքացիական իրավունքի և քաղաքացիական դատավարության իրավունքի հիմունքներ: **ԹԵՄԱ.11** Քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի հիմունքներ: **ԹԵՄԱ 12.** Աշխատանքային իրավունքի հիմունքներ: **ԹԵՄԱ 13.** Ընտանեկան իրավունքի հիմունքներ: **ԹԵՄԱ 14.** Վարչական իրավունքի հիմունքներ: **ԹԵՄԱ 15.** Ֆինանսական իրավունքի հիմունքներ: **ԹԵՄԱ 16.** Բնապահպանական իրավունքի հիմունքներ: **ԹԵՄԱ 17.** Ազգային և միջազգային իրավունք:

1.1.9. 23/Բ29 Հետազոտության մեթոդաբանություն (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ սեմինար)

3-րդ կիսամյակ, սրուգարք

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացի նպատակն է ուանողներին փոխանցել գիտելիքներ գիտահետազոտական աշխատանքի կազմակերպման, դրա փուլերի, գիտական հետազոտությունների մեթոդաբանության վերաբերյալ, ինչպես նաև տրամադրել խորհրդատվություն գիտական հոդվածներ, ավատական աշխատանք, մագիստրոսական թեզ և այլ գիտական հրապարակումներ պատրաստելու համար:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- Գիտական գիտելիքի չափանիշները, նրա հիմնական բնութագրիչները ժամանակակից գիտական մտածողության մեջ, գիտության ծագման սոցիալ-մշակութային տեսանկյունը, գիտական և ոչ գիտական /առօրեական/ գիտելիքների հարաբերակցությունը:
- Հասարակական և բնագիտական գիտակարգերում հետազոտության պլանավորման հիմնական սկզբունքները, հայեցակարգերը և հիմնախնդիրները:
- Հասարակական և բնագիտական ոլորտում հետազոտության ինչպես դասական, այնպես էլ արդի մեթոդները:

Կարողանա՝

- Մեկնաբանել մեթոդի հիմնահարցը՝ էմպիրիզմ և ռացիոնալիզմ նոր ժամանակների գիտության զարգացման համատեքստում, բացատրել գիտական գիտելիքի մակարդակները:
- Օգտագործել ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաները հասարակական և բնագիտական գիտակարգերում ուսումնասիրություններ կատարելիս:

Տիրապետի՝

- Կտիրապետի գիտական բնույթի աղբյուրների հավաքման, պահպանման և մշակման մեթոդներին:
- Փաստարկման ընդհանուր տրամաբանությանն ու մեթոդաբանությանը, գիտական աշխատանք կատարելիս գիտական վարկածներ կառուցելու, ընդհանուր գիտական մեթոդները կիրառելու հմտություններին, ստացած տեսական գիտելիքները կիրառելու կարողություններին:

Բովանդակություն

Թեմա 1. Գիտական հետազոտության մեթոդաբանություն առարկան և խնդիրը: **Թեմա 2.** Գիտական ճանաչողություն: **Թեմա 3.** Գիտահետազոտական աշխատանքի ընդհանուր մեթոդաբանություն: **Թեմա 4.** Գիտահետազոտական աշխատանքների դասակարգումը և տարատեսակները: **Թեմա 5.** Փաստարկման ընդհանուր տրամաբանությունն ու մեթոդաբանությունը գիտական աշխատանք կատարելիս: **Թեմա 6.** Հղումները գիտական հրապարակումներում: **Թեմա 7.** Ակադեմիական անազնվություն, գրագողություն, հեղինակային իրավունք: **Թեմա 8.** Հիմնահարց:

1.2. Կամընտրական դասընթացներ

1.2.1. 23/Բ37- Մշակութաբանության հիմունքներ (2 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ սեմինար)

5-րդ կիսամյակ, սպուգարք

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացի նպատակն է ցույց տալու, որ ուսումնասիրելով մշակութաբանության հիմունքներ առարկան ուսանողը ձեռք է բերում կայուն գիտելիքներ մշակույթ հասկացության և նրա ծագման վերաբերյալ: Ուսանողների մոտ արմատավորվում է համակարգված պատկերացում մշակույթ հասկացության բաղադրիչների, գործընթացների և մեխանիզմների մասին: Դասընթացը բացահայտում է մշակութաբանության, որպես գիտության էությունը և տեղն ու դերը մարդու հոգևոր աշխարհում և հակումը դեպի էլիտար մշակույթը: Օգնում է ուսանողին հստակ պատկերացում

կազմելու թե ինչպես է առաջացել մշակույթը նախ որպես երևույթ, հոգևոր պահանջմունքի տարատեսակ, այնուհետև նպաստել մարդկային հասարակության առաջընթացին և սերունդների սոցիալական փորձի փոխանցմանը՝ որպես ազգային հարստություն: Ծանոթանալով նախնադարից մինչ օրս տարբեր դարաշրջաններում տարբեր ժողովուրդների ու ազգերի կողմից ստեղծած մշակութային արժեքներին, հնարավորություն է ունենում այն համադրելու հայ ժողովրդի կողմից ստեղծած մշակութային արժեքներին: Մշակութաբանության մեջ մեծ ավանդ ունի նաև հայազգի մշակութաբան Էդուարդ Մարգարյանը՝ հատկապես մշակութային գործունեությունը դիտելով որպես գործունեության առանձնահատուկ տարատեսակ:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝ «Մշակույթ» հասկացության սահմանումները, մշակույթի առանձին բաղադրիչներն ու դրսևորումները:

Կկարողանա՝ բացատրել մշակույթի կառուցվածքը, մշակույթի ծագման և զարգացման հիմնական օրինաչափությունները, ներկայացնել համաշխարհային և հայ մշակույթների պատմական զարգացումների օրինաչափությունները, լուսաբանել մերօրյա մշակութային երևույթները և գործընթացները, զանազանել համաշխարհային մշակութային գործընթացի պատմական և լոկալ դրսևորումները:

Տիրապետի՝ արդի դարաշրջանում մշակութային գործոնի դերի աճի կարևորման հմտություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Մշակութաբանության դասընթացի ընդգրկման շրջանակները: **Թեմա 2.** Ազգի և մշակույթի փոխապայմանավորվածությունը: **Թեմա 3.** Հոգևոր գործունեության մշակութային ձևերը: **Թեմա 4.** Մշակույթ - բնություն – հասարակություն փոխհարաբերությունների հիմունքները: **Թեմա 5.** Նախնադարյան հասարակության և Հին Արևելքի մշակույթը: **Թեմա 6.** Հին Հունաստանի և Հռոմի մշակույթը: **Թեմա 7.** Միջնադարյան, Վերածննդի, նոր շրջանի մշակույթը (17-19-րդ դարեր) և ժամանակակից մշակույթը: **Թեմա 8.** Հայկական մշակույթը պատմական զարգացման ընթացքում:

1.2.2. 23/Բ12- Կրոնագիտության հիմունքներ (2 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ սեմինար)

5-րդ կիսամյակ, սրուգարք

Դասընթացի նպատակը.

Ուսանողներին տալ ընդհանուր համակարգված գիտելիքներ կրոնի, դրա պատմական դրսևորումների առաջացման, ձևավորման և զարգացման, հասարակական և հոգևոր կյանքում դերակատարության մասին, տալ ընդհանուր գիտելիքներ աշխարհում գոյություն ունեցող կրոնների, դրանց, դասակարգման սկզբունքների, օրինաչափությունների, առանձնահատկությունների, Հայոց եկեղեցու հիմնական առանձնահատկությունների վերաբերյալ, ծանոթացնել ժամանակակից ավանդական և ոչ ավանդական կրոնների աշխարհայացքային և դավանաբանական հիմնարար սկզբունքներին և պաշտամունքային առանձնահատկություններին:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝ կրոնի սահմանումը և կառուցվածքը, նրա տեղն ու դերը հասարակության մեջ, ժամանակակից կրոնների և կրոնների պատմական ձևերի ձևավորման ու զարգացման պատմությունը, ազգային և համաշխարհային կրոնների բնութագիրը, գլխավոր առանձնահատկություններն ու հիմնական գծերը, ոչ ավանդական կրոնների առանձնահատկությունները և դասակարգումը, Հայոց եկեղեցու պատմությունը, դավանաբանական և ծիսապաշտամունքային առանձնահատկությունները, ՀՀ արդի կրոնական իրավիճակը:

Կկարողանա՝ հասկանալ և վերլուծել կրոնական ու կրոնագիտական գրականությունը, սահմանել կրոն հասկացությունը և կրոնական տարբեր երևույթները, դասակարգել կրոնի բազմազան և տարատեսակ դրսևորումները, խմբավորել տարբեր կրոններ, բացահայտել և համակարգել ժամանակակից կրոնների աշխարհայացքային, ծիսապաշտամունքային, դավանաբանական առանձնահատկությունները, իրականացնել կրոնների համեմատական վերլուծություն և քննական արժևորում, դիտարկել և համեմատել տարբեր կրոններ:

Տիրապետի՝ ժամանակակից կրոնների աշխարհայացքային, դավանաբանական և ծիսապաշտամունքային առանձնահատկություններին, կրոնների ուսումնասիրության մեթոդներն ու սկզբունքները բացատրելու և լուսաբանելու հնարներին, կրոնագիտության արդի հիմնախնդիրներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. «Կրոնագիտության հիմունքներ» դասընթացի առարկան: **Թեմա 2.** Կրոնի պատմական ձևերը: **Թեմա 3.** Բուդդայականություն: **Թեմա 4.** Քրիստոնեություն: **Թեմա 5.** Իսլամ: **Թեմա 6.** Արդի կրոնական դեմոսինացիաներն ու ներփակ հոսանքները: **Թեմա 7.** ՀՀ արդի կրոնական իրավիճակը:

2. Ընդհանուր մաթեմատիկական և բնագիտական դասընթացներ

2.1. Պարտադիր դասընթացներ

2.1.1. 11/Բ51 Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման հիմունքներ (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (10 ժամ դասախոսություն, 20 ժամ գործնական)

1-ին կիսամյակ, սպուդարք

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացի ուսումնասիրման միջոցով ուսանողները հնարավորություն են ստանում գիտելիքներ ստանալու համակարգիչների կառուցվածքի, Windows օպերացիոն համակարգի և նրանց աշխատանքի հիմնական սկզբունքների մասին: Ուսումնասիրվում է MS Office փաթեթի Word տեքստային խմբագրիչը և փաստաթղթերի ձևավորումը նրա օգնությամբ: Ուսումնասիրվում է MS Office փաթեթի Power Point ներկայացումների պատրաստման տեխնոլոգիան: Դասընթացի նպատակն է ուսանողներին ծանոթացնել.

- համակարգիչների մինիմալ կառուցվածքի և նրա հիմնական բաղկացուցիչ մասերի աշխատանքի հետ,
- Windows օպերացիոն համակարգի հետ և նրա հետ աշխատանքի հիմնական սկզբունքներին,

- MS Office փաթեթի Word տեքստային խմբագրի և նրա աշխատանքի հետ,
- MS Office փաթեթի PowerPoint շնորհանդեսների ստեղծման ծրագրի աշխատանքի հետ,

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Ինֆորմատիկայի տեսական հիմունքները
2. Համակարգիչների տեխնիկական ապահովումը և նրա հիմնական բաղկացուցիչ մասերի աշխատանքի հիմունքները,
3. Համակարգիչների ծրագրային ապահովման տեսակները, նշանակությունը և աշխատանքի սկզբունքները,
4. MS Office փաթեթի Word տեքստային խմբագրիչի և նրա աշխատանքի հիմունքները,
5. MS Office փաթեթի Power Point - ով շնորհանդեսներ պատրաստել

Կարողանա

1. աշխատել «Windows»-ի միջավայրում,
2. օգտագործել MS Office փաթեթի Word տեքստային խմբագրիչը փաստաթղթերի ստեղծման և ձևավորման համար,
3. օգտագործել MS Office փաթեթի Power Point խմբագրիչը ներկայացումներ պատրաստելու համար,

Տիրապետի՝

1. համակարգիչների կառուցվածքի և նրա հիմնական բաղկացուցիչ մասերի աշխատանքի վերաբերյալ գիտելիքների,
2. Windows օպերացիոն համակարգի և նրա հետ աշխատանքի հիմնական սկզբունքների վերաբերյալ գիտելիքների,
3. MS Office փաթեթի Word տեքստային խմբագրի օգնությամբ փաստաթղթերի ստեղծմանը և ձևավորմանը,
4. MS Office փաթեթի Power Point խմբագրիչի օգտագործմանը ներկայացումներ պատրաստելու համար

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Ինֆորմատիկայի տեսական հիմունքները: Ներածություն-ընդհանուր տեղեկություններ դասընթացի մասին: Ինֆորմատիկա առարկան և խնդիրները: Ինֆորմացիայի հասկացությունը, հատկությունները, կոդավորումը, չափումը: Համակարգիչների դասակարգումը, զարգացման միտումները: Ինֆորմացիայի ներկայացման ձևերը, հաշվման համակարգեր: Թվերի թարգմանումը հաշվման մի համակարգից մյուսը: Մեքենայական թվաբանություն: **Թեմա 2.** Համակարգչի տեխնիկական ապահովումը: Համակարգչի հիմնական կառուցվածքը, Ֆոն-Նեյմանի ճարտարապետությունը: Համակարգչի հիմնական սարքերի կառուցվածքը և նշանակությունը: Կենտրոնական պրոցեսոր: Նշանակությունը և ֆունկցիաները: Անհատական համակարգչի մուտքի/ելքի ստանդարտ սարքավորումները: Անհատական համակարգչի մուտքի/ելքի օժանդակ

սարքավորումները: Հիշասարքերի տեսակները և նշանակությունը: **Թեմա 3.** Համակարգչի ծրագրային ապահովումը: Ծրագրային ապահովման մակարդակները: Ծրագրային միջոցների ստորակարգությունը: Օպերացիոն համակարգեր: Ֆայլ: Ֆայլային համակարգը և դրա կառուցվածքը: Համակարգային ծրագրային ապահովում: Կիրառական ծրագրային ապահովում: Ինֆորմացիայի պաշտպանության տեխնոլոգիաներ: Հակավիրուսային ծրագրեր: Տվյալների արխիվացում: **Թեմա 4.** Windows օպերացիոն համակարգ: Windows օպերացիոն համակարգի օգտվողի ինտերֆեյսը (Desktop, Taskbar, My Computer, Recycle Bin, My Documents): Windows -ի ղեկավարման վահանակի հետ աշխատելու հիմնական դրույթները (Control Panel): Windows-ի ստանդարտ ծրագրերը (Accessories) WordPad, Notepad, Paint և այլն: Աշխատանք ֆայլերի և թղթապանակների հետ: **Թեմա 5.** MS Office Word տեքստային խմբագրիչ: MS Office Word 2016 տեքստային խմբագրիչի միջավայրը: Սիմվոլների ձևավորում, ANSI և Unicode կոդավորման համակարգեր, տառաձևեր, պարբերության ձևավորում, ցուցակներ, վերնագրային ոճ: Փաստաթղթի ձևավորում. դաշտերի, չափսերի, դիրքավորման սահմանում, սյուներ, տիտղոսաթերթ, էջավերնագիր, էջախորագիր, հետնապատկերի ձևավորում: Աղյուսակներ և սխեմաների մշակում: Նկարի և մակագրության ներդնում, WordArt ձևավորում: Գծապատկերի, օբյեկտների, սիմվոլների և բանաձևերի ներդնում: Հիպերհղումների, ծանոթագրության ներդնում, գրականության ցանկի և բովանդակության կազմում: Ուղղագրության ստուգում, ուղղումների գրանցում, մեկնաբանությունների ստեղծում, փաստաթղթերի համեմատում: **Թեմա 6.** MS Office Power Point ներկայացումների պատրաստման տեխնոլոգիա: MS Office Power Point 2016 ներկայացումների համակարգի միջավայրը: Նոր ներկայացման ստեղծում, աղյուսակի, դիագրամի, սխեմայի և այլ օբյեկտների ներդնում, փաստաղթի փոխակերպումը ներկայացման: Դրվագի հիմնանկար, հիմնագույն, անիմացիոն սխեմա, անիմացիոն էֆեկտ, նշումներ, հիպերհղումներ, ղեկավարման կոճակներ:

2.1.2. 13/Բ52 Քաղաքացիական պաշտպանություն և արտակարգ իրավիճակներում բնակչության առաջին բուժօգնություն (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ գործնական)

2-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Նպատակը՝

Դասընթացի նպատակն է “Մարդ - բնական միջավայր” համակարգում բնակչության անվտանգ կենսագործունեության ապահովումը: Տնտեսական գործունեության ընթացքում մարդը միշտ ենթարկվում է շրջակա միջավայրի բացասական երևույթների ազդեցություններին, ենթարկվում է արտադրական վնասվածքների, պետք է պատկերացնի և կարողանա ցանկացած իրավիճակում ճիշտ միջոցառումներ իրականացնել դրանց հետևանքները վնասազերծելու և նորմալ կենսագործունեության համար բավարար պայմաններ ստեղծելու համար: Դասընթացում մեծ տեղ է հատկացվում նաև աշխատանքային նորմալ պայմաններ ստեղծելու և իր հանգիստը կազմակերպելու գործընթացների գործընթացներին:

Դասընթացի նպատակն է ծանոթացնել առաջին օգնության հիմունքներին: Ստացված գիտելիքները հնարավորություն են տալիս բնութագրել արտակարգ պատահարը (իրավիճակը), որի դեպքում որոշակի տարածքում (աղետի գոտի, դեպքի վայր) խաթարվում է կարգավորված

կենսագործունեությունը և արդյունքում առաջանում է առաջին օգնություն ցուցաբերելու անհրաժեշտություն; հասկանալ թե ով է տվյալ իրավիճակում տուժած: Դասընթացը հնարավարություն է ընձեռում արտակարգ իրավիճակներում կողմնորոշվել, ճիշտ որոշում կայացնել և իրադրությանը համապատասխանաբար օգնության քայլեր ձեռնարկել՝ ցուցաբերել առաջին օգնություն:

Կրթական արդյունքները՝

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- Ճանաչել մարդու օրգանիզմի կառուցվածքը և ֆունկցիոնալ առանձնահատկությունները,
- Հիմնավորել անվտանգ կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ընդհանուր սանիտարատեխնիկական պահանջները,
- Նկարագրել բնական միջավայրը և նրա աղտոտումը,
- Լուսաբանել մարդու տեղը և դերը բիոսֆերայում,
- Մթնոլորտ, նրա աղտոտումն ու հետևանքները,
- Ջրոլորտ, նրա աղտոտումն ու հետևանքները,
- Բնահող, նրա աղտոտումն ու հետևանքները,
- Ներկայացնել բնական, տեխնածին, էկոլոգիական, անտրոպոգեն ծագման արտակարգ իրավիճակների էությունները և առանձնահատկությունները,
- նկարագրել արտակարգ իրավիճակները,
- վերլուծելու արտակարգ իրավիճակները և կազմակերպել իրադրությանը համապատասխան առաջին բուժօգնություն,
- արժևորելու առաջին բուժօգնության գիտելիքները և հմտությունները:

Կարողանա՝

- Կիրառել ստացած գիտելիքները ճիշտ կողմնորոշվել ցանկացած արտակարգ իրավիճակների պայմաններում զերծ մնալ սպասվելիք վտանգներից և օգնություն ցուցաբերել մյուսներին,
- Իրականացնել պաշտպանություն անբավարար բնակլիմայական պայմաններից և բնական աղետներից, հակահրդեհային պաշտպանություն, պաշտպանություն ստատիկ և մթնոլորտային էկտրական պարպումներից,
- Ներկայացնել իոնացնող ճառագայթների ազդեցությունից, էլեկտրամագնիսական դաշտի և լազերային ճառագայթման ազդեցությունից պաշտպանվելու ուղիները,
- Լուսաբանել պաշտպանությունը աղմուկից, ինֆրա- և ուլտրաձայներից, թրթռոցներից (տատանումներից), վնասակար նյութերի ազդեցությունից,
- կողմնորոշվել արտակարգ իրավիճակներում,
- իրադրությանը համապատասխան օգնության քայլեր ձեռնարկել,
- ցուցաբերել առաջին բժշկական օգնություն արտակարգ իրավիճակին համապատասխան:

Տիրապետի՝

- Կայուն զարգացման ռազմավարությանը անվտանգության կառավարման համակարգերին,
- Արտակարգ իրավիճակների ընթացքում ձեռնարկվող քայլերին,

- Անբավարար բնակլիմայական պայմաններից և բնական աղետներից պաշտպանվելու հմտություններին,
- Քիմիական և ռադիոակտիվ վարակվածության գոտիներում մարդկանց անհատական պաշտպանական միջոցներին,
- Վտանգված տեղանքում փրկարարական աշխատանքների ռեժիմների,
- կատարել արհեստական շնչառություն,
- կատարել սրտի անուղղակի մերսում,
- կատարել վերքերի և վնասվածքների վիրակապում:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Մարդու օրգանիզմի բաղադրությունը, կառուցվածքը և ֆունկցիոնալ առանձնահատկությունները: **Թեմա 2.** Բնական միջավայրը և նրա աղտոտումը: **Թեմա 3.** Պաշտպանություն անբավարար բնակլիմայական պայմաններից և բնական աղետներից: **Թեմա 4.** Հակահրդեհային պաշտպանություն: **Թեմա 5.** Պաշտպանություն ստատիկ և մթնոլորտային էլեկտրական պարպումներից: **Թեմա 6.** Պաշտպանություն էլեկտրական հոսանքի ազդեցությունից: **Թեմա 7.** Իոնացնող ճառագայթների ազդեցությունից: **Թեմա 8.** Պաշտպանություն էլեկտրամագնիսական դաշտի և լազերային ճառագայթման ազդեցությունից: **Թեմա 9.** Պաշտպանություն աղմուկից, ինֆրա և ուլտրա ձայներից: **Թեմա 10.** Պաշտպանություն ճնշման տակ գտնվող համակարգերում առաջացող վտանգներից: **Թեմա 11.** Պաշտպանություն թրթռոցներից (տատանումներից): **Թեմա 12.** Պաշտպանություն վնասակար նյութերի ազդեցությունից: **Թեմա 13.** Հրատապ գործողությունների փուլերը: **Թեմա 14.** Սրտի աշխատանքի խանգարումներ: **Թեմա 15.** Արյունահոսություններ: Վիրակապական նյութեր և վիրակապեր: Փափուկ հյուսվածքների վնասվածքներ: **Թեմա 16.** Այրվածքներ: Ջերմային խանգարումներ: **Թեմա 17.** Թունավորումներ:

2.2. Կամրնտրական դասընթացներ

2.2.1. 13/Բ15_Էկոլոգիա և բնապահպանության հիմունքներ (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 դասախոսություն, 10 սեմինար)

2-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Դասընթացի նպատակը.

«Էկոլոգիա և բնապահպանության հիմունքներ» առարկան նպատակ է հետապնդում բարձրագույն ուսումնական հաստատության ուսանողին օժտել ընդհանուր էկոլոգիական գրագիտությամբ ու կուլտուրայով, ծանոթացնել նրան բնական համակարգերի կազմավորման և բնօգտագործման գործունեության հիմունքներին, մարդ-բնություն-հասարակություն փոխհարաբերություններին, էկոլոգիական հիմնահարցերին: « Էկոլոգիա և բնապահպանության հիմունքներ » դասընթացը բուհի բնագիտատնտեսագիտական ֆակուլտետի հիմնական ուսումնական, մասնագիտական առարկաներից է, որի դասավանդումը կարևորվում է էկոլոգիական գրագիտության ու կուլտուրայի մասին ընդհանուր գիտելիքներ ձեռք բերելու առումով: Դասընթացի ուսումնասիրման ընթացքում հիմնական ուշադրությունը դարձվելու է բնական համակարգերի կազմավորման և բնօգտագործման

գործունեության հիմունքներին, կենսոլորտի կայունությանը, մարդածին էկոլոգիական ճգնաժամերին: Դասընթացի ուսումնասիրումը ուսանողներին հնարավորություն կտա ծանոթանալու Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանական խնդիրներին և դրանց լուծման ուղիներին: Դասընթացի ընթացքում հատուկ ուշադրություն է դարձվում բնական պաշարներին և դրանց դասակարգմանը, բնական ռեսուրսների ճգնաժամների վրա:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- Լուսաբանել էկոլոգիական հիմնական գործոնների տիպերը, դրանց փոխադարձ ազդեցությունները գոյության պայմանների վրա:
- Մեկնաբանել միջավայրի պայմանների (օդային, ջրային, հողային) ազդեցությունը օրգանիզմների վրա, որոշել օրգանիզմների հարմարողականության բնույթը:
- Բացահայտել կենսացենոզում սնման շղթաները, սնման մի շղթայից մյուսին անցնելիս էներգիայի կորստի օրինաչափությունները:
- Ճանաչել երկիր մոլորակը, կենսոլորտը, որպես գլոբալ էկոհամակարգ, էկոհամակարգերի կազմավորման հիմնական սկզբունքները:
- Նկարագրել մարդ-բնություն միասնականությունը, հիմնական էկոլոգիական հիմնախնդիրների ծագումնաբանությունը, դրանց հաղթահարման ուղիները:
- Բացատրել բնական ռեսուրսների դասակարգման, արդյունավետ օգտագործման հիմնախնդիրները:

Կարողանա՝

- Կիրառել ստասած գիտելիքները միջավայրի էկոլոգիական վիճակը գնահատելու, ինչպես նաև էկոլոգիական մոնիթորինգ իրականացնելու համար:
- Բացահայտել կենսոլորտի ֆունկցիոնալ առանձնահատկությունները. որպես մեկ միասնական ամբողջականություն, կենսոլորտի առանձին բաղադրիչների փոփոխությունը, պայմանավորված կլիմայական պայմանների համընդհանուր փոփոխությամբ:
- Վերլուծել բնության վրա մարդու ազդեցության հետևանքները, կենսոլորտի վրա մարդածին գործոնը մեղմացնելու ուղիները:
- Հիմնավորել կենսոլորտի վրա համընդհանուր կլիմայական փոփոխության ազդեցությունը բնական և ագրոէկոհամակարգերի վրա, էներգիայի այլընտրանքային ձևերի ներգրավման հնարավորությունները:

Տիրապետի

- Էկոլոգիական հիմնական հասկացություններին, Օրգանիզմների վրա միջավայրի գործոնների ազդեցության ընդհանուր օրինաչափությունները (օպտիմումի կանոն, էկոլոգիական տոլերանտություն, գործոնների փոխազդեցություն, սահմանափակող գործոններ):
- Օրգանիզմների էկոլոգիական դասակարգման սկզբունքներին: Օրգանիզմների կենսական ձևերին, նրանց միջև գոյություն ունեցող կապերին:

- Մարդու կենսոլորտի վրա ունեցած ազդեցություններին, Կենսոլորտի կայունություններին, Մարդածին էկոլոգիական ճգնաժամերի Երկրագնդի ազգաբնակչության թվաքանակի աճով պայմանավորված բնական ռեսուրսների ճգնաժամի առանձնահատկություններին:
- Հայաստանի Հանրապետության էկոլոգիական հիմնախնդիրները և բնապահպանական միջոցառումներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Էկոլոգիայի առարկան և բովանդակությունը: Էկոլոգիայի ձևավորումը որպես գիտություն: Էկոլոգիական հիմնական հասկացությունները: Էկոլոգիայի սահմանումը և նրա առարկան: Էկոլոգիական պատկերացումների զարգացումը հին ժամանակներից մինչև մեր օրերը: Էկոլոգիայի ձևավորումը և զարգացումը որպես գիտություն: Ժամանակակից էկոլոգիան և նրա կառուցվածքը՝ ընդհանուր էկոլոգիա, կենսէկոլոգիա, մարդու էկոլոգիա, կիրառական էկոլոգիա: Էկոլոգիական հիմնախնդիր հասկացությունը: Էկոլոգիայի դերն ու նշանակությունը գիտության մյուս բնագավառների զարգացման գործում: Էկոլոգիական գիտության զարգացումը Հայաստանում:

Թեմա 2. Բնակության միջավայր: Էկոլոգիական գործոններ և դրանց բնութագիրը: Հասկացություն բնակության միջավայրի մասին: Աբիոտիկ միջավայր (ջրոլորտ, մթնոլորտ, քարոլորտ): Միջավայրի հիմնական էկոլոգիական գործոնները և դրանց դասակարգումը. աբիոտիկ գործոններ (ջերմություն, լույս, խոնավություն, իոնացնող ճառագայթում, ճնշում, մագնիսական դաշտ, օդի և ջրի ֆիզիկական ու քիմիական կազմ, օդային և ջրային հոսանքներ), բիոտիկ գործոններ (ներտեսակային, միջտեսակային), մարդածին գործոններ: Օրգանիզմների վրա միջավայրի գործոնների ազդեցության ընդհանուր օրինաչափությունները (օպտիմումի կանոն, էկոլոգիական տոլերանտություն, գործոնների փոխազդեցություն, սահմանափակող գործոններ):

Թեմա 3. Օրգանիզմների հարմարվողականությունը բնակության միջավայրի պայմաններին: Օրգանիզմների հարմարվողականությունը բնակության միջավայրի գործոններին: Բնական երևույթների պարբերականությունը. կենսաբանական ռիթմեր, լուսապարբերականություն: Օրգանիզմների էկոլոգիական դասակարգման սկզբունքները: Ավտոտրոֆ և հետերոտրոֆ օրգանիզմներ: Օրգանիզմների կենսական ձևերը: Նրանց միջև գոյություն ունեցող կապերը:

Թեմա 4. Պոպուլյացիա: Կենսահամակարգ: Էկոհամակարգ: Հասկացություն պոպուլյացիայի մասին Էկոլոգիայում: Պոպուլյացիայի կառուցվածքը՝ տեսակային, կենսաբանական, սեռական, տարիքային, տարածական, վարքագծային: Պոպուլյացիայի դինամիկական բնութագիրը՝ ծնելիություն, մահացություն, աճի արագություն: Հասկացություն կենսահամակարգի մասին: Կենսահամակարգի կառուցվածքը՝ տեսակային, տարածական: Օրգանիզմների հարաբերությունները կենսահամակարգերում՝ սննդային (տրոֆիկ), գիշատիչ-զոհ, մակաբույծ-տեր, կոմենսալիզմ, մուտուալիզմ, չեզոքություն, մրցակցություն: Էկոլոգիական խորշ: Հասկացություն էկոհամակարգի մասին: Օրգանիզմների սննդային կապերը էկոհամակարգում: Էկոլոգիական բուրգեր: Առաջնային և երկրորդային արդյունավետություն, աղտոտում, ինքնամաքրում, կայունություն: Կրկնվող (ցիկլիկ) և ուղղորդված փոփոխությունները էկոհամակարգերում (ֆլուկտուացիա, սուկցեսիա, էվոլյուցիա):

Թեմա 5. Կենսոլորտ Հասկացություն կենսոլորտի մասին: Կենսոլորտը և նրա սահմանները: Կենսաբազմազանությունը որպես կենսոլորտի կայունության հիմք: Կենդանի նյութ, նրա ֆունկցիաները և հատկությունները: Քիմիական տարբեր

տարրերի՝ ածխածնի, թթվածնի, ազոտի, ֆոսֆորի և ծծումբի մեծ և փոքր շրջապտույտները կենսոլորտում: Կենսոլորտի էվոլյուցիան: Հասկացություն նոստերայի մասին: **Թեմա 6.** Սոցիալ-էկոլոգիական սուբյեկտները և նրա նց փոխազդեցությունը Մարդը և հասարակությունը որպես սոցիալ-էկոլոգիական փոխազդեցության սուբյեկտներ: Մարդու, որպես սոցիալ-էկոլոգիական փոխազդեցության սուբյեկտի, կարևոր բնութագրիչները: Մարդու ուրբանիզացված միջավայրը և դրա տարրերը, դրանց դասակարգումը. սոցիալ-կենցաղային միջավայր, աշխատանքային միջավայր, ռեկրեացիոն միջավայր: Միջավայրի գործոնների ազդեցությունը մարդու վրա: Մարդու հարմարվողականությունը միջավայրին և դրա փոփոխություններին՝ հնարավորությունները, ուղիները, հետևանքները (էկոլոգիական, ֆիզիոլոգիական, ձևաբանական, կազմաբանական): **Թեմա 7.** Մարդու փոխազդեցությունը բնության հետ Մարդու ազդեցությունը կենսոլորտի վրա: Կենսոլորտի կայունությունը: Մարդածին էկոլոգիական ճգնաժամեր: Երկրագնդի ազգաբնակչության թվաքանակի աճ: Բնական պաշարներ և դրանց դասակարգումը: Բնական ռեսուրսների ճգնաժամ. **Թեմա 8.** Մթնոլորտի պահպանություն Մթնոլորտի կառուցվածքը և բաղադրությունը: Մթնոլորտի շերտերը: Մթնոլորտի նշանակությունը: Մթնոլորտի աղտոտում հասկացությունը: Մթնոլորտի աղտոտման հիմնական ձևերը: Մթնոլորտի աղտոտման հետևանքները: Մթնոլորտի աղտոտումը ջերմոցային գազերով: Օզոնային շերտի քայքայումը: Թթվային տեղումներ: Մթնոլորտային օդի պահպանությանն ուղղված միջոցառումները: **Թեմա 9.** Ջրային պաշարների պահպանությունը Ջրոլորտ: Ջրի հատկությունները և նրա նշանակությունը բնության մեջ: Ջրերի աղտոտման հիմնական աղբյուրները: Ջրամբարների ջերմային աղտոտումը: Ջրամբարների էֆտորոֆացումը: Ջրի նշանակությունը մարդու համար: Քաղցրահամ ջրի հիմնական աղբյուրները: Քաղցրահամ ջրի սակավության պատճառները: Ջրային պաշարների պահպանությունը աղտոտումից **Թեմա 10.** Հողային պաշարների պահպանությունը Հողի կառուցվածքը: Հողի նշանակությունը բնության մեջ: Հողի դերը նյութերի շրջապտույտում: Հողի նշանակությունը մարդու կյանքում: Հողերի էռոզիա: Հողերի աղակալում: Հողերի ճահճացում: Հողերի դեգրադացիա: Հողերի աղտոտումը արտադրական թափոններով: Հողերի աղտոտումը ռադիոակտիվ նյութերով: Հողերի աղտոտումը պեստիցիդներով: **Թեմա 11.** Կենսաբազմազանության պահպանություն: Ինչ է կենսաբանական բազմազանությունը: Կենսաբազմազանության մակարդակները: Տեսակների թիվը: Տեսակների բաշխումը: Տեսակների անհետացման պատճառները: Կարմիր գիրքը որպես հազվագյուտ և անհետացող տեսակների հաշվառման միջոց: Հազվագյուտ և անհետացող տեսակների պահպանության ռազմավարությունը: **Թեմա 12.** Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանական խնդիրները և դրանց լուծման ուղիները: ՀՀ բնապահպանության մասին օրենսդրական և նորմատիվ ակտերը: Հայաստանի մասնակցությունը բնապահպանության միջազգային կոնվենցիաներին: Հայաստանի արգելանոցները, արգելավայրերը, ազգային պարկերը, հատուկ պահպանվող տարածքները: Դրանց բնապահպանական նշանակությունը: Սևանա լճի հիմնախնդիրը: Հայաստանի "Կարմիր գիրքը", նրանում ընդգրկված բուսական և կենդանական աշխարհի ներկայացուցիչների ընդհանուր նկարագրությունը:

2.2.2. 13/Բ5 Բնագիտության ժամանակակից հայեցակարգեր (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 դասախոսություն, 10 սեմինար)

2-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Նպատակը.

Ուսանողներին պատկերացում տալ բնագիտության հայեցակարգերի վերաբերյալ ժամանակակից մոտեցումները: Դասընթացը հիմնականում հիմնված է ֆիզիկայի, քիմիայի, կենսաբանության արդի ձեռքբերումների լուսաբանմանը: Դասընթացը բացատրում է կենդանի և անկենդան նյութի տարբերությունը, հնարավոր զարգացումները՝ կապված ինֆորմացիայի և ինֆորմացիոն փոխներգործության հետ: Տրված է կենսոլորտի կառուցվածքային առանձնահատկությունները, դրա առանձին բաղադրիչների միջև եղած կապերը:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Լուսաբանել բնագիտության ժամանակակից հայեցակարգերը, դրանց վերաբերյալ ժամանակակից մոտեցումները,
2. Մեկնաբանել բնագիտության դերը աշխարհաընկալման գործընթացներում, հիմնավորել բնագիտության դերը արտադրության զարգացման և նորագույն տեխնոլոգիաների ներդրման գործում,
3. Բացահայտել տիեզերքի մասին ժամանակակից պատկերացումները, արեգակնային համակարգի առանձնահատկությունները:
4. Ճանաչել երկիր մոլորակը, կենսոլորտը, որպես գլոբալ էկոհամակարգ:
5. Նկարագրել կենսոլորտի բաղադրիչների՝ /ջրոլորտ, քարոլորտ, մթնոլորտ/ փոխադարձ կապը և փոխալսման ավորվածությունը,
6. Հիմնավորել մատերիայի կենսաբանական կազմակերպվածության բնութագրերը:
7. Բացատրել երկրի վրա օրգանական նյութերի առաջացման նախադրյալները:

Կարողանա՝

1. Կիրառել ձեռք բերված գիտելիքները գործնական բնույթի աշխատանքներ կատարելիս,
2. Տարբերակել բնագիտության արդի հիմնախնդիրներն ըստ ոլորտների, նկարագրել դրանց բնորոշ առանձնահատկությունները և նշանակությունը ժամանակակից աշխարհում:
3. Բացահայտել կենսոլորտի ֆունկցիոնալ առանձնահատկությունները. որպես մեկ միասնական ամբողջականություն:
4. վերլուծել բնության վրա մարդու ազդեցության հետևանքները, կենսոլորտի վրա մարդածին գործոնը մեղմացնելու ուղիները:

Տիրապետի՝

1. Բնագիտական գիտությունների մեթոդաբանությանը և գործնական կիրառության հմտություններին:
2. Բնություն-կենսոլորտ-մարդ համակարգի փոխներգործության առանձնահատկություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Ժամանակակից բնագիտության կառուցվածքը, գործառույթները, հայեցակարգերը, իմացության մեթոդաբանությունը: **Թեմա 2.** Բնափիլիսոփայության պատկերացումները և գիտական գիտելիքները Անտիկ աշխարհում և միջին դարերում: Վերածննդի դարաշրջանի և Նոր ժամանակի

գիտական հեղափոխությունը: **Թեմա 3.** XX դարի բնագիտական և գիտատեխնիկական հեղափոխությունը և աշխարհընկալման տիպերի հերթագայումը: **Թեմա 4.** Տիեզերքի մասին ժամանակակից պատկերացումները: **Թեմա 5.** Արեգակնային համակարգի առանձնահատկությունները, երկիր մոլորակ, օդային թաղանթը, կազմությունը, բաղադրամասերը, երկրագնդի և մթնոլորտի ջերմային հատկությունները և ջերմային ռեժիմը: **Թեմա 6.** Մատերիայի կենսաբանական կազմակերպվածության մակարդակի բնութագրությունը **Թեմա 7.** Երկրի վրա օրգանական նյութերի առաջացման նախադրյալները թաղանթը, կազմությունը, բաղադրամասերը, երկրագնդի և մթնոլորտի ջերմային հատկությունները և ջերմային ռեժիմը:

3. Ընդհանուր մասնագիտական դասընթացներ

3.1. Պարտադիր դասընթացներ

3.1.1. Տնտեսագիտության տեսություն

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացի նպատակն է՝ ուսանողներին տալ գիտելիքներ տնտեսության զարգացման պատմական շրջաններում և արդի ժամանակաշրջանում ձևավորված տնտեսագիտական տեսությունների, տնտեսական կատեգորիաների և տնտեսական օրենքների համակարգերի, շուկայական տնտեսության գործառնության միկրոտնտեսական և մակրոտնտեսական օրինաչափությունների մասին, նրանց մոտ զարգացնելով անհրաժեշտ ունակություններ տնտեսագիտության տեսության արդիական հիմնարար սկզբունքներին տիրապետելու տնտեսագիտական փոփոխվող հարաբերություններ, միկրոտնտեսագիտական և մակրոտնտեսական ավելի կոնկրետ դասընթացների յուրացման, տնտեսագիտությունը, որպես տնտեսական հարաբերությունների ճանաչողության և գիտականորեն կարգավորման աղբյուր, պետք է իր բոլոր դասընթացներով ունենա ամենաարդիական գիտական զինանոցը: Միաժամանակ տնտեսագիտության տեսությունը մասնագիտական մյուս դասընթացների տեսական հիմքն է: Տնտեսագիտության տեսությունը տալիս է անհրաժեշտ տնտեսական գիտելիքներ գործնական աշխատանքներում կիրառելու համար:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. տարբերակել, ներկայացնել տնտեսական հարաբերությունների ժամանակակից տեսությունները,
2. բացահայտել, ճանաչել շուկայական տնտեսության զարգացման օրինաչափությունները
3. կանխորոշել, սահմանել շուկայի հիմնական տարրերի գործողության մեխանիզմը
4. շարադրել, ձևակերպել ձեռնարկատիրական գործունեության սկզբունքները և բիզնեսի կազմակերպման խնդիրները
5. ճանաչել, տարբերակել պետության տնտեսական գործառույթները,
6. գիտականորեն ճանաչել տնտեսության կարգավորման շուկայական և պետական մեխանիզմները,

7. դասակարգել համաշխարհային տնտեսության զարգացման օրինաչափությունները և ազգային տնտեսության տեղն ու դերը:

Կարողանա՝

1. կողմնորոշվել, արտահայտվել տնտեսական հարաբերությունների ժամանակակից տեսական քննարկումներում,
2. վերլուծել, մեկնաբանել, առանձնացնել տնտեսության շուկայական մեխանիզմի գործողության արդյունքները,
3. մեկնաբանել, բնութագրել տնտեսության պետական կարգավորման միջոցառումները,
4. վերհանել, պարզաբանել պետության տնտեսական քաղաքականության էությունը,
5. մեկնաբանել, լուսաբանել տնտեսական օրենքների պահանջները,
6. ներկայացնել, տարբերակել ազգային տնտեսության զարգացման առանձնահատկությունները,
7. տնտեսական կոնկրետ խնդիրների հետ կապված՝ բացահայտել, առանձնացնել թերությունները:

Տիրապետի՝

1. բացահայտի տնտեսական հետազոտության մեթոդները,
2. կիրառի տնտեսական օրենքների պահանջների գործնական մեխանիզմները,
3. պատկերավոր ներկայացնի տնտեսական և իրավական օրենքների զուգակցումը,
4. մեկնաբանի պոզիտիվային և նորմատիվային տնտեսագիտության դրույթները,
5. գործնականում կարողանա կիրառել տնտեսական վերլուծություններ և հաշվարկներ կատարելու մեթոդները:

12/Բ29 Տնտեսագիտության տեսություն - 1 (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ սեմինար)

1-ին կիսամյակ, ստուգարք

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- տնտեսական հարաբերությունների ժամանակակից տեսությունները
- շուկայական տնտեսության զարգացման օրինաչափությունները
- շուկայի հիմնական տարրերի գործողության մեխանիզմը
- տնտեսության մասնավոր և պետական հատվածների փոխալայմանավորվածությունը
- պահանջարկի և առաջարկի տնտեսական օրենքների գործողության առանձնահատկությունները
- սպառողական վարքագծի հիմնական դրույթները
- մրցակցության դերը շուկայական տնտեսության զարգացման գործում

Կարողանա

- կողմնորոշվել տնտեսական հարաբերությունների ժամանակակից տեսական քննարկումներում
- վերլուծել տնտեսության շուկայական մեխանիզմի գործողության արդյունքները
- մեկնաբանել տնտեսության կարգավորման պետական քաղաքականության միջոցառումները
- կատարել հաշվարկներ պահանջարկի և առաջարկի փոփոխությունների արդյունքների հիման վրա
- ներկայացնել շուկայական տնտեսության մոնոպոլացման աստիճանին համապատասխան տնտեսության զարգացման խնդիրները

Տիրապետի

- տնտեսական հետազոտության մեթոդներին
- տնտեսական օրենքների պահանջների գործնական կիրառման մեխանիզմներին
- տնտեսական և իրավական օրենքների զուգակցմանը
- պոզիտիվային և նորմատիվային տնտեսագիտության դրույթներին
- հաշվապահական և տնտեսական ծախսերի հաշվարկման մեխանիզմներին
- տնտեսական արդյունավետության ցուցանիշների (շահույթ, շահութաբերություն և այլն) գնահատման մեթոդներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Տնտեսագիտության տեսության առարկան և ուսումնասիրության մեթոդները: Տնտեսական պատմության պարբերացումը: **Թեմա 2.** Տնտեսագիտության ընդհանուր խնդիրները և ելակետային հասկացությունները: **Թեմա 3.** Տնտեսության պետական հատվածի ընդհանուր բնութագիրը **Թեմա 4.** Շուկայական տնտեսության ձևավորման նախադրյալները, ընդհանուր հասկացություններն ու հիմնական տարրերը **Թեմա 5.** Պահանջարկի և առաջարկի տեսությունը: **Թեմա 6.** Սպառողական վարքագծի տեսությունը **Թեմա 7.** Կատարյալ մրցակցության շուկայի գործողության մեխանիզմը **Թեմա 8.** Ոչ կատարյալ մրցակցության շուկայի գործողության մեխանիզմը:

12/Բ30 Տնտեսագիտության տեսություն -2 (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ սեմինար)

2-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- արտադրության կազմակերպման տեսական գործառույթները
- արտադրության գործոնների շուկաների փոխկապվածության օրինաչափությունները
- աշխատանքի շուկայի գործողության մեխանիզմը և դրա առանձնահատկությունները
- կապիտալի շուկայի գործողության մեխանիզմը
- հողային ռեսուրսների շուկայի և հողային ռենտայի տեսական հիմնախնդիրները
- ձեռնարկատիրական գործունեության սկզբունքները և բիզնեսի կազմակերպման խնդիրները

- ՀԱԱ, ՀՆԱ և ազգային տնտեսության մյուս հասկացությունների տնտեսագիտական բովանդակությունը

Կարողանա՝

- ներկայացնել արտադրության ֆունկցիա հասկացության էությունը և մասշտաբի էֆեկտները
- պարզաբանել արտադրության գործոնների ֆունկցիոնալ կախվածությունը
- վերլուծել ռեսուրսների օգտագործման կանոնները
- ներկայացնել գրաֆիկների տեսքով արտադրության գործոնների պահանջարկի և առաջարկի փոխհարաբերությունները
- կատարել աշխատանքի և աշխատավարձի փոխադարձ կապի վերլուծություն
- քննարկել տարբեր շուկաներում ժամկետային նախապատվությունները
- վերլուծել ձեռնարկատիրական գործունեության ռիսկային իրավիճակները
- տարանջատել փոխկապակցված մակրոտնտեսական ցուցանիշների համակարգի բաղադրիչները

Տիրապետի՝

- արտադրության մասշտաբի էֆեկտների հաշվարկման մեթոդներին
- գրաֆիկներ և աղյուսակներ կազմելու մեխանիզմներին
- ռեսուրսների փոխադարձ փոխարինելիության գործընթացներին
- ծախսերի նվազեցման և շահույթի մաքսիմալացման հաշվարկման մեթոդներին
- մակրոտնտեսական ցուցանիշների փոխկապակցվածության դրսևորումներին
- ՀԱԱ և ՀՆԱ ցուցանիշների հաշվարկման մեթոդներին
- ազգային հաշիվների ներկայացման պահանջներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 9. Արտադրության տեսությունը, արտադրության գործոնների սահմանային արտադրողականությունը **Թեմա 10.** Աշխատանքի շուկա և աշխատավարձ: **Թեմա 11.** Կապիտալի շուկան և տոկոսը: **Թեմա 12.** Հողային ռեսուրսների շուկան և ռենտան: **Թեմա 13.** Ձեռնարկատիրական գործունեությունը և տնտեսական շահույթ: **Թեմա 14.** Ազգային տնտեսության գնահատման հիմնական ցուցանիշները:

12/Բ31 Տնտեսագիտության տեսություն -3 (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 5 ժամ (46 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ սեմինար)

3-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- մակրոտնտեսական հավասարակշռության տեսական ուղղությունները
- ամբողջական առաջարկ և ամբողջական պահանջարկ փոխհարաբերությունը և դրանց վրա ազդող գործոնների համակարգը
- մակրոտնտեսական հավասարակշռության քննսյան տեսության դրույթները
- եկամտի, սպառման, խնայողության և ներդրումների օրգանական կապը

- մակրոտնտեսական անկայունության առաջացման հիմունքները
- պետության տնտեսական քաղաքականության հիմնարար խնդիրները
- համաշխարհային տնտեսության զարգացման օրինաչափությունները

Կարողանա՝

- ներկայացնել մակրոտնտեսական հավասարակշռության ժամանակակից մոդելները
- մեկնաբանել մակրոտնտեսական հավասարակշռության քենսյան առաջարկի տեսության առանձնահատկությունները
- վերլուծել մակրոտնտեսական անկայունության դրսևորման երևույթները (ճգնաժամ, գործազրկություն, ցիկլայնություն, լրիվ զբաղվածության խախտում և այլն)
- կողմնորոշվել պետության դրամավարկային քաղաքականության տարբեր դրսևորումներում
- պարզաբանել տնտեսության կարգավորման և շուկայական մեխանիզմները
- ներկայացնել մուլտիպլիկատոր - աքսելերատոր կապը
- գնահատել պետության սոցիալական քաղաքականության արդյունքները և կենսամակարդակի փոփոխությունները
- քննարկել և դասակարգել տնտեսական աճի տեսությունները
- ներկայացնել միջազգային տնտեսական ինստիտուտների դերը ազգային տնտեսությունների ինտեգրացման գործընթացում

Տիրապետի՝

- մակրոտնտեսական հավասարակշռության մոդելների սկզբունքներին
- մակրոտնտեսական հաշվարկներ կատարելու մեխանիզմներին և մեթոդներին
- տնտեսական անկայունություն առաջացնող գործոնների վերացման ուղիներին
- տնտեսական աճի մուլտիպլիկատորի և աքսելերատորի հաշվարկման մեթոդներին
- մակրոտնտեսական զարգացման ժամանակակից օրենքների (Օուքենի, Ֆիլիպսի, Լորենցի, Ջինիի և այլոց) գործողության մեխանիզմներին և դրանց գրաֆիկ պատկերների ներկայացման մեթոդներին
- պետության սոցիալական քաղաքականության իրագործման սկզբունքներին
- տնտեսական աճի ժամանակակից տեսությունների հիմնարար դրույթներին
- միջազգային տնտեսական հարաբերությունների զարգացման ժամանակակից խնդիրներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 15. Ամբողջական պահանջարկի և ամբողջական առաջարկի հարաբերակցությունը և ազգային տնտեսության հավասարակշռություն: **Թեմա 16.** Սպառում, խնայողություն, ներդրում: **Թեմա 17.** Շուկայական տնտեսության պարբերաշրջանային զարգացումը: **Թեմա 18.** Փողի շուկան և դրամավարկային քաղաքականությունը: **Թեմա 19.** Արժեթղթերի շուկա: **Թեմա 20.** Ֆինանսական համակարգը և հարկաբյուջետային քաղաքականությունը: **Թեմա 21.** Սղաճային և հակասղաճային քաղաքականություն: **Թեմա 22.** Եկամուտների բաշխումը և պետության սոցիալական քաղաքականությունը: **Թեմա 23.** Տնտեսական աճի հիմնախնդիրները: **Թեմա 24.** Համաշխարհային տնտեսության զարգացման ժամանակակից դրսևորումները:

12/Բ32 Կուրսային աշխատանք «Տնտեսագիտության տեսությունն դասընթացից (1 կրեդիտ)»

1. Սեփականության իրավունքի տնտեսագիտական տեսությունը, սեփականության ձևերը և դրանց զարգացումները, Ռ. Քոուզի տեսությունը
2. Շուկայական մրցակցության էությունը, եղանակները, հակամոնոպոլային քաղաքականություն
3. Կապիտալի բնույթը, կապիտալի շուկայի էությունը և բնորոշ գծերը
4. Աշխատանքի շուկան, աշխատավարձի էությունը և ձևերը, աշխատավարձի մակարդակի հիմնախնդիրը տնտեսագիտության մեջ
5. Հողային ռեսուրսների շուկան, ռենտայի տնտեսագիտական բովանդակությունը և դրսևորման հիմնական ձևերը
6. Ագրարային հարաբերությունները, հողի գնի հիմնախնդիրը տնտեսագիտության մեջ
7. Փոքր գործարարության /բիզնեսի/ առանձնահատկությունները, արտադրական ծախսերի տնտեսական բովանդակությունը և կառուցվածքը
8. Եկամուտների բաշխման հիմնախնդիրը տնտեսագիտության մեջ և դրա մեխանիզմը
9. Բնակչության կենսամակարդակը և պետության սոցիալական քաղաքականությունը, եկամուտների անհավասարությունը և աղքատության հիմնախնդիրը
10. Համախառն ազգային /ներքին/ արդյունքը և նրա հաշվարկման եղանակները
11. Ընդհանուր տնտեսական հավասարակշռությունը "Ամբողջական պահանջարկ-առաջարկ" /AD-AS/ մոդելում:
12. Պետական բյուջեի տնտեսագիտական բովանդակությունը
13. 27Համայնքային բյուջեի տնտեսական բովանդակությունը, կառուցվածքը
14. Հարկի տնտեսագիտական բովանդակությունը, տեսակները, հարկաբյուջետային քաղաքականություն
15. Տնտեսական պարբերաշրջանի էությունը և հիմնական տեսությունները
16. Սպառման և խնայողության քեյնսյան մոտեցումը, խնայողություն և ինվեստիցիա
17. Վարկային հարաբերությունները և դրանց դրսևորման ձևերը, բանկերը և դրանց գործառնությունները
18. Փողի շուկայի հավասարակշռությունը
19. Դրամավարկային քաղաքականությունը և նրա հիմնական ուղղություններն ու մեթոդները
20. Տնտեսական աճի էությունը, տնտեսական աճի գործոնները և շարժի ուժերը
21. Գիտատեխնիկական առաջընթացը և նրա դերը տնտեսական աճի գործում
22. Սղաճի էությունը և դրսևորման ձևերը, սղաճի սոցիալ-տնտեսական հետևանքները, հակասղաճային քաղաքականությունը և նրա հիմնական ուղղությունները
23. Զբաղվածության հիմնախնդիրը, գործազրկության էությունը, պատճառները և ձևերը
24. Գործազրկության և սղաճի փոխկապվածության հիմնախնդիրը, զբաղվածության կարգավորումը

Կուրսային աշխատանքի կրթական վերջնարդյունքները

Գիտելիք - Ուսանողը սովորի տնտեսագիտության տեսությունը կապակցել տնտեսավարման պրակտիկայի հետ, ինքնուրույն կերպով ուսումնասիրի տնտեսագիտական գրականությունը, վերլուծի

վիճակագրական տվյալները, կարողանա տրամաբանված ձևով գրավոր շարադրել իր մտքերն ու դատողությունները:

Տնտեսագիտության հիմնահարցերից մեկի հիմնավոր ուսումնասիրության իրականացումը նպաստում է ուսանողի կողմից ամբողջ դասընթացի ավելի խորը յուրացմանը և գիտական ուսումնասիրության մեթոդների ու մոտեցումների ձևավորմանը:

Կարողություն - ներկայացնել տվյալ հիմնահարցի շուրջ ձևավորված տարբեր հեղինակների կարծիքներն ու տեսակետները և ցուցաբերել իր սեփական մոտեցումը: Վերլուծել փաստացի նյութերն ու վիճակագրական տվյալները և դրանց արդյունքները տրամաբանորեն կապակցել տեսական դրույթների հետ:

Հմտություն - ձեռք բերի ինքնուրույն հետազոտական աշխատանքի և տնտեսական հարաբերությունների գիտական վերլուծության հմտություն:

Ինքնուրույն կերպով ուսումնասիրի տնտեսագիտական գրականությունը, վերլուծի վիճակագրական տվյալները, կարողանա տրամաբանված ձևով գրավոր շարադրել իր մտքերն ու դատողությունները, որոնց հիման վրա առաջարկի տվյալ հիմնահարցի լուծման օպտիմալ տարբերակ:

3.1.2 12/Բ27 Վիճակագրություն (6 Կրեդիտ)

Շաբաթական 6 ժամ (60 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

3-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է զանգվածային պատահական երևույթների և դրանց բնորոշ օրինաչափությունների վերաբերյալ տեսական գիտելիքների մատուցումը, ինչպես նաև ընդհանրացնող բնութագրիչների որոշման հիման վրա տվյալների գիտական մշակման և վերլուծության հնարքների, եղանակների և մեթոդների կիրառման գործնական հմտությունների ձևավորումը: «Վիճակագրություն» դասընթացը մշակում է վիճակագրական ընդհանուր հասկացությունները, կատեգորիաներն ու սկզբունքները, ինչպես նաև սոցիալ-տնտեսական երևույթների քանակական ուսումնասիրության մեթոդները: «Վիճակագրություն» դասընթացը հիմնարար նշանակություն ունի և տեսական ու մեթոդաբանական հիմք է հանդիսանում կիրառական վիճակագրության դասընթացի և բիզնեսի առաջադրած խնդիրները լուծելու համար:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- սկզբնական վիճակագրական տեղեկատվության հավաքագրման ձևերը, տեսակները, եղանակները, ռեսպոնդենտների հետ անմիջական շփման սկզբունքները և տեխնիկան,
- տնտեսավարող սուբյեկտների գործունեությունը բնութագրող ցուցանիշների հաշվարկման համար անհրաժեշտ տեղեկատվական բազան, այդ ցուցանիշների վերլուծության մեթոդիկան,
- տեղեկատվության վիճակագրական մշակման և համակարգման հիմնական մեթոդները և գործիքային միջոցները,
- երևույթների և գործընթացների վիճակագրական չափման և նկարագրման կատեգորիաները, հայեցակարգերը, ցուցանիշների համակարգերը և դրանց կառուցման կանոնները,

- վերլուծական և հետազոտական խնդիրների լուծման համար կիրառվող հիմնական ժամանակակից տեխնիկական միջոցները և տեղեկատվական տեխնոլոգիաները:

Կարողանա

- կազմակերպել և անցկացնել վիճակագրական դիտարկումներ, հավաքագրել և ամփոփել անհրաժեշտ տվյալներ՝ առաջադրված խնդիրները լուծելու համար,
- իրականացնել վիճակագրական տվյալների մշակման գործիքակազմի ընտրություն և հիմնավորում՝ առաջադրված խնդրին համապատասխան,
- օգտագործել և հիմնավորել տվյալների մշակման համար անհրաժեշտ տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, ամփոփված տվյալները ներկայացնել գրաֆիկական և աղյուսակային տեսքով,
- ընտրել ուսումնասիրվող երևույթը կամ գործընթացը բնութագրող ցուցանիշների համապատասխան համակարգը,
- գնահատել և վերլուծել երևույթների ու գործընթացների դինամիկան, փոխկապվածությունները և զարգացման միտումները, բացահայտել կոնկրետ իրավիճակների ուսումնասիրության հիմնախնդիրները,
- օգտագործել վիճակագրական կիրառական ծրագրերի փաթեթները զանգվածային տվյալների բազաների, երևույթների ու գործընթացների վիճակագրական վերլուծությունում:

Տիրապետի՝

- վիճակագրական հետազոտություն անցկացնելու ընդհանուր սկզբունքներին և հմտություններին,
- զանգվածային տվյալների մշակման համար անհրաժեշտ գործիքակազմին,
- վիճակագրական դիտարկման մեթոդներին ու տեխնոլոգիաներին և տեղեկատվություն հավաքագրելու և մշակելու հմտություններին,
- երևույթներն ու գործընթացները վերլուծելու և կանխատեսելու, ստացված արդյունքները բովանդակալից մեկնաբանելու հմտություններին,
- ժամանակակից ԷՀՄ-երի կիրառական ծրագրային ապահովության ընտրության և օգտագործման հմտություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Վիճակագրության ներածությունը: Վիճակագրության ընդհանուր տեսության առարկան, մեթոդը և խնդիրները: Վիճակագրական տվյալների ստացման աղբյուրները. ադմինիստրատիվ տվյալներ, ընտրանքային հարցումներ և այլ վիճակագրական դիտարկումներ: Բաշխման շարքեր և դրանց հիմնական բնութագրիչները: Հաճախականության և տեսակարար կշռի հասկացությունը: Տվյալների տիպերն ու չափման սանդղակները: **Թեմա 2.** Վիճակագրական ամփոփում և խմբավորում: Ամփոփումը որպես վիճակագրական հետազոտության երկրորդ փուլ: Ամփոփման խնդիրները և դրա հիմնական բովանդակությունը: Խմբավորման խնդիրները և դրա նշանակությունը վիճակագրական հետազոտությունում: Խմբավորման տեսակները: Խմբավորման հատկանիշի ընտրությունը և խմբերի թվի որոշումը: Որակական և քանակական հատկանիշներով խմբավորումներ: **Թեմա 3.** Վիճակագրական ցուցանիշներ, դրանց արտահայտման ձևերը: Վիճակագրական ցուցանիշների

էությունը և նշանակությունը: Վիճակագրական ցուցանիշները՝ որպես երևույթների և գործընթացների քանակական բնութագիր: Վիճակագրական ցուցանիշներին ներկայացվող պահանջները՝ տեսական հիմնավորում, համադրելիություն, հավաստիություն: Վիճակագրական ցուցանիշների համակարգերը, դրանց տեսակները: Վիճակագրական ցուցանիշների արտահայտման ձևերը՝ բացարձակ, հարաբերական և միջին մեծություններ: Բացարձակ մեծությունների տեսակները, դրանց նշանակությունը և ստացման եղանակները: Հարաբերական մեծությունների տեսակները, դրանց հաշվարկման եղանակները և արտահայտման ձևերը: Հարաբերական մեծությունների փոխկապվածությունը: **Թեմա 4.** Նկարագրական վիճակագրություն: Կենտրոնական միտման չափորոշիչներ: Միջին մեծություններ, դրանց տեսակները և հաշվարկման եղանակները: Կառուցվածքային միջիններ՝ մոդա, մեդիանա, քվարտիլներ և այլն: Կառուցվածքային միջինների հաշվարկման եղանակներ: Տատանման հասկացությունը և դրա վիճակագրական ուսումնասիրության խնդիրները: Տատանման բացարձակ և հարաբերական ցուցանիշներ: Բաշխման ձևի ուսումնասիրում: **Թեմա 5.** Վիճակագրական բաշխումներ: Դիսկրետ պատահական մեծության բաշխման ֆունկցիան, դրա հատկությունները: Դիսկրետ պատահական մեծության հիմնական բնութագրիչները՝ մաթեմատիկական սպասում, դիսպերսիա, ստանդարտ շեղում, կովարացիա: Անընդհատ պատահական մեծություն: Անընդհատ պատահական մեծության բաշխման խտությունը, դրա հատկությունները: Նորմալ և ստանդարտացված նորմալ բաշխումներ: Նորմալ բաշխման հատկությունները: Նորմալ բաշխման հավանականությունների որոշումը: Ընտրանքային բաշխումների հատկությունները: Կենտրոնական սահմանային թեորեմ: Միջին արժեքների ընտրանքային բաշխումներ: Միջին թվաբանականի անշեղելիություն: Միջինի ստանդարտ սխալ: Մասերի ընտրանքային բաշխումներ: **Թեմա 6.** Վստահելիության միջակայքեր: Վստահելիության միջակայքի էությունը: Միակողմանի և երկկողմանի վստահելիության միջակայքեր: Վստահելիության միջակայքեր միջինի համար, երբ ստանդարտ շեղումը հայտնի է: Վստահելիության միջակայքեր միջինի համար, երբ ստանդարտ շեղումը հայտնի չէ: Ընտրանքի ծավալի որոշումը գլխավոր համակցության մաթեմատիկական սպասման և մասի գնահատման համար: **Թեմա 7.** Վարկածների ստուգում: Վարկածների ձևավորման և ստուգման հիմնական հասկացությունները: Առաջին և երկրորդ կարգի սխալներ: Վիճակագրական թեստի ուժը (power) և նշանակալիության մակարդակը (significance level): Միջինի միակողմանի և երկկողմանի թեստեր: p-value-ի էությունը և ստացումը: **Թեմա 8.** Պարամետրերի գնահատում: Մի քանի խմբերի պարամետրերի միջև տարբերությունների գնահատում՝ միագործոն դիսպերսիոն վերլուծություն: F-չափանիշի կիրառումը: Միագործոն դիսպերսիոն վերլուծության անհրաժեշտ պայմանները: Ռեգրեսիոն մոդելների տեսակներ: Պարզ գծային ռեգրեսիայի հավասարման դուրս բերում: Փոքրագույն քառակուսիների մեթոդ: Ռեգրեսիայի գործակիցների մեկնաբանություն: **Թեմա 9.** Դինամիկայի շարքեր: Դինամիկայի շարքերը և դրանց տեսակները: Դինամիկայի շարքերի վերլուծական ցուցանիշները: Բացարձակ հավելված, աճի տեմպ, հավելվածի տեմպ, 1 տոկոս հավելվածի բացարձակ նշանակություն: Դինամիկայի միջին ցուցանիշները: Դինամիկայի շարքի միջին մակարդակ, միջին բացարձակ հավելված, աճի և հավելվածի միջին տեմպեր: **Թեմա 10.** Ինդեքսային մեթոդ: Հասկացություն ինդեքսների մասին: Անհատական և ընդհանուր ինդեքսներ: Ագրեգատային ինդեքսներ: Ինդեքսների փոխկապվածությունը: Լասպեյրեսի, Պասշեի և Ֆիշերի ինդեքսները: Միջին ինդեքսներ:

3.1.3 Հաշվապահական հաշվառում

14/Բ14 Հաշվապահական հաշվառում (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

3-րդ կիսամյակ, սրուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

1. Ուսանողներին ներկայացնել հաշվապահական հաշվառումը՝ որպես տնտեսական որոշումների կայացմանն օժանդակող գործիքի:
2. Ուսանողներին սովորեցնել վարել հաշվապահական հաշվառում:
3. Ուսանողներին սովորեցնել կազմել հաշվետվություններ՝ օգտագործելով հաշվառման տվյալները:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Ներկայացնել հաշվապահական հաշվառումը՝ որպես տնտեսական որոշումների կայացմանն օժանդակող գործիքի:
2. Նկարագրել ֆինանսական, կառավարչական և հարկային հաշվառման ոլորտները:
3. Թվարկել ֆինանսական, կառավարչական և հարկային հաշվետվությունները և սահմանել հաշվետվությունների հիմնական տարրերը:
4. Դասակարգել հաշվապահական հաշվառման տեղեկատվությունն օգտագործողներին՝ ըստ հաշվետվություններին առնչվող հետաքրքրությունների:
5. Հիմնավորել հաշվապահական հաշիվների պլանի դերը հաշվային աշխատանքների կազմակերպման և տեղեկատվության համակարգման գործընթացում:
6. Նկարագրել հաշվապահական հաշվեկշռի կառուցվածքը և հաշիվների խմբավորումը:

Կարողանա՝

1. Տարբերակել հաշվապահական փաստաթղթերն ու ռեգիստրները:
2. Կատարել կրկնակի գրանցումներ՝ հաշվապահական թղթակցություններ կազմելով:
3. Տարբերակել հաշվեկշռում տեղի ունեցող փոփոխությունների տիպերը:
4. Հաշվառել կազմակերպության ոչ ընթացիկ և ընթացիկ ակտիվները, սեփական կապիտալը և պարտավորությունները, եկամուտները և ծախսերը, ֆինանսական հետևանքները:
5. Կազմել ֆինանսական հաշվետվություններ:
6. Փոխկապակցել ֆինանսական հաշվետվությունները և կատարել ստուգողական համադրումներ:

Տիրապետի՝

1. Վերլուծել հաշվետվություններ և կատարել հետևություններ:
2. Կիրառել հաշվեկշռի անալիտիկ ֆունկցիաները «բիզնես ախտորոշման» ժամանակ:

3. Առաջարկել խնդիրների լուծման արդյունավետ եղանակներ՝ հաշվի առնելով ռեսուրսների սահմանափակությունը:
4. Օգտվել տեղեկատվական տարատեսակ աղբյուրներից (ինտերնետային ռեսուրսներ, գրադարաններ, հաշվետվություններ):
5. Կիրառել ձեռք բերած տեսական գիտելիքները գործնականում:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Հաշվապահական հաշվառման նշանակությունը Հաշվապահություն և որոշումների կայացում: Հաշվապահություն և գործարարություն: Հաշվապահությունը որպես տեղեկատվական համակարգ: Հաշվապահական հաշվետվություններն օգտագործողները: Հաշվապահական հաշվառման տեսակները: Հաշվապահական հաշվառման խնդիրները: **Թեմա 2.** Հաշվապահական հաշվառման մեթոդաբանությունը: Հաշվապահական հաշվառման առարկան: Հաշվապահական հաշվառման մեթոդները: Ֆինանսական վիճակի մասին հաշվետվության էությունը: Հաշվեկշռային փոփոխությունների դասակարգումը: Հաշվապահական հաշիվների և կրկնակի գրանցման եղանակի էությունը: Հաշվային թղթակցություններ կազմելու կարգը: Հաշվապահական հաշիվների պլան, միջանկյալ հաշվեկշիռ: Հաշվապահական հաշվեկշռի ֆունկցիաները: Հաշիվների գործառնական ֆունկցիաները և կրկնակի գրանցման եղանակի ֆունկցիաները: Սինթետիկ և անալիտիկ հաշվառում: **Թեմա 3.** Ակտիվների հաշվառում: Հիմնական միջոցների հաշվառում: Ոչ նյութական ակտիվների հաշվառում : Պաշարների հաշվառում: Դեբիտորական պարտքերի հաշվառում: Դեբիտորական պարտքերի հնարավոր կորուստների պահուստի հաշվառումը: Առհաշիվ տրված գումարների հաշվառում: Դրամական միջոցների հաշվառում: **Թեմա 4.** Պարտավորությունների հաշվառում: Վարկերի և փոխառությունների հաշվառում: Վարձակալության հաշվառում: Շնորհների գծով պարտավորությունների հաշվառում: Աշխատավարձի գծով պարտավորությունների հաշվառում: Հարկային և կենսաթոշակային պարտավորությունների հաշվառում: **Թեմա 5.** Կապիտալի հաշվառում: Սեփական կապիտալի բաղադրիչները: Հիմնական միջոցների վերագնահատման արդյունքների հաշվառումը: Զուտ շահույթի ձևավորման և չբաշխված շահույթի հաշվառումը: Մեկ բաժնետոմսին ընկնող շահույթ: Պահուստային կապիտալի հաշվառումը: **Թեմա 6.** Եկամուտների ել ծախսերի հաշվառում: Եկամուտների հաշվառում: Ծախսերի հաշվառում: Իրացումից հասույթի ճանաչումը: Ծախսումներ և ծախսեր: **Թեմա 7.** Հաշվապահական հաշվետվություններ: Ֆինանսական հաշվետվություններ: Հաշվետվության հասկացությունը և տեսակները: Կազմակերպության ֆինանսական հաշվետվության ձևերն ու դրանց փոխադարձ կապը:

3.1.4. 12/Բ24 Միջազգային տնտեսական հարաբերություններ (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ սեմինար)

5-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

Ուսանողներին տրամադրելու խորը և համակողմանի գիտելիքներ համաշխարհային շուկայում տեղի ունեցող գործընթացների վերաբերյալ, ծանոթանում են երկրներում տարվող տարբեր

տնտեսական քաղաքականության ձևերին: Նպատակներից է նաև համալիր պատկերացման ստեղծումը միջազգային տնտեսական հարաբերությունների մասին, որպես համաշխարհային տնտեսությունն ընդգրկող փոխազդեցությունների գլոբալ համակարգ: Դասընթացի նպատակն է միջազգային տնտեսական հարաբերությունների տեսական հիմքերի խորը ուսումնասիրումը և դրանց հիմքի վրա պրակտիկ ինֆորմացիայի վերլուծությունն ու կիրառումը:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ոլորտը
2. միջազգային տնտեսական հարաբերություններում բնորոշ տերմինները
3. համաշխարհային տնտեսության բաղկացուցիչ մասերը
4. տնտեսական հրաշք երկրները
5. երկրների հանքահումքային և ինտելեկտուալ ռեսուրսների առկայության և կիրառման առանձնահատկությունները
6. ազատ տնտեսական գոտիները և դրանց դերը

Կարողանա՝

1. Մեկնաբանել երկրների տնտեսությունները միջազգային տնտեսական հարաբերությունների տեսանկյունից,
2. Տարբերակել առանձին երկրների վարած տնտեսական քաղաքականության ուղղությունները և դրանցից բխող հնարավոր զարգացումները,
3. Կանխատեսել տարբեր տնտեսական համակարգերի հնարավոր ազդեցությունները մեր երկրի վրա,
4. Վերլուծություն իրականացնել արտահանման և ներկրման ազդեցությունների վերաբերյալ ուսումնասիրվող երկրի տնտեսական աճի տեսանկյունից,
5. Կանխատեսել երկրներ տնտեսական համագործակցության հնարավոր դրական և բացասական կողմերը,
6. Հետազոտել երկրների ներուժը և դրա հնարավոր բացահայտման և կիրառման հետևանքները:

Տիրապետի՝

1. միջազգային տնտեսական հարաբերություններ առարկայի հիմնական սկզբունքներին,
2. միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ոլորտի տերմիններին,
3. արտարժույթի փոխարժեքների տատանումների կանխատեսման մեթոդներին,
4. միջազգային տնտեսական նորություններին,
5. ապրանքա-հումքային շուկաների գնային տատանումների պատճառահետևանքային ազդեցությանները երկրների համագործակցություններ վրա գնահատելու մեթոդներին,
6. տարբեր երկրների տնտեսական կոնյուկտուրաները համեմատելու հմտություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Միջազգային տնտեսական հարաբերություններ առարկան, բովանդակությունը և կառուցվածքը: ՄՏՀ սահմանումը և կառուցվածքը: ՄՏՀ հիմնական և ածանցյալ ձևերը: Տնտեսական կյանքի միջազգայնացման և գլոբալիզացման պայմաններում միջազգային հարաբերությունների զարգացումը: Աշխարհի երկրների անցումը բաց տնտեսությանը և նրա էական գծերը: ՄՏՀ տարբեր երկրների խմբերի մասնակցությունը: ՄՏՀ զարգացման հեռանկարները: **Թեմա 2.** Միջազգային առևտրի տեսություններ: Ա.Սմիթի բացարձակ առավելությունների տեսություն: Դ.Ռիկարդոյի հարաբերական առավելությունների տեսություն: Հեքշերի Օլինի տեսությունը: Ժամանակակից առևտրի տեսություններ, Մ.Պորտերի տեսություն:

Թեմա 3. Ապրանքների և ծառայությունների համաշխարհային առևտրի հիմնական ուղղությունները: Ապրանքների միջազգային առևտրի ձևերը: Ներմուծում, արտահանում, ռեէքսպորտ և ռեիմպորտ: Ապրանքների համաշխարհային առևտրի ապրանքային և աշխարհագրական կառուցվածք: Համաշխարհային առևտրի դինամիկան և գործոնները: Ծառայությունների միջազգային առևտրի հիմնական գծերը և ձևերը: Ստեղծագործական աշխատանքների միջազգային առևտրի ուղղությունները: Աշխատանքի միջազգային բաժանումը: Աշխատանքի միջազգային մասնագիտացումը: **Թեմա 4.** Մրցակցությունը համաշխարհային շուկայում: Միջազգային մրցունակության հասկացությունը: Համաշխարհային շուկայում երկրի, ճյուղի, ֆիրմայի, ապրանքի մրցունակությունը և դրանց բնութագրող գործոնները: Մրցակցային պայքարի հիմնական ձևերը համաշխարհային շուկայում: Գնային և ոչ գնային մրցակցությունը: Մրցակցության զարգացման ժամանակակից տենդենցները: **Թեմա 5.** ՄՏՀ կարգավորումը ազգային և միջազգային մակարդակում: ՄՏՀ միջազգային կարգավորման հիմնական սկզբունքները: Արտաքին առևտրի պետական քաղաքականության տեսությունները: Ներմուծման սակագնային և ոչ սակագնային սահմանափակումները: Միջազգային կազմակերպությունների և միջազգային պայմանագրերի դերը համաշխարհային առևտրի գործում: Վճարային հաշվեկշռի հասկացությունը, ձևավորման հիմնական սկզբունքները և կառուցվածքը: **Թեմա 6.** Կապիտալի միջազգային շարժը: Համաշխարհային շուկայում կապիտալի էությունը և կառուցվածքը: Կապիտալի միջազգային շարժի տեսությունները: Կապիտալի շարժի միջազգային կարգավորումը: Ազատ տնտեսական տարածքների ստեղծման պատճառները, դասակարգումը, տարբեր երկրներում նրանց գործունեության առանձնահատկությունները: **Թեմա 7.** Աշխատուժի միջազգային միգրացիան: Բնակչության դինամիկան ժամանակակից աշխարհում և գլոբալ դեմոգրաֆիկ կանխատեսումները: Միջազգային աշխատանքային միգրացիայի պոտենցիալը: Օրինական և ոչ օրինական միգրացիան: **Թեմա 8.** Միջազգային արժույթահաշվարկային հարաբերություններ: Արժույթահաշվարկային հարաբերությունների դերը համաշխարհային տնտեսությունում և ՄՏՀ-ների համակարգում: Ժամանակակից արժույթների տեսակները: ՄՏՀ-ների համակարգում ԱՄՆ դոլարի, եվրոյի և այլ արժույթների դերը: Միջազգային արժույթայի հիմնադրամը: **Թեմա 9.** Միջազգային գիտատեխնոլոգիական փոխանակում: Գիտատեխնոլոգիական գիտելիքները որպես ինտելեկտուալ սեփականություն և միջազգային առևտրի օբյեկտ: Պատենտային համակարգեր: Լիցենզիոն առևտուր: Միջազգային պայմանագրերը մտավոր սեփականության իրավունքների մասին և պատենտային կոնվենցիաները: **Թեմա 10.** Տրանսազգային կորպորացիաները ՄՏՀ-ների համակարգում: Տրանսազգային կորպորացիաների

էությունը, ձևերը և կազմակերպչական կառուցվածքը: Աշխարհի առաջատար տրանսազգային կորպորացիաների դասակարգումը, նրանց մասշտաբները և աշխարհագրությունը: Տրանսազգային կորպորացիաների էվոլյուցիան և նրա փուլերը: **Թեմա 11.** Հայաստանը ՄՏՀ-ների համակարգում: Հայաստանը մասնակցությունը տնտեսական ինտեգրացիոն խմբավորումներում և տնտեսական կազմակերպություններում: Վճարային հաշվեկշիռը: Հայաստանի արտաքին պարտքը, բնութագրումը և կառավարումը:

3.1.5.14/Բ20 Տնտեսական գործունեության վերլուծություն (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ գործնական)

5-րդ կիսամյակ, սպուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

1. Ուսանողներին ներկայացնել կազմակերպության տնտեսական գործունեության վերլուծության դերը, կառավարչական որոշումների ընդունման գործընթացում:
2. Ուսանողներին սովորեցնել վերլուծության ժամանակակից մեթոդներ:
3. Ուսանողներին սովորեցնել իրականացնել հիմնական միջոցների, նյութական պաշարների, ոչ նյութական ակտիվների, ոչ ընթացիկ ֆինանսական ակտիվների վերլուծություն:
4. Ուսանողներին սովորեցնել կազմակերպության գործարար ակտիվության, ֆինանսական կայունությանը գնահատում:
5. Ուսանողներին սովորեցնել գնահատել տնտեսական ռիսկերը:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- տնտեսական գործունեության վերլուծության տեսությունները և վերլուծության արդի հայեցակարգերը, տնտեսական գործունեության վերլուծության գործառույթները, վերլուծության հիմնական մեթոդները, տնտեսական գործունեության վերլուծության դերը և նշանակությունը որոշումների ընդունման գործընթացում:

Կարողանա՝

- բնութագրել տնտեսական գործունեության վերլուծության էությունը և նշանակությունը, վերլուծել կազմակերպությունների ֆինանսա-տնտեսական գործունեության արդյունքները, բացատրել կազմակերպությունների գորշունեության արդյունավետության բարձրացման պահանջները, գնահատել կազմակերպությունների ֆինանսական դրությունը:

Տիրապետի՝

- տնտեսական գործունեության արդյունքները վերլուծելու և եզրահանգումներ կատարելու, տնտեսական գործունեության վերլուծության ժամանակակից մեթոդները կիրառելու, կազմակերպությունների ֆինանսա-տնտեսական գործունեության արդյունավետության բարձրացմանն հնարավոր ուղիներ առաջադրելու, տեղեկատվական տարատեսակ աղբյուրներից օգտվելու, ձեռք բերած տեսական գիտելիքները գործնականում կիրառելու հմտություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Հիմնական միջոցների վերլուծություն: **Թեմա 2.** Ոչ նյութական ակտիվների վերլուծությունը: **Թեմա 3.** Ֆինանսական ակտիվների վերլուծությունը: **Թեմա 4.** Պաշարների վերլուծությունը: **Թեմա 5.** Դեբիտորական և կրեդիտորական պարտքերի վերլուծությունը: **Թեմա 6.** Դրամական միջոցների վերլուծությունը: **Թեմա 7.** Եկամուտների և ծախսերի վերլուծությունը: **Թեմա 8.** Կանոնադրական կապիտալի վերլուծությունը: **Թեմա 9.** Ֆինանսական արդյունքների վերլուծությունը:

3.1.6. 12/Բ18 Մակրոտնտեսագիտություն (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

5-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին հաղորդել անհրաժեշտ հենքային գիտելիքներ տնտեսության զարգացման մակրոտնտեսական օրինաչափությունների ուսումնասիրության վերաբերյալ: Այս պարագայում ուսանողները ձեռք են բերում տնտեսության իրական հատվածը վերլուծելու, գործընթացներն ըմբռնելու և օբյեկտիվ գնահատելու կարողություններ, տիրապետում են վճարահաշվարկային համակարգի կարգավորման սկզբունքներին, կարող են կատարել պետության վարած մակրոտնտեսական քաղաքականության համեմատական վերլուծություն, գնահատել տնտեսավարող սուբյեկտների փոխհարաբերությունները, նախանշել ՀՀ արտաքին առևտրի զարգացման օրինաչափություններն ու առանձնահատկությունները, կանխորոշել տնտեսական աճի ապահովման մեխանիզմները:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. պետության տնտեսական գործունեության հիմնական բնագավառները և գործառույթները,
2. ազգային արդյունքի հոսքերն ապահովող մեխանիզմը,
3. ապրանքների և ծառայությունների պահանջարկի բովանդակությունը,
4. զբաղվածության պետական ծառայության լիազորությունները,
5. գործազրկության բնական մակարդակի հաշվարկման մեթոդաբանությունը,
6. մակրոտնտեսական ցուցանիշների հաշվարկման մեթոդաբանությունը,
7. դրամաշրջանառության օրենքը՝ փողի քանակական տեսության մեկնաբանությամբ,
8. գնողունակության համարժեքության օրենքի իրագործման կարևորությունը,
9. մակրոտնտեսական հավասարակշռության ապահովման օրինաչափությունները և սկզբունքները,
10. հարկերի և պետական ծախսերի բազմապատկիչը՝ որպես հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացման գործիքներ,
11. կապիտալի և ապրանքների միջազգային հոսքերի բովանդակությունը,
12. Ռոբերտ Սոլոուի տնտեսական աճի մոդելի առանձնահատկությունները:

Կարողանա՝

1. գնահատել տնտեսավարող սուբյեկտների փոխհարաբերությունները դրամական հոսքերը կառավարելիս,
2. կատարել պետության վարած մակրոտնտեսական քաղաքականության իրավիճակային և համեմատական վելուծություններ,
3. վերլուծել կենսամակարդակը բնութագրող ցուցանիշները,
4. մեկնաբանել ազգային եկամտի բաշխումն ըստ արտադրության գործոնների,
5. ներկայացնել ինֆլյացիայի և տոկոսադրույքի փոխառնչությունը,
6. բացահայտել տնտեսական տատանումների առաջացման պատճառները,
7. մեկնաբանել և վերլուծել ամբողջական պահանջարկի և ամբողջական առաջարկի փոփոխությունները կարճատև և երկարատև ժամանակահատվածներում,
8. վերլուծել և գնահատել IS կորը՝ փոխառու միջոցների շուկայի միջոցով,
9. ներկայացնել փողի շուկան և վերլուծել LM կորը,
10. վերլուծել և գնահատել ՀՀ արտաքին առևտրի զարգացման օրինաչափությունները և առանձնահատկությունները,
11. մեկնաբանել և վերլուծել արժույթի փոխանակային կուրսի ազդեցությունը բաց տնտեսական համակարգում,
12. գնահատել խնայողության նորմի, կապիտալի կայուն մակարդակի և եկամտի փոխառնչությունները:

Տիրապետի՝

1. շուկայական տնտեսության առանձնահատկություններին,
2. պետական կարգավորման գործիքների կիրառման մեխանիզմներին,
3. ՀՆԱ- ի ըստ ծախսերի, եկամուտների և ըստ ավելացված արժեքի հաշվարկման մեթոդներին, տնտեսության զարգացման օրինաչափություններին,
4. տնտեսական աճի ապահովման սկզբունքներին,
5. ֆինանսական շուկայի հավասարակշռության վրա տնտեսական քաղաքականության ազդեցության սկզբունքներին,
6. բնակչության զբաղվածության պետական կարգավորման սկզբունքներին,
7. փողի առաջարկի և պահանջարկի հավասարակշռության ձևավորման մեխանիզմին՝ իրացվելիության նախընտրության տեսության մեկնաբանությամբ,
8. տնտեսական տատանումների կանխման մեխանիզմներին,
9. տվյալ երկրի ապրանքների ու ծառայությունների հոսքերի վրա տնտեսական քաղաքականության ազդեցության առանձնահատկություններին և օրինաչափություններին,
10. երկրի վճարային հաշվեկշռի վրա տնտեսական քաղաքականության ազդեցության առանձնահատկություններին և օրինաչափություններին,
11. տնտեսական աճի ապահովման գործում կապիտալազինվածության, բնակչության աճի և տեխնոլոգիական առաջադիմության փոխառնչությունների գնահատման սկզբունքներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Մակրոտնտեսական կարգավորման առարկան և խնդիրները: **Թեմա 2.** Մակրոտնտեսական կարգավորման մեթոդաբանությունը: **Թեմա 3.** Մակրոտնտեսական հիմնական ցուցանիշները և դրանց հաշվարկման կարգը: **Թեմա 4.** Ազգային եկամտի արտադրությունը, բաշխումը և օգտագործումը: հավասարակշռությունն ապրանքների ու ծառայությունների և ֆինանսական շուկաներում: **Թեմա 5.** Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքի հիմնական դրույթները: **Թեմա 6.** Աշխատանքի շուկան և դրա ենթակառուցվածքները, գործազրկությունը և բնակչության զբաղվածության մակրոտնտեսական քաղաքականությունը: **Թեմա 7.** Ինֆլյացիայի առաջացման պատճառները և հետևանքները: ՀՀ Կենտրոնական բանկի դրամավարկային քաղաքականության հիմնախնդիրները: **Թեմա 8.** Տնտեսական ճգնաժամի հաղթահարման ուղիները: Տնտեսության կայունացման քաղաքականությունը: **Թեմա 9.** Մակրոտնտեսական կարճաժամկետ հավասարակշռության IS-LM մոդելն ապրանքների ու ծառայությունների և փողի շուկաներում: **Թեմա 10.** Հայաստանի Հանրապետության մակրոտնտեսական կարգավորման պետական մարմինները և դրանց գործառնությունները: **Թեմա 11.** Հայաստանի Հանրապետության արտաքին տնտեսական և արժույթային քաղաքականությունը: **Թեմա 12.** Ռեբերտ Սոլովի տնտեսական աճի մոդելը:

3.1.7 14/Բ1 Միկրոտնտեսագիտություն (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

4-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակը՝

Միկրոտնտեսագիտության ուսումնասիրման նպատակն է հասկանալ, յուրացնել և օգտագործել միկրոտնտեսագիտության հիմնական հասկացությունները, կատեգորիաները և օրինաչափությունները:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա միկրոտնտեսագիտության օրենքները, մեթոդները և օրինաչափությունները, շուկայական տնտեսության գործունեության օրինաչափությունները, կազմակերպությունների կազմակերպարարական տեսակները և նրանց առանձնահատկությունները, կազմակերպությունների գործունեության առանձնահատկությունները տարբեր շուկայական իրավիճակներում, սպառողների վարքի տեսությունը, շուկայական գնագոյացման մեխանիզմները ռեսուրսների օպտիմալ բաշխման և արտադրական գործընթացների արդյունավետության բարձրացման ուղիները:

Կարողանա օգտագործել ստացված գիտելիքները միկրոտնտեսագիտական պրոբլեմներ լուծելու համար, կայացնել կառավարչական որոշումներ միկրոմակարդակով, գտնել առաջացող խնդիրների լուծման օպտիմալ տարբերակները:

Տիրապետի միկրոմակարդակով օպտիմալ որոշումներ ընդունելու հմտություններին, տնտեսվարող սուբյեկտների առաջ կանգնող գործնական խնդիրների լուծման մեթոդներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Միկրոէկոնոմիկայի հիմունքներ՝ ուսումնասիրության առարկան, մեթոդները և սկզբունքները: **Թեմա 2.** Ձեռնարկություն և ձեռնարկատիրական գործունեություն: **Թեմա 3.** Առաջարկի և պահանջարկի տեսության հիմունքները: **Թեմա 4.** Առաջարկի և պահանջարկի առաձգականությունը: **Թեմա 5.** Սպառողի վարքը և սպառողական ընտրություն: **Թեմա 6.** Արտադրության ծախքերը: **Թեմա 7.** Շուկայական մոդելներ՝ կատարյալ մրցակցություն: **Թեմա 8.** Շուկայական մոդելներ՝ կատարյալ մոնոպոլիա: **Թեմա 9.** Շուկայական մոդելներ՝ Մոնոպոլիստական մրցակցություն: **Թեմա 10.** Շուկայական մոդելներ՝ Օլիգոպոլիա: **Թեմա 11.** Արտադրական գործոնների շուկաները: **Թեմա 12.** Աշխատանքի շուկան, աշխատավարձը և ներդրումները մարդկային կապիտալի մեջ: **Թեմա 13.** Շահույթ, փոխատվական կապիտալ: **Թեմա 14.** Եկամուտների բաշխումը միկրոմակարդակով:

3.1.8.12/Բ21 Մենեջմենթ (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

5-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին գիտական տեղեկատվություն մատուցել կազմակերպությունների արդյունավետ կառավարման վերաբերյալ: Այս պարագայում ուսանողները ձեռք են բերում միջանձնային հարաբերությունների կառուցման, կազմակերպչական աշխատանք կատարելու, ղեկավարի դեր ստանձնելու, խնդիրներ լուծելու և որոշումներ կայացնելու հմտություններ, փոխհամագործակցության, հասարակական և մասնագիտական ոլորտներում կոնֆլիկտների լուծման, արժեքային համակարգին և սահմանված սկզբունքներին համապատասխան գործելու կարողություններ:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Կառավարման մեթոդները,
2. կառավարման սկզբունքները և զարգացման փուլերը,
3. մոտիվացիայի հասկացությունը և էությունը, դրսևորման ձևերը,
4. կոմունիկացիոն գործընթացի տարրերը,
5. միջանձնային հաղորդակցության տեսակներն ու դրանց գործառույթները՝ պերցեպտիվ, ինտերակտիվ, կոմունիկացիոն,
6. հետադարձ կապի նշանակությունը կոմունիկացիոն գործընթացում,
7. կոմունիկացիոն գործընթացի արգելքների հաղթահարման ուղիները,
8. վերահսկողության ձևերն ու դրանց առանձնահատկությունները,
9. գործարարության ծրագրի բաժինները,
10. այլընտրանքային տարբերակների գնահատումը կառավարչական որոշումների ընդունման գործընթացում,
11. կոնֆլիկտի և սթրեսի հասկացությունն ու էությունը,
12. կոնֆլիկտի ներանձնային, միջանձնային, անձի և խմբի միջև միջխմբային ձևերը,
13. խմբի համախմբվածությունը պայմանավորող գործոնները:

Կարողանա՝

1. լուսաբանել գործառնական ռազմավարության բնութագրիչ հատկանիշները,
2. կատարել կորպորատիվ և գործարար ռազմավարությունների բնութագրիչ հատկանիշների համեմատական վերլուծություն,
3. կատարել անձնակազմի աշխատանքային գործունեության գնահատում,
4. մշակել կադրերի պատրաստման և վերապատրաստման մեխանիզմներ,
5. բացահայտել կոնֆլիկտների առաջացման պատճառները,
6. մոդելավորումը կապակցել կառավարչական որոշումների ընդունման գործընթացի հետ,
7. վերլուծել սոցիալական կառավարման առանձնահատկությունները:

Տիրապետի՝

1. ռազմավարական պլանավորման հիմունքներին,
2. գործարարության ծրագրի մշակման մեթոդական սկզբունքներին,
3. կազմակերպության գործավարության և փաստաթղթաշրջանառության հիմունքներին,
4. իշխանության ձևերի և առաջնորդման ձևերի առանձնահատկություններին,
5. ղեկավարի առաջնորդման ոճի նորարարական- վերլուծական, նորարարական- ներըմբռնողական, պահպանողական- վերլուծական, պահպանողական – ներըմբռնողական ձևերին,
6. բախումների և սթրեսների կառավարման մեխանիզմներին,
7. կառավարման գործընթացի վրա փոփոխությունների ազդեցության ձևերին, կոնֆլիկտի լուծման մեխանիզմներին,
8. կառավարչի՝ մարդկային ռեսուրսների կառավարման գործիքակազմին,
9. կառավարման գործընթացում ռացիոնալ որոշումների ընդունման հիմունքներին,
10. մոդելավորման սկզբունքներին կառավարչական որոշումների ընդունման գործընթացում,
11. ինքնաներկայացման հմտություններին,
12. ճարտասանական վարպետության ձեռք բերման ուղիներին,
13. կորպորատիվ կուլտուրայի բարելավման ուղիներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Կառավարման էությունը և մեթոդաբանությունը: **Թեմա 2.** Ռազմավարական պլանավորման էությունը և մակարդակները: Գործարարության ծրագրի կառուցվածքը և հիմնական ցուցանիշները: **Թեմա 3.** Վերահսկողությունը որպես կառավարման գործառույթ: Բանկային վերահսկողության առանձնահատկությունները: **Թեմա 4.** Մոտիվացիայի էությունը: Ա. Մասլոուի, Ֆ. Հերցբերգի և Պորտեր - Լոուլերի մոտիվացիոն տեսությունները: **Թեմա 5.** Կոմունիկացիաները կառավարման համակարգում: Գործավարության և փաստաթղթաշրջանառության կազմակերպում: **Թեմա 6.** Կառավարչական որոշումների ընդունումը և իրագործման կազմակերպումը: **Թեմա 7.** Խմբերի կառավարման առանձնահատկությունները: **Թեմա 8.** Իշխանության էությունը և ձևերը: Առաջնորդման հիմնական ոճերը: **Թեմա 9.** Կոնֆլիկտների, փոփոխությունների և սթրեսի կառավարում: **Թեմա 10.** Անձնակազմի կառավարման առանձնահատկությունները: **Թեմա 11.** Սոցիալական կառավարման սկզբունքները և առանձնահատկությունները: **Թեմա 12.**

Կազմակերպության կուլտուրա և սոցիալական պատասխանատվություն: **Թեմա 13.**
Ճարտասանության դերը կառավարման համակարգում:

12/Բ22 Կուրսային աշխատանք Մենեջմենթ դասընթացից (1 կրեդիտ)

Թեմա 1. Կազմակերպությունը որպես սոցիոտեխնիկական համակարգ: Կազմակերպության հիմնական ենթահամակարգերը: **Թեմա 2.** Կազմակերպության ներքին և արտաքին միջավայրի ընդհանուր բնութագիրը: **Թեմա 3.** Կազմակերպման գործառույթի էությունը: **Թեմա 4 .** Մարդկային ռեսուրսները որպես կառավարման գործընթացի արդյունավետ կազմակերպման գրավական: **Թեմա 5.** Անձնակազմի կառավարման ճապոնական և ամերիկյան մոդելները: **Թեմա 6.** Գործնական հաղորդակցման բարոյական սկզբունքները և նորմերը: Գործնական հաղորդակցման էթիկետ: **Թեմա 7.** Բանակցությունների էությունը և տեսակները: Բանակցությունների ռազմավարությունը և արդյունքների վերլուծությունը: **Թեմա 8.** Ծառայությունների էությունը և դրանց դասակարգումը: Ծառայությունների ոլորտի առանձնահատկությունները: **Թեմա 9.** Քաղաքացիներին ծառայությունների մատուցման գործընթացի կազմակերպման առանձնահատկությունները: **Թեմա 10.** Նորամուծական գործունեության տնտեսական արդյունավետության գնահատումը:

Կուրսային աշխատանքի կրթական վերջնարդյունքները.

Գիտելիք՝

1. կուրսային աշխատանքի ձևավորմանը ներկայացվող պահանջները,
2. ներկայացնել կատարվող կուրսային աշխատանքի թեմայի կարևորությունը և արդիականությունը,
3. տեսական գիտելիքները կապակցել ուսումնասիրվող թեմայի հետ,
4. ներկայացնել տվյալ թեմայի տեսական և գործնական զարգացման օրինաչափությունները,
5. ստեղծել թեմային վերաբերող վիճակագրական տվյալների բազա,
6. տեղեկատվական-որոնողական հարթակներում կիրառել զանազան գործիքակազմեր,
7. ուսումնասիրել և ընտրել թեմային վերաբերող գրականության ցանկ:

Կարողություն՝

1. մասնագիտական տեսական գիտելիքները կապակցել ուսումնասիրվող թեմայի հետ,
2. կազմել աշխատանքային պլան,
3. կատարել ինքնուրույն հետազոտական աշխատանք,
4. օգտվել տեղեկատվական տարատեսակ աղբյուրներից /ինտերնետ ռեսուրսներ, էլեկտրոնային գրադարաններ, գիտական հոդվածներ, հաշվետվություններ/,
5. վերլուծել առկա խնդիրները և առաջարկել դրանց լուծման եղանակներ,
6. կատարել վիճակագրական տվյալների վերլուծություն,
7. վերլուծել փաստերը և կատարել հետևություններ,
8. ուսումնասիրության արդյունքների հիման վրա ձևակերպել եզրակացություններ և ներկայացնել առաջարկություններ:

Հմտություն՝

1. դրսևորել տեղեկատվության հավաքման, պահպանման և մշակման համակարգչային մեթոդների իմացություն՝ ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների միջոցով,
2. ունեցած գիտելիքները կիրառել և զարգացնել ստեղծագործաբար,
3. ձեռք բերել սկզբնաղբյուրների և գիտական գրականության հետ աշխատելու հմտություններ,
4. ձևակերպել սեփական դատողությունները և գրավոր շարադրել տրամաբանական հաջորդականությամբ,
5. գնահատել հետազոտության արդյունքները և դրանց հիման վրա կատարել առաջարկություններ,
6. մեկնաբանել թեմայի հիմնախնդիրն վերաբերող տարբեր հեղինակների կարծիքներն ու տեսակետները և հինավորել կատարված առաջարկությունները:
7. ձեռք բերել անհրաժեշտ փորձ՝ ավարտական աշխատանքի և մագիստրոսական թեզի նախապատրաստման և ներկայացման համար:

3.1.9. 12/Բ20 Մարքեթինգ (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

4-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին հաղորդել անհրաժեշտ հենքային գիտելիքներ և կարողություններ՝ տարբեր շուկաներում մարքեթինգի առանձնահատկությունները վերհանելու, մարքեթինգի միջավայրի ուսումնասիրման խնդիրները բացահայտելու, մարքեթինգային հետազոտություններ և շուկայական վերլուծություններ իրականացնելու նպատակով: Այս պարագայում ուսանողները ձեռք են բերում շուկան վերլուծելու, սեզմենտավորելու գործընթացներն ըմբռնելու, կարիքները, պահանջմունքները և պահանջարկն ընտրված շուկաներում գնահատելու հմտություններ: Մարքեթինգային համալիրի շրջանակներում ուսանողները կարող են կատարել համեմատական վերլուծություն, վերհանել գնագոյացման որոշումների վրա ազդող գործոնները: Ուսումնառության ընթացքում ուսանողները տիրապետում են ապրանքը գովազդելու և վաճառելու նպատակով սպառողներին գրավելու, գնային քաղաքականության վարման սկզբունքներին, գնագոյացման մեթոդներին և ռազմավարությանը՝ որպեսզի սպառողը տեղեկացված լինի ապրանքի գոյության մասին և ցանկանա գնել այն:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. մարքեթինգի ժամանակակից մեկնաբանությունները, մարքեթինգային և իրացման մոտեցումների էությունը,
2. մարքեթինգային գործունեության կառավարման կազմակերպչական կառուցվածքը,

3. ռազմավարական պլանավորման խնդիրները, մակարդակները, տրամաբանությունը և փուլերը,
4. «Բուսթոն Քոնսալթինգ գրուփ» մատրիցայի բնութագիրը,
5. Փորթերի ընդհանուր ստրատեգիական մոդելի բնութագիրը,
6. բնակչության պահանջարկի վերաբերյալ ինֆորմացիայի աղբյուրները,
7. տեղեկատվական-որոնողական հարթակներում կիրառվող գործիքակազմերը,
8. հարցումների տեսակները, հարցման նպատակը, հարցաթերթիկի կառուցվածքը,
9. շուկայի հատվածավորման չափանիշները,
10. իրացման կանխատեսումը և ապրանքի կենսացիկլը,
11. մանրածախ առևտրի տեսակները, մեծածախ առևտրի կողմից իրականացվող գործառույթները,
12. գովազդի կարևորությունը, գովազդի բնութագրերը,
13. կոմերցիալ որոշումների առանձնահատկություններն ու բնութագրիչները,
14. ոչ թանկ որակի և բարձրացված գնի ռազմավարության բնութագիրը ռազմավարության բնութագիրը,
15. միջազգային մարքեթինգի էությունը:

Կարողանա՝

1. կապակցել մարքեթինգով վերահսկվող և չվերահսկվող փոփոխականները,
2. վերհանել մարքեթինգային ռազմավարության խնդիրները,
3. կատարել կորպորատիվ և գործարար ռազմավարությունների բնութագրիչ հատկանիշների համեմատական վերլուծություն,
4. կազմակերպել և ինքնուրույն կատարել մարքեթինգային հետազոտական աշխատանք,
5. հիմնավորել լրատվության դերը մարքեթինգային որոշումների կայացման գործում,
6. կատարել ներքին և արտաքին միջավայրերի իրավիճակային վերլուծություն և գնահատում,
7. որակի և ձևավորման նկատմամբ գնորդների կողմից ներկայացվող պահանջների, չբավարարված պահանջարկի հաշվառում,
8. վերլուծել գործընթացի դերն ու առանձնահատկությունները,
9. մարքեթինգային հետազոտական արդյունքների հիման վրա ձևակերպել եզրակացություններ և ներկայացնել առաջարկություններ,
10. հարցումները գործնականում կիրառել որպես պահանջարկի վերաբերյալ ինֆորմացիայի հավաքման աղբյուր,
11. կատարել գնային ոչ գնային մրցակցության համեմատական վերլուծություն,
12. դասակարգել կոմերցիալ որոշումները, վերլուծել առկա խնդիրները և առաջարկել դրանց լուծման եղանակներ,
13. ձևակերպել սեփական դատողությունները և գրավոր շարադրել տրամաբանական հաջորդականությամբ,
14. կատարել ոչ թանկ որակի և բարձրացված գնի ռազմավարությունների համեմատական վերլուծություն,
15. ներկայացնել խնայողական և սերուցքի հանման ռազմավարությունների

հիմնական բնութագիրը,

16. ներկայացնել մարքեթինգի առանձնահատկությունները ծառայությունների ոլորտում:

Տիրապետի՝

1. մարքեթինգային կառավարման կառուցակարգերին,
2. գործարարության ծրագրի մշակման մեթոդական սկզբունքներին,
3. մարքեթինգային հետազոտությունների գործընթացի կազմակերպման հիմունքներին,
4. առևտրի իրավիճակի ուսումնասիրության կազմակերպման հիմունքներին,
5. ներքին և արտաքին միջավայրերի իրավիճակային վերլուծության սկզբունքներին,
6. ապրանքների ցուցահանդես-վաճառքի կազմակերպման հիմունքներին,
7. պահանջարկի ուսումնասիրության համար ցուցահանդես-դիտումների կազմակերպման սկզբունքներին,
8. պահանջարկի ուսումնասիրության պրակտիկայում հարցում- հարցազրույցների կազմակերպման սկզբունքներին,
9. հատվածավորման ստրատեգիայի պլանավորման սկզբունքներին,
10. նոր արտադրանքի պլանավորման հիմունքներին, ապրանքի շարժի և իրացման պլանավորման սկզբունքներին,
11. գովազդի պլանի մշակման սկզբունքներին,
12. հիմնախնդրին վերաբերող տարբեր հեղինակների կարծիքներն ու տեսակետները մեկնաբանելու ունակություններին,
13. կոմերցիալ որոշումների կատարման վրա վերահսկողության սկզբունքներին,
14. նոր ապրանքների գների սահմանման մոտեցումներին,
15. պարզևավճարային հավելադիրների ռազմավարության մշակման սկզբունքներին,
16. շուկա ներթափանցելու ռազմավարության սկզբունքներին,
17. միջազգային մասշտաբով իրացման և առաջարժման պլանավորման սկզբունքներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Մարքեթինգի համառոտ բովանդակությունը, մարքեթինգի սահմանումը: **Թեմա 2.** Մարքեթինգային ռազմավարությունը բիզնեսի զարգացման գործում: **Թեմա 3.** Ստրատեգիական պլանավորման գործընթացի կազմակերպումը: **Թեմա 4.** Շուկայի իրավիճակի էությունը: **Թեմա 5.** Պահանջարկի ուսումնասիրության էությունն ու խնդիրները: **Թեմա 6.** Հարցաթերթային հարցումներ: **Թեմա 7.** Շուկայի հատվածավորման չափանիշները, ապրանքի շարժի և իրացման պլանավորումը: **Թեմա 8.** Մեծածախ և մանրածախ առևտրի դերն ու նշանակությունը: **Թեմա 9.** Կոմերցիալ որոշումների էությունն ու նշանակությունը: **Թեմա 10.** Գնագոյացման ռազմավարության չափորոշիչները և նոր ապրանքների գների սահմանումը: **Թեմա 11.** Մարքեթինգի առանձնահատկությունները ծառայությունների ոլորտում: Միջազգային մարքեթինգի տեսությունը:

3.1.10. 14/Բ1 Տնտեսամաթեմատիկական մոդելավորում (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

4-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

Տնտեսամաթեմատիկական մոդելավորումը ուսանողներին հնարավորություն է տալիս ձեռք բերել տնտեսագիտական գիտելիքներ՝ օգտվելով մաթեմատիկական մեթոդներից:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- Ի՞նչ է մոդելը
- Գծային ծրագրման խնդիրները,
- Երկակիության տեսությունը և դրա միջոցով լավագույն լուծումների փնտրման մեթոդները
- Փոփոխականների և պարամետրերի բազմությունները, որոնք տրոհվում են թույլատրելի փոփոխականների (որոնց արժեքներն ընտրում է որոշում կայացնողը) և արտաձին փոփոխականների (որոնց արժեքների որոշումը հիմնախնդրի ծրագրավորման շրջանակից դուրս է):

Կարողանա՝

- տնտեսագիտական երևույթները ներկայացնել մաթեմատիկական մեթոդների օգնությամբ
- կառուցել դրված խնդրին համապատասխան տնտեսամաթեմատիկական մոդել
- իրականացնել մոդելի փորձառական և տեսական վերլուծություն, ստացված արդյունքների համադրում տրված օբյեկտի տվյալների հետ
- իրականացնել մոդելի կատարելագործում

Տիրապետի՝

- տնտեսագիտական երևույթների քանակական և որակական վերլուծությունների եղանակներին
- գծային ծրագրման խնդիրների լուծման եղանակներին
- հաշվողական եղանակներին, որոնց միջոցով որոշում կայացնողը կարողանում է գնահատել տարբեր լուծումների արդյունքները, ընտրել լավագույնը ըստ օպտիմալության հայտանիշի

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Մոդել, մոդելավորում, մոդելավորման փուլերը: **Թեմա 2.** Ընդհանուր օգտակարության ֆունկցիա: Աքսիոմները **Թեմա 3.** Անտարբերության կորեր, հատկությունները: Բարիքի սահմանային օգտակարություն: Բարիքների փոխարինելիության նորմա **Թեմա 4.** Սպառման խնդիրները: Սպառողի օպտիմալ վարքագիծ: Հավասարակշռության գներ **Թեմա 5.** Օպտիմալացման կիրառական չափանիշներ: Փոխադարձության թեորեմ **Թեմա 6.** Միջճյուղային հաշվեկշռի սխեման և տնտեսամաթեմատիկական մոդելը արժեքային արտահայտությամբ **Թեմա 7.** Ուղղակի ծախսումների գործակից: Ուղղակի ծախսումների գործակցի հատկությունները **Թեմա 8.** Լրիվ ծախսումների գործակից: Լրիվ ծախսումների գործակցի հատկությունները: **Թեմա 9.** Ուղղակի և լրիվ աշխատատարության և ֆոնդատարության գործակից **Թեմա 10.** Ճյուղի հեռանկարային զարգացման բազմարդյունք ստատիկ խնդիրը /անընդհատ փոփոխականներով/: **Թեմա 11.** Բազմարդյունք դիսկրետ փոփոխականներով ճյուղի հեռանկարային զարգացման ստատիկ խնդիրը **Թեմա 12.** Ճյուղի հեռանկարային զարգացման արտադրա-տրանսպորտային խնդիրը **Թեմա 13.** Արտադրության տեղաբաշխման բազմափուլ խնդիրը **Թեմա 14.** Արտադրության տեղաբաշխման

բազմարդյունք խնդիրը **Թեմա 15**. Յանցային դրվածքով մեկարդյունք արտադրության տեղաբաշխման խնդիրը **Թեմա 16**. Արտադրական սարքավորումների օպտիմալ ծանրաբեռման խնդիրները **Թեմա 17**. Նյութերի օպտիմալ ձևման խնդիրը: Երկակի խնդրի տնտեսագիտական մեկնաբանումը **Թեմա 18**. Խառնուրդների և միացությունների կազմման օպտիմիզացիոն խնդիրները **Թեմա 19**. Պաշարների կառավարման խնդիրները **Թեմա 20**. Արդյունաբերության զարգացման և տեղաբաշխման մոդելները **Թեմա 21**. Արտադրական ֆունկցիաների ծագումը, տեսքերը և հատկությունները: **Թեմա 22**. Էլաստիկություն:

3.1.11. 12/Բ5 Գործարարության բարոյագիտություն և հոգեբանություն (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ գործնական)

3-րդ կիսամյակ, սրուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին ընդհանուր պատկերացում տալ գործարար շփման կանոնների և հմտությունների, մարդկանց հոգեբանական տիպերի, հոգեբանական ազդեցությունների մեխանիզմների մասին, ուսումնասիրել գործարար բնագավառում վարվեցողության կանոնները, տալ հաղորդակցման ունակությունների և հմտությունների կիրառման տարբերակներ, ինչպես նաև ծանոթացնել գործարար զրույցների և բանակցությունների անցկացման կարգին, գործարար շփման ազգային առանձնահատկություններին: Ուսանողների մոտ ձևավորել պատկերացում հաղորդակցման և ղեկավարման ունակությունների, սոցիալական հոգեբանության, խմբերի, հասարակական և միջանձնային հարաբերությունների, հաջողված ղեկավար դառնալու, ճիշտ գործարար բանակցություններ վարելու, արտասահմանյան գործընկերների հետ շփման առանձնահատկությունների վերաբերյալ: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում գործարար շփումների հոգեբանական և մշակութային հիմքերին:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Էթիկայի նորմերը
2. Գործարար մարդու իմիջը ձևավորող պարտադիր բաղկացուցիչները
3. Բաց և փակ ժեստերը
4. Վարվեցողության կանոնները տարբեր բնագավառներում
5. Սթրեսների առաջացման պատճառները
6. Կոնֆլիկտների կառուցվածքը
7. Խառնվածքի տիպերը
8. Տարբեր երկրներում գործարար բանակցությունների վարման առանձնահատկությունները
9. գործարար հաղորդակցման սոցիալ-հոգեբանական հիմքերը
10. գործարար հաղորդակցման հոգեբանությունը
11. մարդկանց վրա ազդելու հնարքները
12. բանակցությունների հոգեբանությունը և ազգերի պահվածքի առանձնահատկությունները

13. բաց և փակ ժեստերը

Կարողանա՝

1. Ճիշտ գնահատել իրավիճակը
2. Հասկանալ կոնֆլիկտների առաջացման պատճառները և զարգացման ընթացքը և վերահսկել իրավիճակը
3. Ազատ արտահայտվել ցանկացած միջավայրում
4. Ճանաչել դիմացինի բնավորությունը և համապատասխան հարաբերությունները կառուցել
5. Նրբանկատություն դրսևորել նույնիսկ կոնֆլիկտների ժամանակ
6. Մարդկանց տրամադրել դեպի իրեն
7. Վերլուծել լսելու և հասկանալու, ընկալման խնդիրները
8. Կանխատեսել դիմացինի պահվածքը դատելով ժեստերից և միմիկայից
9. Կառավարել սեփական և մյուսների էմոցիաները,
10. Կարողանա ազդել, հետաքրքրել, ձևավորել խմբեր և դրդել հասնելու նպատակներին
11. Ադապտացվել և ինքնակատարելագործվել
12. Վերլուծել իրավիճակային խնդիրներ
13. Տարբերել շփման մյուս կոմի ազգային և էթնիկ պատկանելությունը և ճիշտ ստրատեգիա կիրառել

Տիրապետի՝

1. Հետաքրքրելու, ներշնչելու և համոզելու հմտություններին
2. Մանիպուլյացիոն որոշակի հմտություններին
3. Կոնֆլիկտային իրավիճակներում՝ պահվածքի կողեքսին
4. Բաց ժեստերին
5. Իրավիճակին և վայրին համապատասխան հագնվելու և անհրաժեշտ տպավորություն թողնելու հմտություններին
6. Գեղեցիկ խոսքին
7. մարդկանց իր նկատմամբ տրամադրելու ազդեցության հնարքների կիրառման հմտություններին
8. հետաքրքրելու և ղեկավարելու, կոմպրոմիսի գնալու կարողություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Էթիկետի պատմական զարգացման ակնարկ, Էթիկետի հիմունքներ: **Թեմա 2.** Մարդկանց հոգեբանական տիպերը: **Թեմա 3.** Խոսքային և ոչ խոսքային հաղորդակցություն: **Թեմա 4.** Գործարար էթիկետ և արարողակարգ: **Թեմա 5.** Հոգեբանական ազդեցություններ: **Թեմա 6.** Գործարար շփման ազգային առանձնահատկությունները: **Թեմա 7.** Հաղորդակցման սոցիալ-հոգեբանական հիմքերը: **Թեմա 8.** Մարդկանց փոխհարաբերությունների օրինաչափությունները: **Թեմա 9.** Շփման օրինաչափությունները: **Թեմա 10.** Գործարար շփման հոգեբանություն: **Թեմա 11.** Գործարար շփում: **Թեմա 12.** Բանակցությունների հոգեբանություն: **Թեմա 13.** Գործընկերոջը բանակցությունների գործընթաց ներքաշելու միջոցները: **Թեմա 14.** Ազգային բնութագիր: **Թեմա 15.** Ստերեոտիպիզացիան որպես ազգերի միմյանց ընկալման գործոն:

3.1.12.12/Բ15 Ձեռնարկության տնտեսագիտություն (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ գործնական)

4-րդ կիսամյակ, սիրուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին ծանոթացնել կազմակերպության կառավարման համակարգում աշխատանքի տնտեսագիտության դերին, սովորեցնել արտադրության գործընթացում աշխատանքի կազմակերպման և աշխատանքային հարաբերությունների կարգավորման մեխանիզմը, հասարակական կյանքի սոցիալ-տնտեսական օրինաչափությունները, սկզբունքներն երևույթները:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետության բարձրացման խնդիրները, բնակչության զբաղվածության ձևերը, բնակչության կենսամակարդակը, նրանց կյանքի արժեքը, նվազագույն սպառողական բյուջեն, աշխատանքի վարձատրման ժամանակակից ձևերն և համակարգերը:

Կարողանա գնահատել աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետությունը, հաշվարկել աշխատանքային ծախսումները, գնահատել անձնակազմի շարժը կազմակերպություններում:

Տիրապետի աշխատանքային գործընթացում ծախսած աշխատուժի արդյունավետության գնահատման աշխատաժամանակի ֆոնդի օգտագործման արդյունավետության որոշման մեթոդներին, աշխատանքի արտադրողականության վրա ազդող գործոնների վերլուծության հմտություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Աշխատանքային ռեսուրսներ հասկացությունը, հասարակական աշխատանքային ներուժ:
Թեմա 2 Բնակչության զբաղվածությունը և աշխատանքային շուկան: **Թեմա 3.** Աշխատանքի շուկան:
Թեմա 4. Բնակչության կենսամակարդակը և եկամուտները: **Թեմա 5.** Աշխատանքի արտադրողականությունը: **Թեմա 6.** Աշխատավարձի ձևերը և համակարգերը:

3.1.13. 12/Բ4 Բնապահպանություն և բնօգտագործման տնտեսագիտություն

(4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ սեմինար)

4-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին գիտելիքներ հաղորդել բնական պաշարների հաշվենկատ օգտագործման և շրջակա միջավայրի պահպանության կառավարման բնագավառի վերաբերյալ, իրազեկ դարձնել

բնօգտագործման ու բնապահպանական օրենսդրությանը և նրանց մոտ ձևավորել է կոնոմիկո-էկոլոգիական աշխարհայացք:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա բնօգտագործման սկզբունքները, բնապահպանական միջոցառումների սոցիալ-տնտեսական արդյունավետությունը բնութագրող ցուցանիշները, բնապահպանական հարկի ու բնօգտագործման վճարների հաշվարկման կարգերը ՀՀ-ում:

Կարողանա հաշվարկել բնապահպանական ծախսերի բացարձակ և հարաբերական տնտեսական արդյունավետության ցուցանիշները, հավաքագրել բնապահպանական տվյալներ երկրի, առանձին բնագավառներում ծագած խնդիրների վերաբերյալ, դրանք վերլուծել, և անհրաժեշտության դեպքում, լուծումներ առաջադրել

Տիրապետի երկրի բնօգտագործման և բնապահպանական իրավիճակին՝ ընդհանուր գծերով, ՀՀ բնական պաշարներին վերաբերող առանձին տեղեկությունների ու թվական տվյալների, Սևանա լճի հարթակի, «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի և «Կանաչ տնտեսություն» ներկայիս ծրագրերին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Բնօգտագործման տնտեսագիտությունը որպես գիտություն: Կենսոլորտ կամ բիոսֆերա և բիոգեոցենոզ հասկացությունները: Մարդկային հասարակություն շրջակա միջավայր փոխներգործությունը: Նոոսֆերա որպես կյանքի ուղեցույց: **Թեմա 2.** Բնօգտագործման տնտեսագիտության առարկան, խնդիրները և կապը մյուս գիտությունների հետ: Բնօգտագործման տնտեսագիտությունը որպես գիտություն: Բնօգտագործման տնտեսագիտության հիմնական խնդիրները: Բնօգտագործման տնտեսագիտության կապը մյուս գիտությունների հետ: **Թեմա 3.** Բնական պաշարների դերը հասարակական կյանքում և դրանց ընդհանուր բնութագրումը: Բնական պաշարները որպես հասարակության և արտադրության զարգացման գործոն: Բնական պաշարներ և բնական պայմաններ: Բնական պաշարների տեսակները: «Կանաչ տնտեսություն» և շրջակա միջավայրի վնասման նվազեցում: **Թեմա 4.** Բնօգտագործման օրինաչափությունները և սկզբունքները: Տեղեկություններ բնակչության աճի տեմպերի և մեկ բնակչի հաշվով բնական պաշարների վերաբերյալ: Բնօգտագործման սկզբունքները: Բնօգտագործման օրինաչափությունները և առաջադեմ պետությունների փորձը: **Թեմա 5.** ՀՀ հողային պաշարների պահպանման և ռացիոնալ օգտագործման հիմնախնդիրները: ՀՀ հողային ֆոնդի դասակարգումը ըստ նպատակային նշանակության: Հողերի պահպանության խնդիրները: Հողային պաշարների կրճատման պատճառները: Հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացման ուղիները ՀՀ-ում: **Թեմա 6.** Ջրային պաշարների պահպանման և ռացիոնալ օգտագործման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում: Ջրի տեղը և դերը բնության մեջ և ջրօգտագործող հիմնական ոլորտները: Ջրօգտագործման վիճակը և խմելուջրի հիմնախնդիրները աշխարհում ու ՀՀ-ում: Ջրային պաշարների օգտագործման արդյունավետության բարձրացման հնարավորությունները ՀՀ-ում: **Թեմա 7.** Անտառային պաշարների պահպանման և ռացիոնալ օգտագործման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում: Տեղեկություններ ՀՀ անտառային տարածքների և դրանց չափերի փոփոխությունների մասին: Անտառների ներկայիս վիճակը, անտառօգտագործման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում: Անտառների տնտեսական նշանակությունը և դրա բարձրացման ուղիները: **Թեմա 8.** Օգտակար հանածոների ռացիոնալ

օգտագործման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում: Ազգային տնտեսության զարգացման գործում հանքահումքային պաշարների դերը: Արդյունահանող արդյունաբերությունը որպես ՀՀ-ում տնտեսության զարգացման գերակա ուղղություն: Անթափոն տեխնոլոգիաների կիրառման և երկրորդային հումքի անմնացորդ օգտագործման անհրաժեշտությունը: **Թեմա 9.** Բուսական և կենդանական աշխարհի պահպանման ու ռացիոնալ օգտագործման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում: Կենդանական աշխարհի պահպանության խնդիրները և այն իրականացնելու ձևերը: Սևանա լճի կենդանական աշխարհի օգտագործման ներկա վիճակը և այն բարելավելու հնարավորությունները: Վայրի բուսատեսակների պահպանումը և օգտագործման հնարավոր ուղղությունները: **Թեմա 10.** Օդային ավազանի պահպանության հիմնախնդիրները ՀՀ-ում: Օդային ավազանի օգտագործման ուղղությունները: Օդային ավազանը աղտոտող աղբյուրների դասակարգումը: Մթնոլորտային օդի աղտոտումը պակասեցնելու հնարավորությունները: **Թեմա 11.** Բնապահպանական ծախսերի ընդհանուր տնտեսական արդյունավետությունը: Բնապահպանական միջոցառումների էկոլոգիական և սոցիալ-տնտեսական արդյունավետությունը: Բնապահպանական ծախսերի բացարձակ տնտեսական արդյունավետությունը: Արտադրանքի որակի բարձրացմանը նպաստող կամ իջեցումը կանխող միջոցառումների ընդհանուր տնտեսական արդյունքը: **Թեմա 12.** Բնապահպանական ծախսերի համեմատական տնտեսական արդյունավետությունը: Բնապահպանական ծախսերի բերովի ծախսերի հաշվարկը: Լազ-ի հաշվարկումը բնապահպանական կապիտալ ներդրումների արդյունավետության գնահատման ժամանակ: **Թեմա 13.** ՀՀ-ում բնապահպանական հարկի և բնօգտագործման վճարի իրավական հիմքերը: Բնապահպանական հարկի և բնօգտագործման վճարի հետ կապված հարաբերությունները կարգավորող իրավական ակտեր: Բնապահպանական հարկի հաշվարկման և պետական բյուջե վճարման կարգն ու ժամկետները: Օգտակար հանածոների արդյունահանված պաշարների համար բնօգտագործման վճարների հաշվարկման կարգը:

3.1.14. 11/Բ3 Արդյունաբերական ճյուղերի տեխնոլոգիական համակարգեր

(3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ սեմինար)

1-ին կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ծանոթացնել տեխնոլոգիական գործընթացների զարգացման ուղիներին և օրինաչափություններին՝ նոր առաջադիմական, անթափոն և շրջակա միջավայրը չափստոտող տեխնոլոգիական գործընթացների մշակում և կազմակերպում,

հումքանյութերի արդյունահանման և նախնական վերամշակման նորագույն տեխնոլոգիաների ուսումնասիրում,

էներգետիկ ռեսուրսների և վառելանյութերի համալիր օգտագործման արդյունավետ ուղիների հայտնաբերում:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. արտադրության ճյուղերի յուրահատկությունները, հումքանյութերի դասակարգման համակարգերը, դրանաց տեսակները, հատկությունները և կիրառման բնագավառները,
2. նախնական և հմնական վերամշակման եղանակների առանձնահատկությունները,
3. էներգետիկ ռեսուրսների տարատեսակները, էներգիայի ստացման և փոխակերպման եղանակները,
4. հումքանյութերի, կիսապատրաստուկների և պատրաստի արտադրանքի ֆիզիկամեխանիկական և քիմիակենսաբանական հատկությունները,
5. տեխնոլոգիական գործընթացներում օգտագործվող մեքենա-սարքավորումների կոուցվածքը և աշխատանքի սկզբունքները:

Կարողանա՝

1. նկարագրել ու պարզաբանել տեխնոլոգիական գործընթացը,
2. գտնել հումքանյութերի վերամշակման առավել արդյունավետ եղանակները,
3. ընտրել գործընթացների իրականացման համար անհրաժեշտ սարքավորումների համալիրը և հիմնավորել ընտրության օպտիմալությունը:
4. ինքնուրույն կատարել լաբորատոր փորձարկումներ այս կամ այն հատկությունները պարզաբանելու համար:

Տիրապետի՝

1. արտադրության կազմակերպման եղանակներին՝ գտնելով առավել արդյունավետը,
2. արտադրական գործընթացներում թափոնների և կողմնակի նյութերի ստացման և դրանց վերօգտագործման համար եղանակներ մշակելու ունակությամբ,
3. գոյություն ունեցող չափման մեթոդներին և միջոցներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Ներածություն: Արդյունաբերությունը որպես նյութական արտադրության հիմնական ճյուղ: Արդյունաբերության ճյուղային կառուցվածքը (արդյունահանող և վերամշակող): Աշխատանքի առարկաներ և աշխատանքի միջոցներ թողարկող ճյուղեր, լայն սպառման առարկաներ և սննդամթերք թողարկող ճյուղեր, դրանց համառոտ բնութագիրը և առանձնահատկությունները: Դասընթացի կապը տնտեսագիտական առարկաների հետ: **Թեմա 2.** Տեխնոլոգիական հիմնական սահմանումներ և հասկացություններ: Արտադրական գործընթացների կառուցվածքը, դրանց կոմպլեքսային բնույթը: Արտադրական ցիկլ, տեխնոլոգիական գործընթաց, փուլ, տեխնոլոգիական օպերացիա (հիմնական, օժանդակ և սպասարկման), տեխնոլոգիական գործընթացը բնութագրող պարամետրեր: Տեխնոլոգիական գործընթացի դասակարգումն ըստ ընթացքի բնույթի՝ ֆիզիկամեխանիկական, քիմիական, կենսաքիմիական: Տեխնոլոգիական գործընթացի դասակարգումն ըստ հումքի մշակման պատիկության՝ բաց ցիկլ, փակ ցիկլ: Տեխնոլոգիական գործընթացի դասակարգումն ըստ կազմակերպման սկզբունքի՝ ընդհատ, անընդհատ և կոմբինացված: Տեխնոլոգիական գործընթացի դասակարգումն ըստ կառուցվածքի՝ գծային, ճյուղավորված և ցիկլիկ: Տեխնոլոգիական գործընթացի դասակարգումն ըստ մեքենայացման և ավտոմատացման աստիճանի, դրանց կապը գործընթացի բարդության աստիճանից: Արտադրական գործընթացների դասակարգումն ըստ թողարկվող նույնատիպ արտադրանքի քանակի՝

զանգվածային, սերիական և հատային, դրանց առանձնահատկությունները: **Թեմա 3.** Տեխնոլոգիական հումք և արտադրանք Տեխնոլոգիական հումքի դասակարգումն ըստ ծագման, ագրեգատային վիճակի, քիմիական կազմության, օգտագործման նպատակի: Հիմնական հումք, օժանդակ նյութեր, կիսաֆաբրիկատներ: Տեխնոլոգիական գործընթացի արտադրանք՝ նպատակային, կողմնակի, թափոններ (օգտագործվող և չօգտագործվող): Ջուրը և օդը, դրանց դերը արտադրական գործընթացներում, ջրի որակական ցուցանիշները: **Թեմա 4.** Վառելիքաէներգետիկ ռեսուրսների դերն արտադրական գործընթացներում: Դրանց տեսակները, ստացման եղանակները, նյութական և էներգետիկ հաշվեկշիռներ: Նպատակային արտադրանքի ելք, հումքանյութերի և էներգիայի ծախսի գործակիցներ: Արտադրանքի նյութատարության և էներգատարության որոշումը նյութական և էներգետիկ հաշվեկշիռների միջոցով: **Թեմա 5.** Արտադրական գործընթացների տեխնիկա-տնտեսական նախագծում: Տեխնոլոգիական գործընթացի հիմնական տեխնիկա-տնտեսական ցուցանիշները և դրանց բարելավման ուղիները: Տնտեսապես հիմնավորված հզորության ընտրությունը: Արտադրության գործունեության արդյունավետությունը բնութագրող ցուցանիշները՝ արտադրանքի տարեկան ծավալ, տեսակարար կապիտալ ներդրումներ, աշխատանքային ցուցանիշներ, արտադրանքի ինքնարժեք: Արտադրանքի տեխնոլոգիական ինքնարժեքի հաշվարկում: Արտադրանքի տարեկան ծավալի ազդեցությունը արտադրանքի ինքնարժեքի վրա, արտադրանքի տարեկան ծավալի մեծացման ուղիները: Օպտիմալ տեխնոլոգիական գործընթացի ընտրության սկզբունքը: Տեխնոլոգիա և արտադրանքի որակ: Արտադրանքի որակը բնութագրող ցուցանիշները՝ կոմպլեքսային և դիֆերենցված: Ստանդարտավորման և ունիֆիկացման դերն արտադրանքի շահագործական, տնտեսական և սպառողական հատկանիշների բարձրացման հարցում: Գիտատեխնիկական առաջընթացի ազդեցությունը արտադրանքի որակի և տեսականու ընդլայնման վրա: **Թեմա 6.** Տեխնոլոգիական գործընթացի զարգացման հիմնական ուղիները և օրինաչափությունները: Գիտատեխնիկական հեղափոխության և գիտատեխնիկական առաջընթացի հիմնական ուղիները արդյունաբերության մեջ: Արդյունաբերական արտադրության հիմնական կազմակերպչական ձևերը՝ կոնցենտրացում, կոմբինացում, մասնագիտացում, կոոպերացում: Գիտատեխնիկական առաջընթացի հիմնական ուղիները՝ էլեկտրոֆիկացում, կոմպլեքսային մեքենայացում, ավտոմատացում, ռոբոտացում, քիմիացում, ինտենսիֆիկացում: Բարեշրջական տիպի տեխնիկական լուծումներ: Աստիճանական բարեփոխումների էվոյուցիոն ուղին՝ էքստենսիվ և ինտենսիվ: Հեղափոխիչ տիպի տեխնիկական լուծումներ, նոր «տեխնոլոգիական մակարդակի» անցում, դրանց տնտեսական արդյունավետությունը: **Թեմա 7.** Հումքի նախնական մշակում Հումքի նախնական մշակման նպատակը, դրա ազդեցությունը հիմնական տեխնոլոգիական գործընթացի տեխնիկա-տնտեսական ցուցանիշների վրա: Հումքի հարստացում, գործընթացի էությունը և գործընթացը բնութագրող տեխնիկա-տնտեսական ցուցանիշներ: Պինդ հումքի նախնական մշակման և հարստացման եղանակները: Հեղուկ և գազային հումքանյութերի հարստացման զանգվածափոխանակման գործընթացը, դրանց կազմակերպման արդյունավետությունը: **Թեմա 8.** Գիտատեխնիկական առաջադիմությունը բնորոշող արդյունաբերության ճյուղերի տեխնոլոգիական սկզբունքները: Մետալուրգիան որպես արդյունաբերության կոմպլեքսային ճյուղ, դրա տեխնիկա-տնտեսական առանձնահատկությունները: Մետաղները և համաձուլվածքները որպես հիմնական կոնստրուկցիոն

նյութեր մեքենաշինության և շինարարության մեջ, դրանց ֆիզիկամեխանիկական և տեխնոլոգիական հատկությունները: Մետալուրգիական արտադրության հիմնական տեխնոլոգիական սկզբունքները՝ պիրոմետալուրգիա, հիդրոմետալուրգիա, էլեկտրամետալուրգիա: Մետալուրգիական արտադրության տեխնոլոգիական համակարգերի զարգացման օրինաչափությունները և դրանց տեխնիկա-տնտեսական ցուցանիշների բարելավման ուղիները: **Թեմա 9.** Մեքենաշինական արտադրության տեխնոլոգիական սկզբունքները: Մեքենաշինական արտադրության կատուցվածքային սխեմաները, դրանց առանձնահատկությունները: Նախաշինվածքային արտադրության տեխնոլոգիական սկզբունքները, նախաշինվածքի պատրաստման տնտեսապես հիմնավորված եղանակի ընտրությունը: Հասկացություն մեքենայի և դրա տարրական մասի՝ դետալի մասին: Շինվածքի տեխնոլոգիականությունը, դրա գնահատման մեթոդները: Դետալի չափային բնութագրերը՝ պատրաստման ճշգրտություն և մշակված մակերևույթի մաքրություն: Կտրումով մեխանիկական մշակման տեխնոլոգիական սկզբունքը: Կտրման ռեժիմ, կտրման ուժ, կտրող գործիքների ծախս, մշակման՝ տնտեսապես հիմնավորված ճշգրտություն: Մետաղահատ հաստոցների դասակարգումը և համառոտ բնութագիրը: Ջերմային և ջերմաքիմիական մշակում, դրանց ազդեցությունը դետալի տեխնոլոգիական և շահագործական հատկանիշների վրա: Հուսալիություն, երկարակեցություն, համափոխարինելիություն, հասկացությունները: Մետաղների կոռոզիա և պայքարը դրանց դեմ: Ձևագոյացման առաջադիմական տեխնոլոգիական գործընթացներ՝ ճշգրիտ ձուլում, դրոշմում, փոշեմետալուրգիա, էլեկտրաֆիզիկական և էլեկտրաքիմիական մշակում: Անխախտ միացումների ստացման տեխնոլոգիական սկզբունքները՝ եռակցում և զոդում: Հավաքման արտադրության տեխնոլոգիական սկզբունքները և կազմակերպաման ձևերը՝ կոնցենտրացված և դիֆերենցված, ստացիոնար և հոսքային: Մեքենահավաքման արտադրության հիմնական տեխնիկա-տնտեսական ցուցանիշները և դրանց բարելավման ուղիները: **Թեմա 10.** Քիմիական արդյունաբերության տեխնոլոգիական սկզբունքները Քիմիական արդյունաբերության հիմնական արտադրատեսակները և դրանց օգտագործման բնագավառները: Պոլիմերային նյութեր, նրանց ստացման տեխնոլոգիական հիմունքները՝ պոլիմերացում, պոլիկոնդենսացում: Պլաստմասսաներ, նրանց ֆիզիկամեխանիկական և տեխնոլոգիական հատկությունները, հիմնական տեսակները, օգտագործման բնագավառը և արդյունավետությունը: Սինթետիկ կաուչուկ և ռետին, նրանց արտադրության տեխնոլոգիական սկզբունքները և օգտագործման արդյունավետությունը: Քիմիական և սինթետիկ մանրաթելեր, նրանց արտադրության և օգտագործման արդյունավետությունը: Բնական վառելանյութերի տեսակները, հատկությունները, կիրառությունը արտադրության մեջ: Վառելանյութերի վերամշակման տեխնոլոգիական գործընթացները (կոքսաքիմիական արտադրություն, նավթի վերամշակման ջերմաքիմիական եղանակները, կոքսաքիմիայի և նավթաքիմիայի առաջնային խնդիրները): Քիմիական միջոցների կոմպլեքս օգտագործում (պարարտանյութեր, թունաքիմիկատներ): Հանքային պարարտանյութերի հիմնական տեսակները՝ ազոտական, ֆոսֆորական, կալիումական, կոմպլեքսային: **Թեմա 11.** Թեթև արդյունաբերության տեխնոլոգիական համակարգ: Թեթև արդյունաբերության նշանակությունը և ճյուղային կառուցվածքը: Հիմնական հասկացություններ տեքստիլ, տրիկոտաժի և կարի արտադրությունների մասին: Տեքստիլ արդյունաբերության հումքային ռեսուրսներ՝ բամբակ, բուրդ, վուշ, քիմիական և սինթետիկ մանրաթելեր: Թելքի հիմնական ֆիզիկամեխանիկական և տեխնոլոգիական հատկությունները, նրանց ազդեցությունը տեքստիլ և

տրիկոտաժի արտադրության արդյունավետության վրա: Կարի արտադրության տեխնոլոգիական հիմունքները, արտադրության փուլերը, կազմակերպման ձևերը, հիմնական տեխնոլոգիական սարքավորումները: Հոսքային գծեր, նրանց աշխատանքը բնութագրող ցուցանիշները՝ արտադրողականություն, աշխատանքային ռիթմ, թողարկման տակտ: Թեթև արդյունաբերության զարգացման հեռանկարները և հիմնական ուղիները: **Թեմա 12.** Շինարարական արտադրության տեխնոլոգիական հիմունքներ: Շինարարությունը ինչպես նյութական արտադրության կարևոր բնագավառ, նրա հիմնական մասերը՝ շինարարական նյութերի արտադրության և շինարարական ինդուստրիա: Տեխնիկական առաջընթացը շինարարության մեջ՝ տեխնոլոգիայի և կազմակերպման կատարելագործում, շենքերի և կառույցների առաջադեմ նախագծերի ներդրում, մեքենայացման և ինդուստրիալիզացման աստիճանի բարձրացում: Շինարարական նյութերի հիմնական տեսակները և նրանց դասակարգումն ըստ ծագման (բնական և արհեստական), ըստ օգտագործման նպատակի և դերի շինարարական արտադրության մեջ (պատային, կապակցող, տանիքային, երեսպատման, ջերմա և ձայնամեկուսիչ), բետոն, երկաթբետոն: Շինարարական արտադրատեսակները, նարնց արտադրության առանձնահատկությունները: Շինարարական արտադրության կազմակերպման ձևերը, հիմնական ՏՏՑ և նրանց բարելավման ուղիները: Ընդհանուր հասկացություն անվտանգության տեխնիկայի և արտադրական սանիտարիայի մասին արդյունաբերության և շինարարության մեջ: Կազմակերպչական, տեխնիկական, սանիտարա-հիգիենիկ, ուսումնահիգիենիկ միջոցառումների համակարգ աշխատանքի բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու, աշխատանքային անվտանգությունը ապահովելու և անձնակազմի պրոֆեսիոնալ հիվանդությունները կանխարգելելու նպատակով: **Թեմա 13.** Գիտատեխնիկական առաջընթաց և էկոլոգիական անվտանգություն: Մարդու տնտեսական գործունեության ազդեցությունը կենսոլորտում տեղի ունեցող գործընթացի վրա, «մարդ-բնություն» հարաբերություններում առաջացող պրոբլեմներ: Բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման պրոբլեմի լուծման հիմնական ուղիները՝ անթափոն կամ սակավաթափոն տեխնոլոգիական գործընթաց, փակ ցիկլով գործող ջրօգտագործման համակարգերի ներդրում, երկրորդական հումքանյութերի և էներգո միջոցների օգտագործումը, արդյունաբերական թափոնների ուտիլիզացումը և վնասազերծումը, տնտեսական աճի ապահովումը որակական ցուցանիշների բարձրացման հաշվին:

3.1.15. 13/Բ44 Տնտեսական աշխարհագրություն (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ գործնական)

1-ին կիսամյակ, սպուդարք

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին համակարգված գիտելիքներ տալ հասարակական աշխարհագրության հիմնական դրույթների, մեթոդաբանության մեթոդների վերաբերյալ սովորեցնել կարողություններ տարածաշրջանի հասարակական ողջ կառուցվածքը տեսնելու մեկ ընդհանրության մեջ: Ցույց տալ աշխարհագրության դերն ու նշանակությունը տնտեսության առանձին ճյուղերի և ռեգիոնների տնտեսության համալիրային զարգացման պլանավորման գործընթացում:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա հասարակական աշխարհագրության խնդիրները, մեթոդաբանությունը, կառուցվածքը, կապը այլ գիտությունների հետ, տեղը և դերը աշխարհագրական գիտությունների համակարգում:

Կարողանա տեսնել արդի հասարակության մեջ ծառայած խնդիրների լուծման ուղիները:

Տիրապետի գտնելու մարդ-բնություն- հասարակություն փոխհարաբերությունների գաղտնիքները այդ հարաբերությունները կապել տարածքի բնառեսուրսային ներուժի հետ:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Աշխարհագրական գիտությունների համակարգը: Գիտության հասկացությունը, գիտության հասարակական դերը, գիտությունների դասակարգումը: Աշխարհագրությունը գիտությունների համակարգում, աշխարհագրության կառուցվածքը: Բնական և հասարակական աշխարհագրությունների կապը: **Թեմա 2.** Հասարակական աշխարհագրություն: Հասարակական աշխարհագրության ձևավորման նախադրյալները, հասարակության մասին գիտելիքների անդրադարձը աշխարհագրության մեջ: Հասարակական աշխարհագրության զարգացման փուլերը՝ ա/ անտիկ ժամանակաշրջան, բ/ միջին դարեր, գ/ վերածննդի և աշխարհագրական մեծ հայտնագործությունների, դ/ նոր ժամանակաշրջան: **Թեմա 3.** Հասարակական աշխարհագրության հիմնական հասկացությունները: Աշխարհագրական դիրքի հասկացությունները: Աշխատանքի աշխարհագրական բաժանում: Հասարակության տարածքային կազմակերպում, տարածքային կառուցվածք: Շրջանացում, շրջան, շրջանագոյացում: Աշխարհագրական համակարգ, աշխարհագրական մոտեցում: **Թեմա 4.** Հասարակական աշխարհագրության գիտությունների համակարգը: Բնակչության աշխարհագրության, տնտեսական աշխարհագրության, բնական ռեսուրսների աշխարհագրության, մշակույթի աշխարհագրության, ռեգիոնալ աշխատագրության տնտեսական-հասարակական աշխարհագրություն: Հասարակական աշխարհագրության թվարկված յուրաքանչյուր բաղադրիչների վերլուծություն: **Թեմա 5.** Հասարակական աշխարհագրության մեթոդները: Գիտական հետազոտության մեթոդների դասակարգումը: Աշխարհագրական հետազոտությունների հիմնական մեթոդները: **Թեմա 6.** Հասարակական աշխարհագրության զարգացման հեռանկարները:

3.1.16. 11/Բ52 Տեղեկատվական տեխնոլոգիաները տնտեսագիտությունում (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (10 ժամ դասախոսություն, 20 ժամ գործնական)

2-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացի ուսումնասիրման միջոցով ուսանողները հնարավորություն են ստանում գիտելիքներ ստանալու էլեկտրոնային աղյուսակների (spreadsheet), մասնավորապես MS Excel ծրագրի, նրան աշխատանքի և դրա՝ տնտեսագիտության մեջ օգտագործելու հիմնական սկզբունքների մասին: Ուսումնասիրվում է MS Excel ծրագիրը օգտագործելու հիմնական սկզբունքները: և էլեկտրոնային աղյուսակների ձևավորումը նրա օգնությամբ: Ուսումնասիրվում է MS Excel ծրագիրը տնտեսագիտությունում օգտագործելու հիմնական սկզբունքները:

Դասընթացի նպատակն է ուսանողներին ծանոթացնել.

- MS Office փաթեթի MS Excel ծրագրի, նրա ինտերֆեյսի, աշխատանքի սկզբունքների հետ,

- MS Excel ծրագրում օգտագործվող տվյալների տեսակների հետ,
- MS Excel ծրագրով կատարվող հիմնական գործողությունների՝ տվյալների մուտքագրման, բջիջների ձևավորման հետ
- MS Excel ծրագիրը տնտեսագիտությունում օգտագործելու հետ,

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. MS Excel էլեկտրոնային աղյուսակների ստեղծման և կառավարման ծրագիր
2. MS Excel ծրագրում օգտագործվող տվյալների տեսակներ,
3. MS Excel ծրագրում հիմնական գործողությունների իրականացում՝ տվյալների մուտքագրում, բջիջների ձևավորում ծանոթացում բանաձևերին և ֆունկցիաներին, պարզ գծապատկերների ստեղծում
4. MS Excel ծրագրում տվյալների կառավարում և վերլուծություն: Տվյալների տեսակավորման և զտման տեխնիկաներ
5. MS Excel ծրագրում ամփոփ աղյուսակի օգտագործում տվյալների ամփոփման համար
6. Ֆինանսական հաշվարկների կատարում և ֆինանսական ֆունկցիաների օգտագործում
7. Տնտեսական մոդելավորում
8. Տվյալների վերլուծություն
9. Տվյալների վիզուալիզացիա
10. Նախագծային աշխատանք և դեպքերի (case) ուսումնասիրություն

Կարողանա՝

1. աշխատել MS Excel էլեկտրոնային աղյուսակների համակարգում,
2. օգտագործել MS Excel ծրագիրը էլեկտրոնային աղյուսակների ստեղծման և խմբագրման համար,
3. կառավարել մուտքագրված տվյալները և վերլուծել դրանք:
4. կատարել ֆինանսական հաշվարկներ, օգտագործելով MS Excel-ի ֆինանսական և տնտեսագիտական ֆունկցիաները,
5. իրականացնել տնտեսական մոդելավորում
6. կատարել տվյալների վիզուալիզացիա
7. իրականացնել նախագծային աշխատանքներ և վերլուծել իրական դեպքեր (case-եր)

Տիրապետի՝

1. MS Excel էլեկտրոնային աղյուսակների համակարգի վերաբերյալ գիտելիքներին,
2. էլեկտրոնային աղյուսակներ ստեղծելու և խմբագրելու վերաբերյալ գիտելիքներին,
3. Տվյալները մշակելու և վերլուծելու վերաբերյալ գիտելիքներին,
4. Ֆինանսական և տնտեսագիտական հաշվարկներ կատարելու հմտություններին,
5. Տնտեսական մոդուլ իրականացնելու հմտություններին,
6. Տվյալների վիզուալիզացիա իրականացնելու վերաբերյալ գիտելիքներին,
7. Նախագծային աշխատանքներ կատարելու և իրական դեպքեր վերլուծելու գիտելիքներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Ծանոթություն MS Excel էլեկտրոնային աղյուսակների կառավարման ծրագրին: MS Excel-ի ինտերֆեյս և հնարավորություններ: Հիմնական գործողություններ (տվյալների մուտքագրում, բջիջների ձևավորում): Ծանոթացում բանաձևերին և ֆունկցիաներին (SUM, AVERAGE, MIN, MAX): Պարզ գծապատկերների ստեղծում և խմբագրում: **Թեմա 2.** Տվյալների կառավարում և վերլուծություն: Տվյալների տեսակավորման և զտման տեխնիկաներ: Ամփոփ (Pivot) աղյուսակների օգտագործում տվյալների ամփոփման համար: Պայմանական ֆորմատավորում տվյալների վերլուծության համար: Ծանոթացում MS Excel-ի վիճակագրական ֆունկցիաներին (MEDIAN, MODE, STDEV): **Թեմա 3.** Ֆինանսական հաշվարկներ: Դրամական դրույթների ժամանակային արժեք: Ֆինանսական ֆունկցիաների օգտագործում (PV, FV, NPV, IRR): Վարկերի և հիփոթեքի հաշվարկներ: Մարման ժամանակացույցների ստեղծում: **Թեմա 4.** Տնտեսական մոդելավորում: Ծանոթացում տնտեսական մոդելներին: Գծային ռեգրեսիա և միտումների վերլուծություն: Excel-ի Solver-ի օգտագործում օպտիմիզացիայի խնդիրների համար: Սցենարների և զգայունության վերլուծություն: **Թեմա 5.** Տվյալների վիզուալիզացիա: Գծապատկերների խորացված տեխնիկաներ (կոմբինացված գծապատկերներ, sparklines): Excel-ում վահանակների (dashboard) ստեղծում: Պայմանական ձևաչափման օգտագործում տվյալների վիզուալիզացիան բարելավելու համար: Ծանոթացում Power Query-ին տվյալների փոխակերպման համար: **Թեմա 6.** Նախագծային աշխատանք և դեպքերի ուսումնասիրություն: Իրական տնտեսական դեպքերի ուսումնասիրություններ և կիրառումներ: Խմբային նախագիծ տնտեսական տվյալների վերլուծության վերաբերյալ: Նախագծի արդյունքների ներկայացում և քննարկում: Վերանայում և ամփոփում:

3.1.17.Բարձրագույն մաթեմատիկա

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսումնասիրել անալիտիկ երկրաչափության, գծային հանրահաշվի, մաթեմատիկական անալիզի, ինտեգրալ և դիֆերենցիալ հաշիվների, դիֆերենցիալ հավասարումների տեսության տարրերը, ծանոթացնել տնտեսագիտության մեջ խնդիրներ լուծելիս՝ դրանց կիրառություններին, կիրառել տնտեսագիտական տարբեր մեծություններից կախված ֆունկցիաների հետազոտություններ, կատարել վերլուծություններ իրականացված հետազոտությունների արդյունքների հիման վրա, տալ գնահատականներ:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Վեկտորների տեսության տարրերը, ուղիղ գծի և հարթության հավասարումները,
2. Երկրորդ կարգի կորերի և մակերևույթների հավասարումները,
3. Մատրիցների տեսության տարրերը, դետերմինանտները,
4. Թվային հաջորդականությունն ու նրա սահմանը,
5. Ֆունկցիայի սահմանը, հայտնի սահմանները,
6. Ֆունկցիաների տեսությունը, ֆունկցիայի գրաֆիկը՝ ածանցյալի օգնությամբ,

7. Դիֆերենցիալ և ինտեգրալ հաշվի տարրերը,
8. դիֆերենցիալ հավասարումների տեսությունը,
9. Թվային և ֆունկցիոնալ շարքերը, նրանց զուգամիտության հայտանիշների դասակարգումը:

Կարողանա՝

1. Կատարել գործողություններ վեկտորների հետ, հաշվել դետերմինանտներ,
2. Լուծել գծային հանրահաշվական հավասարումների համակարգեր, մեկնաբանել դրանց կիրառման և օգտագործման տեսակները,
3. Հետազոտել ֆունկցիան, կատարել եզրահանգումներ, կառուցել գրաֆիկը,
4. Համակարգել անորոշությունները, դրանք բացել Լոպիտալի կանոնով,
5. Գրել տարրական ֆունկցիաների Թեյլորի բանաձևը,
6. Հաշվել անորոշ և որոշյալ ինտեգրալներ,
7. Հաշվել հարթ պատկերի մակերեսը՝ ինտեգրալի միջոցով,
8. Հաշվել կորի աղեղի երկարությունը,
9. Լուծել սովորական դիֆերենցիալ հավասարումներ
10. Հաշվել թվային և ֆունկցիոնալ շարքերի գումարը:

Տիրապետի՝

1. անալիտիկ երկրաչափության, գծային հանրահաշվի հիմնական մեթոդներին, կարող է հիմնավոր եզրակացություններ անել ուսումնասիրած տեսությունների վերաբերյալ:
2. Մաթեմատիկական անալիզի, ինտեգրալ և դիֆերենցիալ հաշիվների հիմնական գաղափարներին, կարող է դատողություններ անել դրանց վերաբերյալ, առաջարկել լուծումների նոր տարբերակներ, հիմնավորել դրանք:

11/Բ5 Բարձրագույն մաթեմատիկա - 1 (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

1-ին կիսամյակ, քննություն

Կրթական արդյունքները.
Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Վեկտորների տեսության տարրերը, ուղիղ գծի և հարթության հավասարումները,
2. Երկրորդ կարգի կորերի և մակերևույթների հավասարումները,
3. Մատրիցների տեսության տարրերը, դետերմինանտները,
4. Թվային հաջորդականությունն ու նրա սահմանը,
5. Ֆունկցիայի սահմանը, հայտնի սահմանները,

Կարողանա՝

1. Կատարել գործողություններ վեկտորների հետ, հաշվել դետերմինանտներ,
2. Լուծել գծային հանրահաշվական հավասարումների համակարգեր, մեկնաբանել դրանց կիրառման և օգտագործման տեսակները,
3. Հետազոտել ֆունկցիան, կատարել եզրահանգումներ, կառուցել գրաֆիկը,
4. Համակարգել անորոշությունները, դրանք բացել Լոպիտալի կանոնով,

Տիրապետի՝

1. Մաթեմատիկական անալիզի, ինտեգրալ և դիֆերենցիալ հաշիվների հիմնական գաղափարներին, կարող է դատողություններ անել դրանց վերաբերյալ, առաջարկել լուծումների նոր տարբերակներ, հիմնավորել դրանք:

Բովանդակությունը.

Վեկտորի գաղափարը: Գծային գործողություններ վեկտորների հետ: Համագիծ վեկտորներ: Երկու վեկտորներով կազմած անկյունը: Վեկտորի պրոյեկցիան առանցքի վրա: Վեկտորների գծային կախվածությունը և անկախությունը:

Սկալյար արտադրյալը և նրա հատկությունները: Սկալյար արտադրյալը կոորդինատներով: Վեկտորական արտադրյալը և նրա հատկությունները: Երկու վեկտորների համագիծ լինելու անհրաժեշտ և բավարար պայմանը: Վեկտորական արտադրյալը կոորդինատներով:

Հարթության վրա ուղիղ գծի հավասարման տարբեր տեսքերը: Երկու ուղիներով կազմած անկյունը: Երկու ուղիների զուգահեռության և ուղղահայացության պայմանները: Կետի հեռավորությունը ուղղից: Հարթության հավասարումը: Երկու հարթություններով կազմած անկյունը: Հարթությունների զուգահեռության և ուղղահայացության պայմանները: Կետի հեռավորությունը հարթությունից: Ուղիղ գծի ընդհանուր, պարամետրական և կանոնական հավասարումները տարածության մեջ:

Դետերմինանտներ, գործողություններ նրանց հետ: Մատրիցի գաղափարը: Գործողություններ մատրիցիների հետ: Հակադարձ մատրից: Թեորեմ հակադարձ մատրիցի գոյության մասին:

Գծորեն անկախ վեկտորներ: Մատրիցի ռանգը: Թեորեմ մատրիցի ռանգի մասին: Գծային հավասարումների համակարգեր: Կրոնեկեր-Կապելլիի թեորեմը:

Կրամերի կանոնը: Գծային հավասարումների համակարգի լուծումը մատրիցային եղանակով: Գծային հավասարումների համակարգի լուծումը Գաուսի մեթոդով:

Տարրական տեղեկություններ բազմությունների տեսությունից: Սահմանափակ և ոչ սահմանափակ թվային բազմություններ: Թվային բազմության եզրերը: Թեորեմ թվային բազմության ճշգրիտ վերին (ստորին) եզրի գոյության մասին:

Գաղափար թվային հաջորդականության մասին: Սահմանափակ և ոչ սահմանափակ հաջորդականություններ: Հաջորդականության սահմանը: Սահմանի միակությունը: Սահման ունեցող հաջորդականության սահմանափակությունը:

Սահմանային անցում անհավասարություններում: Անվերջ փոքր հաջորդականություններ և նրանց հիմնական հատկությունները: Անվերջ մեծ հաջորդականություններ, կապը անվերջ փոքրի հետ:

Սահման ունեցող վերջավոր թվով հաջորդականությունների գումարի և արտադրյալի սահմանները: Սահման ունեցող երկու հաջորդականությունների քանորդի սահմանը: e թիվը որպես հաջորդական սահման (առանց ապացույցի): Բնական լոգարիթմներ:

Ֆունկցիայի սահմանի սահմանումները վերջավոր կետում: Միակողմանի սահմաններ: Ֆունկցիայի սահմանն արգումենտի անվերջ մեծ արժեքի դեպքում: Անվերջ սահմաններ:

Ֆունկցիայի անընդհատությունը: Թվաբանական գործողություններ անընդհատ ֆունկցիաների հետ: Բարդ ֆունկցիաների անընդհատությունը: Հակադարձ ֆունկցիա: Հակադարձ ֆունկցիայի անընդհատությունը:

11/Բ5 Բարձրագույն մաթեմատիկա -2 (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

2-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- 1. Ֆունկցիաների տեսությունը, ֆունկցիայի գրաֆիկը՝ ածանցյալի օգնությամբ,
- 2. Դիֆերենցիալ և ինտեգրալ հաշվի տարրերը, դիֆերենցիալ հավասարումների տեսությունը,
- 3. Թվային և ֆունկցիոնալ շարքերը, նրանց զուգամիտության հայտանիշների դասակարգումը:

Կարողանա՝

- 1. հետազոտել ֆունկցիան, կատարել եզրահանգումներ, կառուցել գրաֆիկը,
- 2. համակարգել անորոշությունները, դրանք բացել Լոպիտալի կանոնով,
- 3. գրել տարրական ֆունկցիաների Թեյլորի բանաձևը,
- 4. հաշվել անորոշ և որոշյալ ինտեգրալներ,
- 5. հաշվել հարթ պատկերի մակերեսը՝ ինտեգրալի միջոցով,
- 6. հաշվել կորի աղեղի երկարությունը,
- 7. հաշվել թվային և ֆունկցիոնալ շարքերի գումարը:

Տիրապետի՝

Մաթեմատիկական անալիզի, ինտեգրալ և դիֆերենցիալ հաշիվների հիմնական գաղափարներին, կարող է դատողություններ անել դրանց վերաբերյալ, առաջարկել լուծումների նոր տարբերակներ, հիմնավորել դրանք:

Բովանդակությունը.

Ֆունկցիայի ածանցյալի սահմանումը և նրա երկրաչափական իմաստը: Կորի՝ տրված կետում տարված շոշափողի և նորմալի հավասարումները:

Ֆունկցիայի ածանցելիությունը: Ածանցելի ֆունկցիայի անընդհատությունը: Հակադարձ ֆունկցիայի ածանցյալը: Հիմնական տարրական ֆունկցիաների ածանցյալները: Ածանցյալների բանաձևերի աղյուսակը:

Գումարի, արտադրյալի և քանորդի ածանցյալները: Բարդ ֆունկցիայի ածանցյալը: Բարձր կարգի ածանցյալներ: Ֆունկցիայի դիֆերենցիալը և նրա երկրաչափական իմաստը:

Ֆերմայի, Ռոլի և Լագրանժի թեորեմները: Նրանց երկրաչափական իմաստները: Կոշիի թեորեմը (առանց ապացույցի): Ֆունկցիայի աճման և նվազման պայմանները: Ֆունկցիայի էքստրեմումների կետերը:

Անորոշությունների բացումը, Լոպիտալի կանոնը, Թեյլորի բանաձևը (առանց ապացույցի): Մի քանի տարրական ֆունկցիաների Մակլորենի բանաձևերը:

Ֆունկցիայի գրաֆիկի գոգավորությունը և ուռուցիկությունը: Շրջման կետեր: Ֆունկցիայի գրաֆիկի ասիմպտոտներ: Ֆունկցիայի հետազոտման և նրա գրաֆիկի կառուցման ընդհանուր սխեման:

Նախնական ֆունկցիա և անորոշ ինտեգրալ: Անորոշ ինտեգրալի հիմնական հատկությունները: Հիմնական ինտեգրալների աղյուսակ: Փոփոխականի փոխարինումն անորոշ ինտեգրալում: Մասերով ինտեգրման մեթոդը:

Պարզագույն ռացիոնալ կոտորակների ինտեգրումը: Իռացիոնալ ֆունկցիաների ինտեգրումը: Եռանկյունաչափական ֆունկցիաների ինտեգրումը:

Խնդիրներ, որոնք հանգեցնում են որոշյալ ինտեգրալի գաղափարին: որոշյալ ինտեգրալի գոյության թեորեմը (առանց ապացույցի): Որոշյալ ինտեգրալի հատկությունները: Միջին արժեքի թեորեմը:

Որոշյալ ինտեգրալը որպես վերին փոփոխական սահմանի ֆունկցիա: Նյուտոն-Լայբնիցի բանաձևը: Փոփոխականի փոխարինումը որոշյալ ինտեգրալում: Մասերով ինտեգրում:

Առաջին և երկրորդ սեռի անիսկական ինտեգրալներ, նրանց զուգամիտության հայտանիշները (առանց ապացույցի): Օրինակներ:

Հարթ պատկերի մակերեսի հաշվումը ուղղանկյուն կոորդինատներով: հարթ կորի աղեղի երկարությունը և նրա հաշվումը: Մարմնի ծավալի հաշվումը զուգահեռ հատույթների մակերեսների միջոցով: Պտտման մարմնի ծավալը:

Մի քանի փոփոխականի ֆունկցիայի սահմանումը: Երկու փոփոխականի ֆունկցիայի սահմանը, անընդհատությունը և մասնակի ածանցյալները: Բարձր կարգի մասնակի ածանցյալներ:

Երկու փոփոխականի ֆունկցիայի դիֆերենցելիությունը, լրիվ դիֆերենցիալը և նրա կապը մասնակի ածանցյալների հետ: Դիֆերենցելիության բավարար պայմանը (առանց ապացույցի): Էքստրեմումի գոյության անհրաժեշտ պայմանը: Էքստրեմումի գոյության բավարար պայմանը (առանց ապացույցի):

Բարդ ֆունկցիայի ածանցյալները: Առաջին կարգի լրիվ դիֆերենցիալի տեսքի անփոփոխելիությունը: Անբացահայտ ֆունկցիաներ: Անբացահայտ ֆունկցիայի գոյության թեորեմը: Անբացահայտ ֆունկցիայի ածանցյալը:

Մակերևույթին տարված շոշափող հարթության և նորմալի հավասարումները: Երկու փոփոխականի ֆունկցիայի էքստրեմումները: Էքստրեմումի գոյության անհրաժեշտ և բավարար պայմանը:

Թվային շարքեր: Շարքի զուգամիտությունը և գումարը: Թվային շարքերի պարզագույն հատկությունները: Շարքի զուգամիտության անհրաժեշտ պայմանը: Դրական անդամներով շարքերի համեմատման հայտանիշները:

Դալամբերի և Կոշու հայտանիշները: Կոշու ինտեգրալային հայտանիշը:

Հերթագայող անդամներով շարքեր: Լայբնիցի հայտանիշը: Նշանափոխ շարքեր: Բացարձակ և պայմանական զուգամիտություն:

Ֆունկցիոնալ շարքեր: Զուգամիտության տիրույթ: Հավասարաչափ զուգամետ ֆունկցիոնալ շարքեր: Թեորեմներ ֆունկցիոնալ շարքի գումարի անընդհատության, անդամ առ անդամ ինտեգրման և դիֆերենցման մասին:

Աստիճանային շարքեր: Աբելի թեորեմը: Զուգամիտության շառավիղ: Աստիճանային շարքերի հատկությունները:

Թեյլորի շարքը: Ֆունկցիան Թեյլորի շարքի վերլուծելու անհրաժեշտ և բավարար պայմանը: e^x , $\sin x$, $\cos x$, $(1+x)^m$, $\ln(1+x)$ ֆունկցիաների վերլուծումը Մակլորենի շարքի:

խնդիրներ, որոնք հանգեցնում են դիֆերենցիալ հավասարման գաղափարին: Առաջին կարգի դիֆերենցիալ հավասարումներ: Կոշու խնդրի լուծման գոյության և միակության թեորեմը (առանց ապացույցի): Ընդհանուր և մասնակի լուծումներ: Անջատվող փոփոխականներով դիֆերենցիալ հավասարումներ:

Առաջին կարգի համասեռ դիֆերենցիալ հավասարումներ: Առաջին կարգի դիֆերենցիալ հավասարումներ: Բեռնուլիի հավասարումը: Լրիվ դիֆերենցիալներով դիֆերենցիալ հավասարումներ:

Երկրորդ կարգի դիֆերենցիալ հավասարումներ: Կոշու խնդրի լուծման գոյության և միակության թեորեմը (առանց ապացույցի): Ընդհանուր և մասնակի լուծումներ: Երկրորդ կարգի դիֆերենցիալ հավասարումներ, որոնք թույլ են տալիս կարգի իջեցում:

Երկրորդ կարգի գծային համասեռ դիֆերենցիալ հավասարման լուծումների հատկությունները: Երկու ֆունկցիաների գծորեն կախվածությունը և անկախությունը: Երկրորդ կարգի գծային համասեռ դիֆերենցիալ հավասարման ընդհանուր լուծման կառուցվածքը:

3.1.18. 12/Բ11 Հավանականությունների տեսություն և մաթեմատիկական վիճակագրություն (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ գործնական)

3-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակը.

Այն օրինաչափությունների սահմանումները, որոնց ենթարկվում են զանգվածային պատահական երևույթները, հիմնված են վիճակագրական տվյալների և հավանականությունների տեսության մեթոդի հիման վրա: Մաթեմատիկական վիճակագրության խնդիրն է ցույց տալ վիճակագրական տվյալների, հետազոտության կամ փորձերի արդյունքների ընտրանքի և խմբավորման եղանակներ: Հավանականությունների տեսության և մաթեմատիկական վիճակագրության նպատակն է՝ կախված հետազոտության նպատակներից մշակել վերլուծության մեթոդներ, որոնց վերաբերվում են՝ պատահարի հանդես գալու անհայտ հավանականության գնահատումը, ֆունկցիայի բաշխման ձևի գնահատումը, բաշխման պարամետրերի գնահատումը, կախյալ փոփոխականի և մեկ կամ մի քանի պատահական մեծությունների միջև կախվածության գնահատումը, վիճակագրական հիպոթեզների ստուգումը:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. առարկայի էությունը, առարկայի բովանդակությունը,
2. առարկայի և տնտեսագիտական երևույթների միջև եղած կապը, պատահական մեծությունների քանակական հայտանիշները,
3. պատահական մեծությունների որակական հայտանիշները,
4. պատահական մեծությունների արդյունքային և գործոնային հայտանիշները:

Կարողանա՝

1. բնութագրել պատահական մեծությունները և նրանց բաշխման ձևերը,

2. գնահատել բաշխման պարամետրերը,
3. իրականացնել վիճակագրական հիպոթեզների ստուգում,
4. կատարել կոռելյացիոն ռեգրեսիոն վերլուծություն:

Տիրապետի՝

1. առարկայի հաշվարկային ձևերին և մեթոդներին, պատահական երևույթների վիճակագրական վերլուծություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Հավանականության սահմանումը: Միացության տեսության տարրերը, պատահույթներ և գործողություններ դրանց հետ: Հավանականությունների դասական և վիճակագրական սահմանումը: Երկրաչափական հավանականություններ: **Թեմա 2.** Հիմնական թեորեմներ: Հավանականությունների գումարման և բազմապատկման թեորեմները: Լրիվ հավանականության և Բայեսի բանաձևերը: Փորձերի կրկնություն: Բեռնուլիի և Պուասոնի բանաձևերը, ամենահավանական թիվը: Լապլասի լոկալ և ինտեգրալ մոտավոր բանաձևերը: Անկախ փորձերում հարաբերական հաճախության շեղումը հաստատուն հավանականությունից: **Թեմա 3.** Պատահական մեծություններ: Դիսկրետ պատահական մեծություններ, բաշխման օրենք, թվային բնութագրիչներ: Պատահույթների պարզագույն հոսք: Անընդհատ պատահական մեծություններ և թվային բնութագրիչները: Բաշխումների մի քանի կարևոր տեսական օրինակներ: Երկչափ պատահական մեծություններ: Մեծ թվերի օրենքը: **Թեմա 4.** Մաթեմատիկական վիճակագրության մեթոդը և խնդիրները: Մաթեմատիկական վիճակագրության մեթոդը և խնդիրները: Մաթեմատիկական վիճակագրության կապը մյուս գիտությունների հետ: Մաթեմատիկական վիճակագրության կապը մյուս հասարակական գիտությունների հետ: **Թեմա 5.** Մաթեմատիկական վիճակագրության տարրերը: Դիտարկման տեղեկատվության ինֆորմացիայի հավաքագրում: Հասկացություն ինֆորմացիայի մասին: Դիտարկման ձևերը, եղանակները, տեսակները: Դիտարկման ծրագրամեթոդալոգիական հարցերը: Նյութերի ամփոփումը և նրա բնութագրիչները: **Թեմա 6.** Վիճակագրական բաշխումներ և դրանց հիմնական բնութագրիչները: Բաշխման շարքեր և դրանց կառուցման հնարքները: Միջին մեծություններ: Բաշխման կենտրոնի ցուցանիշներ: Կարգային բնութագրիչներ: Հատկանիշի վարիացիայի ցուցանիշները և դրանց հաշվարկման եղանակները: Ուսումնասիրվող հատկանիշի դիսպերսիայի գումարումը: Ալտերնատիվ հատկանիշի դիսպերսիա: Բաշխման ձևի ցուցանիշներ: Բաշխման կորեր: Էմպիրիկ տվյալներով նորմալ բաշխման կառուցում: Համաձայնության հայտանիշներ: **Թեմա 7.** Ընտրանքային մեթոդ: Հասկացություն ընտրանքային մեթոդի մասին: Գլխավոր և ընտրանքային համակցություններ: Կրկնվող և չկրկնվող ընտրանքներ: Ներկայացուցչական ընտրանք: Ընտրանքային եղանակներ: Ընտրանքի վիճակագրական բաշխումը: **Թեմա 8.** Ընտրանքի բնութագրիչների ամփոփ հաշվարկման մեթոդները: Պայմանական տարբերակներ: Սովորական, սկզբնական և կենտրոնական էմպիրիկ մոմենտներ: Պայմանական կենտրոնական մոմենտներ, պայմանականների միջոցով կենտրոնական մոմենտների հաշվարկումը: Ընտրանքային միջինի և դիսպերսիայի հաշվարկման արտադրյալների մեթոդը: Էմպիրիկ և հարթեցված (տեսական) հաճախություններ: Դիսկրետ բաշխում: Փաստացի տվյալների հիման վրա նորմալ կորի կառուցում: Փաստացի և տեսական նորմալ կորերի շեղումների գնահատականը:

Ասիմետրիայի և էքսցեսի ցուցանիշները: **Թեմա 9.** Վիճակագրական վարկածների (հիպոթեզների) վիճակագրական ստուգում: Վիճակագրական վարկածներ: Առաջնային երկրորդական տիպի սխալներ: Կրիտիկական տիրույթներ: Հիպոթեզների ընդունման տիրույթ: Կրիտիկական կետեր: Աջակողմյան կրիտիկական տիրույթի որոնում: Ձախակողմյան, երկողմանի կրիտիկական տիրույթների որոնում: Նորմալ բաշխված գլխավոր համակցությունների երկու դիսպերսիաների համեմատումը: **Թեմա 10.** Դիսպերսիոն վերլուծություն: Միագործոն դիսպերսիոն վերլուծություն՝ նույն թվով փորձեր բոլոր մակարդակներում: Միագործոն դիսպերսիոն վերլուծություն՝ տարբեր թվով փորձեր բոլոր մակարդակներում: Երկգործոն դիսպերսիոն վերլուծություն:

3.1.19. Տնտեսության ռազմավարական կառավարում

12/Բ36 Տնտեսության ռազմավարական կառավարում (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (20 ժամ դասախոսություն, 10 ժամ գործնական)

7-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին ծանոթացնել տնտեսության ռազմավարության կանոններին, ռազմավարական կառավարման տեսակներին, ռազմավարության դերի և նշանակության հիմքերին, ժամանակակից տնտեսության առանձնահատկություններին, տնտեսության կառուցվածքի հիմքերին, սոցիալական ինստիտուտների կյանքի էտապներին, այն հանգամանքներին, որոնք ունեն ուղիղ և խորքային ազդեցություն տնտեսության զարգացման վրա: Ծանոթացնել ժամանակակից բիզնեսմենի-կառավարչի պրոֆեսիոնալ որակներին:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- տնտեսության զարգացման հետ կապված հարցերում,
- ինչ է իրենից ներկայացնում ռազմավարական կառավարումը,
- ինչ փուլերից է կազմված,
- որն է ռազմավարական կառավարման նշանակությունը տնտեսության զարգացման մեջ,
- որն է առաքելության և գլխավոր նպատակի նշանակությունը կազմակերպության համար:

Կարողանա՝

- կազմել ռազմավարական պլանը կազմակերպության զարգացման համար,
- կիրառել ռազմավարական պլանի օրինակը գործող կազմակերպության գործունեության մեջ,
- լուխել ռազմավարական կառավարման հացերը սոցիոլոգիայի կոնտեքստում:

Տիրապետի՝

- տնտեսության ռազմավարական կառավարման առանձնահատկություններին:
- տեսական գիտելիքները գործնականում կիրառելուն:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Տնտեսություն, նրա կառուցվածքը, դերը հասարակության զարգացման մեջ: **Թեմա 2.** Կազմակերպություն, կառուցվածքը, տեխնիկա և տեխնոլոգիաներ: **Թեմա 3.** Կազմակերպության ներքին միջավայր: **Թեմա 4.** Կազմակերպության արտաքին միջավայր: **Թեմա 5.** Տնտեսության կառավարման գործընթացը և գործառույթները: **Թեմա 6.** Տնտեսության ռազմավարական պլանավորման կառարման էությունը և խնդիրները: **Թեմա 7.** Ռազմավարական կառավարման տրամաբանությունը, փուլերը և մակարդակները: **Թեմա 8.** Ռիսկերի կանխատեսումը և կառավարումը: **Թեմա 9.** Գործարարության ծրագրի մշակման մեթոդական սկզբունքները: **Թեմա 10.** Իրավական կարգավիճակը:

3.1.20. 12/Բ23 Միջազգային բիզնեսի կազմակերպում (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ գործնական)

7-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

տրամադրել գիտելիքներ առանձին երկրներում վարվող բիզնեսների սկզբունքների և առանձնահատկությունների մասին, միջազգային բիզնեսի արդյունավետ կազմակերպման բնագավառի վերաբերյալ, իրազեկ դարձնել միջազգային բիզնեսի կազմակերպման համաշխարհային և հայրենական փորձին և առանձնահատկություններին, ինչպես նաև ուսումնասիրել մեր երկրի հետ փոխաշխատելու ձեռնարկատիրության հնարավորությունների վերաբերյալ, ծանոթացնել միջազգային կազմակերպությունների զարգացման փորձի հետ: Դասընթացում ներառված թեմաները կծանոթացնեն ուսանողին միջազգային բիզնեսի կոնյուկտուրային և նրա վրա ազդող գործոններին, բիզնեսի վարման իրավական, քաղաքական և տնտեսական միջավայրերին, միջազգային առևտրին, միջազգային ներդրումներին, համաշխարհային ֆինանսական միջավայրին, տարածաշրջանային տնտեսական ինտեգրացմանը, բազմազգային ընկերություններին, ինչպես նաև միջազգային կառավարմանը և մարքեթինգին:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Որոշել համաշխարհային տնտեսության զարգացման միտումները,
2. Բացատրել ներքին և միջազգային բիզնեսի առանձնահատկություններն ու տարբերությունները
3. Դասակարգել միջազգային ձեռնարկատիրության վարման միջավայրերը
4. Թվարկել փոխարժեքի վրա ազդող գործոնները
5. Բացատրել միջազգային ինտեգրման նախադրյալները և հետևանքները

Կարողանա՝

1. Վերլուծել իրավիճակը միջազգային շուկայում
2. Հետևություններ անել ապագա հնարավոր զարգացումների վերաբերյալ
3. Կատարել միջազգային ուղղակի և պորտֆելային ներդրումներ և կառավարել
4. Բիզնեսը զարգացնելու համար հաշվարկել, բիզնես ծրագրի օգնությամբ կապիտալ ներդրողներ գտնել և բանակցել
5. Կողմնորոշվել թե որ բիզնես մոդելը կաշխատի կոնկրետ իրավիճակում

6. Կիրառել գործնականում ուսամնասիրած տարբեր բիզնես օրինակները

Տիրապետի՝

1. Կիրառի ինֆորմացիայի հավաքագրման և համադրման արդյունքում որոշումներ կայացնելու հմտություններ
2. Շարադրել շուկայական տնտեսության գործունեության հիմքերը
3. Համեմատել տարբես բիզնես օրինակներ և հետևություններ անել
4. Ընտրել օպտիմալ սկզբունքներ կոնկրետ բիզնես օրինակի համար
5. Կանխատեսել հնարավոր զարգացման սցենարներ տարբեր երկրներ և կազմակերպություններ ձեռնարկատիրական գործունեության համար
6. Կանխատեսել նոր բիզնես գաղափարների իրականացման հնարավորություններն ու ռիսկերը

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Միջազգային բիզնեսի էությունը և զարգացման միտումները Ներքին և միջազգային բիզնեսի առանձնահատկություններն ու տարբերությունները: Միջազգային բիզնեսի զարգացման միտումները: Ծառայությունների ոլորտում կատարվող ներդրումների աճը միջազգային ձեռնարկությունների կողմից: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացման ազդեցությունը համաշխարհային առևտրի վրա: **Թեմա 2.** Համաշխարհային տնտեսության զարգացումը և առանձնահատկությունները Համաշխարհային տնտեսության զարգացումը: Ժամանակակից համաշխարհային տնտեսության առանձնահատկությունները: Ռեգիոնալացում, գլոբալացում և միջազգայնացում: **Թեմա 3.** Տնտեսական զարգացման մակարդակները: Տնտեսական զարգացման մակարդակները և դրանց դասակարգումն ըստ հիմնական տնտեսական ցուցանիշների: Արդյունաբերապես զարգացած և զարգացող երկրներ: **Թեմա 4.** Միջազգային բիզնեսի վարման միջավայրերը: Տնտեսական միջավայրը (շուկայական տնտեսություն, կենտրոնացված պլանային տնտեսություն, խառը տնտեսություն): Քաղաքական միջավայրը (ժողովրդավարություն, տոտալիտարիզմ, ժամանակակից քաղաքական համակարգեր): Իրավական միջավայրը: Արտասահմանյան միջավայրին ընտելացումը: Մարդկային միջավայրը: Մշակութային միջավայրը: **Թեմա 5.** Միջազգային տնտեսական ինտեգրացում Ինտեգրացման նախադրյալները և նպատակները: Ինտեգրացման փուլերը: Տարածաշրջանային ինտեգրացումը և դրա տնտեսական հետևանքները: Եվրոմիություն: Համագործակցությունը Լատինական Ամերիկայում: Ինտեգրացման աշխատանքները Ասիայում: Համագործակցությունը Աֆրիկայում: Ապրանքային համաձայնագրեր: Բազմազգային ինստիտուտներ՝ ՄԱԿ, տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպությունը, արաբական երկրների լիգան (միությունը), շրջակա միջավայրը: **Թեմա 6.** Միջազգային ձեռնարկությունների և նրանց գործունեության ընդհանուր բնութագիր: Միջազգային ձեռնարկությունների էությունը և գործունեության սկզբունքները Միջազգային ձեռնարկությունների ստեղծման հիմնական նպատակները: Միջազգային ձեռնարկությունների գործունեության առանձնահատկությունները ժամանակակից պայմաններում: Բազմազգային ընկերությունների տնտեսական ներգործությունը **Թեմա 7.** Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարումը Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարման էությունը և առանձնահատկությունները: Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարման անհրաժեշտությունը տնտեսության

միջազգայնացման պայմաններում: Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարման նպատակները: Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարման խնդիրները: Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարման զարգացումը: Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարման միջազգային փորձը: Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարման ամերիկյան համակարգը: Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարման ճապոնական համակարգը: Միջազգային ձեռնարկությունների կառավարման գրմանական համակարգ: Միջազգային ձեռնարկությունների ռազմավարությունները: Միջազգային ձեռնարկությունների կառուցվածքները: Միջազգային ձեռնարկությունների ռազմավարության և կառուցվածքի համադրումը: **Թեմա 8.** Միջազգային ձեռնարկությունների մարդկային ռեսուրսների կառավարումը Աշխատուժի միջազգային շարժի էությունը և պատճառները: Աշխատուժի միջազգային շարժի ուղղությունները և ձգողության կենտրոնները: Աշխատուժի միջազգային շարժի տնտեսական հետևանքները: Աշխատուժի միջազգային շարժի քանակական ցուցանիշները: Աշխատուժի միջազգային շարժի տեսություններ Աշխատուժի միջազգային շարժի պետական կարգավորումը: Հայրենադարձման խթանումը: Աշխատուժի միջազգային շարժի միջազգային կարգավորում: Միջազգային ձեռնարկությունների կադրային քաղաքականության առանձնահատկությունները: Արտասահմանյան գործուղումներ: **Թեմա 9.** Միջազգային ձեռնարկությունների հաշվապահական հաշվառման և հարկման գործառույթները: Աշխարհում հաշվապահական հաշվառման առաջընթացը և տարբերությունների հարթման /վերացման/ անհրաժեշտությունը: Հաշվապահական հաշվառման անգլոսաքսոնական և եվրոպական համակարգեր: Տեղական առանձնահատկությունների ազդեցությունը հաշվապահական հաշվառման վրա: Միջազգային հաշվապահական ստանդարտներ: Հարկումը միջազգային բիզնեսում: Այլ երկրներում հարկմանը ցուցաբերվող մոտեցումները : Արտասահմանյան և ներքին ծագման եկամտի հարկումը, կրկնակի հարկման բացառումը: Հարկային համաձայնագրերը: **Թեմա 10.** Միջազգային ձեռնարկությունների մարքեթինգ Միջազգային ձեռնարկությունների մարքեթինգի էությունը և առանձնահատկությունները: Շուկաների գլոբալացումը: Երկրի գնահատումն ու ընտրությունը: Միջազգային շուկայի հատվածավորումը: Ապրանքների հատկանիշները միջազգային շուկայում: Միջազգային մարքեթինգային հետազոտություն: Բաշխումը միջազգային շուկայում: Հաղորդակցությունը և գովազդը միջազգային շուկայում: Գնորոշումը միջազգային շուկայում: Սպառողական վարքագիծը աշխարհում: Ֆիրմային նշանները: Սպառողներին հարազատ և մոտ անվանումները: Ազգային իմիջը: Միջազգային մրցունակություն: **Թեմա 11.** Միջազգային ձեռնարկությունների արտադրական գործունեություն: Միջազգային արտադրություն: Մատակարարման աղբյուրների և արտադրության համընդհանուր տեղաբաշխման ռազմավարությունը, դրա այլընտրանքները: Պաշարների կառավարումը: Ստանդարտների միջազգային կազմակերպություն: Որակի կառավարման ստանդարտ: **Թեմա 12.** Միջազգային ձեռնարկությունների ապրանքների և ծառայությունների առևտուր Ապրանքների և ծառայությունների միջազգային առևտրի էությունը: Միջազգային առևտրի տեսությունները: Մերկանտիլիզմ: Բացարձակ առավելության տեսությունը: Հարաբերական առավելության տեսություն: Արտադրության գործոնների հարաբերակցության տեսություն: Մրցակցային առավելությունների տեսություն: Մենաշնորհային առավելությունների տեսություն: Հեքշեր-Օլինի տեսությունը և Հեքշեր – Օլին - Սամուելսոն մոդելը: Լեոնտևի պարադոքս: Տեխնոլոգիական ճեղքվածքի տեսություն: Ապրանքի կենսացիկլի տեսություն:

Արտահանում և ներմուծում: Միջազգային առևտրի կարգավորումը: Միջազգային առևտրի քաղաքականություն: Ազատ առևտրի քաղաքականություն: Հովանավորչական քաղաքականություն: Միջազգային առևտրի պետական կարգավորման գործիքները: Միջազգային առևտրի պետական կարգավորման սակագնային գործիքներ: Միջազգային առևտրի պետական կարգավորման ոչ սակագնային գործիքներ: Միջազգային առևտրի միջպետական կարգավորումը և Առևտրի համաշխարհային կազմակերպություն: Տեքստիլի բազմապրոֆիլ համաձայնությունը և նավթաարդյունահանող երկրների կազմակերպությունը (ՕԲ5Շ): **Թեմա 13.** Միջազգային ձեռնարկությունների տեխնոլոգիաների առևտուր: Տեխնոլոգիաների միջազգային առևտրի էությունը: Տեխնոլոգիաների միջազգային առևտրի տեսությունները: Տեխնոլոգիաների փոխանակման ձևերը: Տեխնոլոգիաների պաշտպանության իրավական ձևերը: Տեխնոլոգիաների միջազգային առևտրի կարգավորումը: **Թեմա 14.** Միջազգային ձեռնարկությունների ներդրումներ Կապիտալի միջազգային շարժի էությունը: Կապիտալի միջազգային շարժի տեսությունները: Կապիտալի միջազգային շարժի ձևերը: Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ: Օտարերկրյա պորտֆելային ներդրումներ: Կապիտալի միջազգային շարժի կարգավորումը: **Թեմա 15.** Միջազգային ձեռնարկությունների ֆինանսական գործունեություն: Միջազգային դրամական հարաբերություններ: Միջազգային ձեռնարկության ֆինանսական համակարգ, ներֆիրմային ֆինանսական հոսք: Միջազգային առևտրային վարկեր: Միջազգային ֆինանսական կենտրոնները, դրանց բնութագրերը: Բորսային բաժնետոմսեր (ապակարգավորում, եվրոպական բաժնետոմսերի շուկան, այլ բորսաներ): Միջազգային առևտրային բանկերը (աշխարհի առաջատար առևտրային բանկերը, միջազգային բանկային գործի կառուցվածքը և կարևոր բնութագրերը): Միջպետական բանկերը: Համաշխարհային բանկը (վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկը, զարգացման միջազգային ասոցիացիան, միջազգային ֆինանսական ընկերությունը, ներդրումների երաշխավորման միջազգային գործակալությունը): Զարգացման տարածաշրջանային բանկերը: Միջազգային արժույթային հարաբերություններ Արտասահմանյան փոխարժեք: Փոխարժեքային գնանշում: Փոխարժեքի վրա ազդող գործոնները: Արժույթային համակարգերի հիմնական տեսակները: Միջազգային արժույթային գործառնություններ: Միջազգային բիզնեսի համար արժույթային փոխարժեքի փոփոխության հետևանքները (շուկայական, արտադրական, ֆինանսական լուծումներ): Միջազգային մոնետար համակարգ: Կենտրոնական բանկերի դերը: Միջազգային արժույթային հիմնադրամը: **Թեմա 16.** Միջազգային բիզնեսի կազմակերպման փորձը և դրա զարգացման արդի միտումները ՀՀ-ում: Հայաստանի խնդիրները միջազգային տնտեսական հարաբերություններում: Օտարերկրյա ձեռնարկությունների խնդիրները ՀՀ-ում: Տեղական ձեռնարկությունների խնդիրները օտարերկրյա ձեռնարկությունների հետ տնտեսական հարաբերություններում: Պետական մարմինների խնդիրները միջազգային բիզնեսի պետական կարգավորման հետ կապված:

3.1.21. Սոցիոլոգիա (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 2 ժամ (16 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ գործնական)

7-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին ծանոթացնել սոցիոլոգիայի՝ որպես գիտության կայացման առանձնահատկություններին, գիտությունների համակարգում սոցիոլոգիայի տեղին ու դերին, սոցիոլոգիայի աշխարհայացքային և էթիկական առանձնահատկություններին, ուսումնասիրության առարկային՝ հասարակությանը և դրա կառուցվածքին, սոցիոլոգիայի հիմնական և հիմնարար տեսություններին, մշակույթին և դրա տարրերին, ինչպես նաև հասարակության մեջ տեղի ունեցող մի շարք սոցիալական գործընթացներին ու առկա հիմնախնդիրներին: Դասընթացի նպատակն է ծանոթացնել ուսանողներին սոցիոլոգիական գիտության առանցքային հասկացություններին և պարզաբանել սոցիալական աշխատանքի տարբեր բնագավառներում դրանց կիրառումը:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- սոցիոլոգիական գիտելիքների ազատ կիրառության հիմնարար սկզբունքի մասին,
- ինչպես կազմել ճիշտ պատկերացում հասարակության սոցիալական կառուցվածքի մասին,
- սոցիոլոգիական տեղեկատվության հավաքման մեթոդների, դրանց առանձնահատկությունների և կիրառության մասին,
- ինչպես իրականացնել սոցիոլոգիական հետազոտություն:

Կարողանա՝

- առանձնացնել առօրյա կյանքի երևույթների և գործընթացների սոցիալական էությունը,
- կիրառել սոցիոլոգիական տարբեր տեսական մոտեցումներ՝ հասարակության տարբեր գործընթացների, հիմնախնդիրների մեկնաբանման նպատակով,
- իրականացնել սոցիոլոգիական հետազոտություն:

Տիրապետի՝

- սոցիոլոգիական աշխարհայացքի առանձնահատկություններին:
- տեսական գիտելիքները գործնականում կիրառելուն:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Սոցիոլոգիան որպես գիտություն: Սոցիոլոգիան որպես գիտություն. կայացման պատմությունն ու զարգացման առանձնահատկությունները: Սոցիոլոգիայի առաջացման նախադրյալները: Սոցիոլոգիայի օբյեկտը և առարկան: Սոցիոլոգիայի մեթոդը: Սոցիոլոգիայի կառուցվածքը: Մակրո և միկրոսոցիոլոգիա: Սոցիոլոգիան և այլ գիտությունները: Սոցիոլոգիայի գործառույթները: **Թեմա 2.** Ամերիկյան և ժամանակակից արևմտյան սոցիոլոգիան: 1920-1940 թթ. էմպիրիկ սոցիոլոգիան: Թ. Փարսոնսի սոցիալական գործողության տեսությունը, սոցիալական համակարգերի հայեցակարգը: Ռ. Մերթոնի միջին մակարդակի տեսությունը և գործառական վերլուծությունը: Բախման տեսությունը: Դյուրկհեյմյան ավանդույթը ֆրանսիական սոցիոլոգիայում: Վեբերական և մարքսիստական ավանդույթները գերմանական սոցիոլոգիայում: Ժամանակակից արևմտյան սոցիոլոգիա: **Թեմա 3.** Հասարակությունը որպես սոցիոլոգիական վերլուծության օբյեկտ: Հասարակության մասին պատկերացումների ծագումը: «Հասարակություն» հասկացությունը հիմնական սոցիոլոգիական տեսություններում: Հասարակությունը որպես սոցիալական համակարգ: Հասարակության հիմնական հայտանիշները: Հասարակությունների տիպավորումը: «Սոցիալական կառուցվածք» հասկացությունը: Մակրո և միկրոկառուցվածք: Սոցիալական խմբեր: **Թեմա 4.**

Սոցիալական հաստատություններ և սոցիալական կազմակերպություններ: «Սոցիալական հաստատություն» հասկացությունը: Սոցիալական հաստատությունների հիմնական հայտանիշները: Սոցիալական հաստատությունների տիպաբանությունը: Սոցիալական հաստատությունների գործառույթները: «Կազմակերպություն» հասկացությունը: Սոցիալական կազմակերպությունների ձևավորման մեխանիզմները: Սոցիալական կազմակերպության հիմնական հայտանիշները: Սոցիալական կազմակերպությունների տիպաբանությունը: **Թեմա 5.** Սոցիալական շերտավորվածություն և սոցիալական շարժունություն: Սոցիալական անհավասարության հիմնախնդիրը սոցիոլոգիայում: «Սոցիալական շերտավորվածություն» հասկացությունը: Շերտավորված համակարգերի տիպերը: Խորհրդային հասարակության սոցիալական շերտավորվածությունը: «Սոցիալական շարժունություն» հասկացությունը: Սոցիալական շարժունության հիմնական տեսակները: Սոցիալական շարժունության հիմնական ուղիներն ու մեխանիզմները: Սոցիալական շարժունության հիմնական չափանիշները: Սոցիալական շարժունությունը ԽՍՀՄ-ում և ժամանակակից հասարակության մեջ: **Թեմա 6.** Անձի սոցիոլոգիական հիմնախնդիրները և սոցիալականացումը: «Անձ հասկացությունը» և անձի տեսությունները: Անձի կառուցվածքը: Անձի տիպերը: Անձի գործառույթները, սոցիալական կարգավիճակը և սոցիալական դերերը: Հասարակության և անձի փոխազդեցությունը: Սոցիալականացման հասկացությունները և տեսությունները: Սոցիալականացման փուլերը: Սոցիալականացման գործակալները և ինստիտուտները: **Թեմա 7.** Շեղված վարք: «Սոցիալական նորմեր» հասկացությունը: Սոցիալական նորմերի տեսակները: Վարքի շեղման բացատրության հիմնական գիտական մոտեցումները: Շեղված վարք: Շեղված վարքի պատճառները: Վարքի շեղման հիմնական ձևերը: Սոցիալական հսկողության հիմնախնդիրները, հիմնական մեխանիզմներն ու մեթոդները: **Թեմա 8.** Սոցիոլոգիական հետազոտություններ. կառուցվածքը, մեթոդիկական և տեխնիկական: Սոցիոլոգիական հետազոտության փուլերն ու տեսակները: Սոցիոլոգիական հետազոտությունների ծրագիրը: Սոցիոլոգիական տեղեկատվության հավաքման մեթոդները: Դիտարկման մեթոդը: Փաստաթղթերի վերլուծության մեթոդը: Փորձի մեթոդ: Սոցիոլոգիական հետազոտության արդյունքների կիրառումը և վերլուծությունը:

3.1.22. 12/Բ1 Արտադրության էկոնոմիկա և կազմակերպում (7 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

4-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ծանոթանալ արտադրական գործընթացի կազմակերպմանը արտադրական ձեռնարկություններում: Դասընթացի ուսումնասիրությունը թույլ կտա ուսանողներին ծանոթանալու արդյունաբերության ոլորտի արտադրական ձեռնարկությունների գործունեությանը, արտադրության կազմակերպման մեթոդներին, արտադրության տեխնիկական զարգացման պլանավորմանը, արտադրական հզորության և արտադրական ծրագրի մշակմանը և արդյունաբերական ձեռնարկությունների գործունեության այլ ոլորտներին:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

արտադրական համակարգերի տեսակները, արտադրական գործընթացի բնութագրերը և կազմակերպման սկզբունքները, արտադրության տեսակները և կազմակերպման մեթոդները, ձեռնարկության արտադրական հզորության հաշվարկման մեթոդիկան, արտադրության նախագծային և տեխնոլոգիական նախապատրաստման սկզբունքները, արտադրական ցիկլի կառուցվածքը, արտադրական գործընթացի պլանավորման մեթոդները, արտադրանքի որակի կառավարման մեթոդները:

Կարողանա՝

որոշել արտադրության տեսակի ազդեցությունը ձեռնարկության կազմակերպչական կառուցվածքի վրա, մշակել ձեռնարկության արտադրական ծրագիրը, հաշվարկել արտադրական հզորությունները, կատարել ձեռնարկության արտադրական գործունեության պլանավորում, կազմել արտադրական ձեռնարկության զարգացման բիզնես-ծրագիրը նկարագրելով յուրաքանչյուր գործընթաց բացատրել արտադրական գործընթացի խնդիրները գործնական օրինակներով պլանավորել արտադրական անձնակազմի քանակը:

Տիրապետի՝

արտադրության ծրագրի կազմման մեթոդներին, արտադրական հզորության հաշվարկման մեթոդիկային, արտադրական գործընթացի պլանավորման մեթոդներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Արտադրական ձեռնարկության կառուցվածքը: **Թեմա 2.** Արտադրական գործընթացի կազմակերպումը ձեռնարկությունում: **Թեմա 3.** Արտադրության կազմակերպման մեթոդները: **Թեմա 4.** Ներդրումներ նորարարությունների մեջ և արտադրության տեխնիկական զարգացման պլանավորումը: **Թեմա 5.** Ձեռնարկության արտադրական հզորությունը և արտադրական ծրագիրը: **Թեմա 6.** Արտադրական գործընթացների կառավարում: **Թեմա 7.** Արտադրական ձեռնարկության տնտեսական գործունեության պլանավորումը: **Թեմա 8.** Արտադրական ձեռնարկության կադրերը, աշխատանքի արտադրողականությունը և աշխատակիցների քանակի պլանավորումը: **Թեմա 9.** Արդարանքի որակի կառավարումը ձեռնարկությունում: **Թեմա 10.** Աշխատանքի վարձատրությունը արտադրական ձեռնարկությունում: **Թեմա 11.** Արտադրության ծախսերը: Ծախսերի նախահաշիվը: **Թեմա 12.** Արտադրական ձեռնարկության շահույթը և շահութաբերությունը:

3.1.23. 12/Բ16 Ձեռներեցության հիմունքներ (6 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (24 ժամ դասախոսություն, 24 ժամ գործնական)

6-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ներկայացնել ձեռներեցության էությունը, սոցիալ-տնտեսական նպատակները, ինչպես նաև արդի ժամանակաշրջանում ձեռներեցության զարգացման կարևորությունը և առանձնահատկությունները: Ձևավորել մասնագիտական գիտելիքներ և մտածողություն ձեռներեցությունը դիտարկելու որպես տնտեսության զարգացման խթան, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման, սոցիալական նպատակների իրականացման և աղքատության հաղթահարման միջոց: Միաժամանակ, ուսանողը ձեռք կբերի ինքնուրույն բիզնես կազմակերպելու և վարելու կարողություն և հմտություններ:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

Ձեռնարկատիրական գործունեության էության, նպատակների, տնտեսության զարգացման, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման գործում դերի մասին: Ձեռներեցության էության, նոր բիզնեսներ ստեղծելու, ինչպես նաև բիզնեսի զարգացման մեջ նրա դերի, գործարար աշխարհում դիսկեր վերցնելու և սոցիալական, մշակութային, տեխնոլոգիական նորարարություններ իրականացնելու վերաբերյալ:

Կարողանա՝

Տնտեսական աճին նպաստելու նորարարություն, կառուցված նոր գաղափարների ու լուծումների ստեղծման, շուկան կամ ոլորտը փոխելու, անսովոր իրավիճակներում կամ մարտահրավերներում դիսկերի կառավարում, գաղափարները կյանքի կոչելու, կազմակերպչական, առաջնորդելու, շուկան ուսումնասիրելու, ֆինանսական կառավարում, ինչպես նաև թիմ ստեղծելու:

Տիրապետի՝

Գաղափարը բիզնեսի վերածելու, հողը, աշխատանքը և կապիտալը օգտագործելու, շահույթ ստանալու նպատակով նոր եղանակներ մշակելուն:

Հմտորեն օգտագործել պետության մշակած քաղաքականությունը, նոր ընկերություններ ստեղծելու և այդ գործընթացը հնարավորինս հեշտացնելու համար:

Ստեղծել տնտեսական արժեք, սոցիալական ազդեցություն ստեղծելով՝ ստեղծել աշխատատեղեր, զարգացնել համայնքները, նոր լուծումներ առաջարկել հանրային խնդիրներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Ձեռներեցության հիմունքներ առարկան և մեթոդը Բիզնես գործունեության էությունը և բիզնես պլանի անհրաժեշտությունը: **Թեմա 2.** Ձեռներեցություն հասկացության էությունը և այն որպես գործունեության հատուկ ձև: Կառավարման էությունը և գործառույթները, Պարետտոյի օրենքը: **Թեմա 3.** Ձեռներեցության զարգացման նախադրյալները: Շուկայի տարողություն և մասնաբաժին, շուկայի սեզմենտավորում: **Թեմա 4.** Ձեռներեցության սոցիալ-տնտեսական նպատակները: Գործարար գաղափարների ընտրություն: **Թեմա 5.** Արդի ժամանակաշրջանում ձեռներեցության զարգացման առանձնահատկությունները Մ. Փորթեի <<Հինգ մրցակցային ուժերի>> տեսությունը: **Թեմա 6.** Ձեռներեցությունը որպես տնտեսության զարգացման գործառույթ: Գործարար ծրագրի կազմման նպատակները և խնդիրները: **Թեմա 7.** Ձեռներեցությունը որպես բնակչության սոցիալական նպատակների իրականացման խթան: Բիզնես գաղափարի ընտրության հիմնավորվածությունը /ավելացված արժեքի ստեղծումը/: **Թեմա 8.** Ձեռներեցությունը որպես աղքատության հաղթահարման միջոց: Ձեռներեցությունը որպես սոցիալական խմբի միասնություն:

Թեմա 9. Ձեռնարկատիրական գործունեությունը և ձեռներեցի դերը: Առևտրային ձեռնարկությունների դերը աշխատատեղերի ստեղծման գործում: **Թեմա 10.** Ձեռնարկատիրական գործունեության կազմակերպչի րավական տեսակները: Ձեռներեցության հեռանկարային աշխատանքների ծրագրի մշակման մեթոդիկան: **Թեմա 11.** Ձեռնարկատիրական գործունեության կառավարման սկզբունքները: Ձեռնարկատիրական գործունեության մարդասիրական սկզբունքները: **Թեմա 12.** Ձեռնարկատիրական գործունեության պետական կարգավորումը: ՀՀ կառավարության քաղաքականությունը աղքատության հաղթահարման գործում /ռազմավարական ծրագրի կատարում/:

3.1.24. 12/Բ39 Ֆինանսական մենեջմենթ (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

7-րդ կիսամյակ, սրուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

յուրացնել տնտեսվարող սուբյեկտների ֆինանսների կառավարման տեսական և մեթոդական հիմունքները, կարողանալ գտնել ֆինանսական ռեսուրսների աղբյուրներ որոշել նրանց արդյունավետ ներդրման ուղղությունները և կազմակերպել ֆինանսների օպերատիվ կառավարումը :

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- Ֆինանսական մենեջմենթի հասկացությունները, մեթոդները և սկզբունքները
- Ֆինանսական մենեջմենթի կառուցվածքը
- Ֆինանսական մենեջմենթի տեղեկատվական ապահովման սկզբունքները
- Կապիտալի, ռիսկերի, ներդրումային նախագծերի կառավարման առանձնահատկությունները
- Ձեռնարկություններ ֆինանսական կառավարման առանձնահատկությունները

Կարողանա՝

- Ձևակերպել ֆինանսական մենեջմենթի նպատակները և խնդիրները
- գնահատել ֆինանսական ռիսկերը
- կատարել ֆինանսական մոնիտորինգ
- կատարել ֆինանսական ցուցանիշների հաշվարկներ
- մշակել ձեռնարկության ֆինանսական ծրագրերը և բյուջեն

Տիրապետի՝

- Ֆինանսների կառավարման մեթոդներին և սկզբունքներին
- Ֆինանսական ռիսկերի նվազեցման մեթոդներին

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Ֆինանսական մենեջմենթի էությունը, նպատակը և սկզբունքները: **Թեմա 2.** Կազմակերպության ֆինանսական հոսքերի կառավարումը: **Թեմա 3.** Ներդրումային որոշումների ընդունումը և ներդրումների կառավարումը: **Թեմա 4.** Ֆինանսական ռիսկերի կառավարումը (Ռիսկ մենեջմենթ): **Թեմա 5.** Արտադրական և ֆինանսական լծակներ /լներեջ/: **Թեմա 6.**

Կազմակերպության շրջանառու ակտիվների կառավարում: **Թեմա 7.** Օպերատիվ ֆինանսական պլանավորում: **Թեմա 8.** Բյուջետավարում: Կազմակերպության ընդհանուր բյուջեի ձևավորում:

3.1.25.12/Բ13 ՀՀ հարկային համակարգ (4 Կրեդիտ)

Շաբաթական 5 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 30 ժամ գործնական)

6-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակը.

Դասընթացի ուսումնասիրման միջոցով ուսանողները հնարավորություն են ստանում գիտելիքներ ստանալ հարկային օրենսդրությանը, հարկերի տեսակներին, հաշվարկման և վճարման կարգին, հարկային պլանավորման հիմունքներին, հարկային վերահսկողության ու հսկողության, հարկային համակարգի կարգավորման, հարկային իրավախախտումների համար պետական հարկադրանքի միջոցների ու ուղղությունների, հարկային ծառայության ոլորտների և հարկային հարաբերությունների մասնակիցների կարգավիճակի, հարկային գործընթացի, հարկային օրենքի կառուցվածքի ու գործողության շրջանակների մասին:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- հարկերի ծագումը և հարկման գործընթացի ձևավորման ու զարգացման պատմությունը համաշխարհային քաղաքականության մեջ,
- հարկի սահմանումը: Հարկի հատկանիշները և բնորոշ գծերը,
- հարկերի և հարկային համակարգերն ու կառուցակարգերը,
- հարկային քաղաքականության իրականացման ձևերը և տեսակները,
- հարկային գործող օրենսդրության առանձնահատկությունները,
- հարկային պլանավորման տնտեսական և իրավաբանական բովանդակությունը,
- հարկային վերահսկողություն և հարկային հսկողություն հասկացությունները,
- հարկերի և հարկային համակարգերին,
- հարկերի տեսակները և դրանց կարգավորումը Հայաստանի Հանրապետությունում:

Կարողանա՝

- դասակարգել հարկերը,
- բնութագրել հարկային համակարգի կառուցակարգը,
- բնութագրել հարկային օրենսդրության նորմերը,
- քննարկել և լուսաբանել հարկային քաղաքականության սուբյեկտներին,
- ներկայացնել հարկային համակարգի կազմակերպչական սկզբունքները,
- ուսումնասիրել և ներկայացնել ՀՀ հարկերը և վերլուծել դրանց դրսևորման առանձնահատկությունները,
- գնահատել հարկերի՝ որպես տնտեսության կարգավորման կարևոր լծակի, դերն ու նշանակությունը,
- գնահատել հարկերի դերը ՀՀ բյուջետային եկամուտների ձևավորման գործում,

- ուսումնասիրել Հայաստանի Հանրապետության հարկային համակարգի արդյունավետության բարձրացման ուղիները,
- գնահատել հարկային քաղաքականության արդյունավետությունը ուղղակի և անուղղակի հարկերի մասով,
- վերլուծել հարկային քաղաքականության դերը տնտեսության պետական կարգավորման համակարգում,
- վերլուծել արդյունավետ հարկային բեռի սահմանման ուղիները:

Տիրապետի՝

- հարկերի հաշվարկման մեթոդաբանությանը,
- հարկային քաղաքականության ձևերին և ուղղություններին,
- հարկային հսկողության իրականացման ձևերին,
- հարկային բեռի հաշվարկման մեթոդաբանությանը,
- ստուգումների անցկացման ընթացակարգին,
- ՀՀ ուղղակի և անուղղակի հարկերի հարաբերակցության առանձնահատկություններին,
- հարկերի՝ որպես տնտեսության կարգավորման կարևոր լծակի, դերին ու նշանակությանը,
- հարկազանձման արդյունավետության բարձրացման հիմնական մոտեցումներին,
- մասնագիտացման ոլորտի վերաբերյալ իրավական ակտերին,
- ՀՀ հարկային օրենսգրքի հիմնական դրույթներին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Հարկերի ծագումը, հարկման գործընթացի ձևավորման ու զարգացման պատմությունը համաշխարհային քաղաքականության մեջ: Հարկերի ծագման համաշխարհային պատմությունը: Հարկային համակարգի ձևավորումն ու զարգացումը ՀՀ-ում: **Թեմա 2.** Հարկման ընդհանուր եվ մասնավոր տեսությունները: Հարկման ընդհանուր տեսություններ: Հարկման մասնավոր տեսություններ: **Թեմա 3.** Հարկը որպես տնտեսական կատեգորիա, սահմանումը, գործառույթները: Հարկի սահմանումը: Հարկի տնտեսական բովանդակությունը և գործառույթները: Հարկի տնտեսական սկզբունքների համակարգը: **Թեմա 4.** Հարկերի տեսակները, դասակարգման հիմքերը: Հարկերի դասակարգման հիմքերը: Ուղղակի հարկեր: Անուղղակի հարկեր: **Թեմա 5.** Հայաստանի Հանրապետության հարկային համակարգը: Հարկային համակարգի հասկացությունը: ՀՀ հարկային համակարգի կառուցվածքը, կազմակերպչական սկզբունքները: **Թեմա 6.** Պետության հարկային քաղաքականությունը: Պետության հարկային քաղաքականության հասկացությունը, նպատակներն ու խնդիրները: Հարկային քաղաքականության սուբյեկտները, մեթոդները: Հարկային քաղաքականության սկզբունքները: **Թեմա 7.** Հարկային բեռի հասկացությունը եվ հաշվարկման մեթոդները: Հարկային բեռի հասկացությունը, տնտեսական նշանակությունը: Հարկային բեռի հաշվարկման մեթոդները: **Թեմա 8.** Հարկերի տեսակները և կարգավորումը Հայաստանի Հանրապետությունում: Պետական հարկեր: Տեղական հարկեր: **Թեմա 9.** Հարկային վերահսկողությունը և հսկողությունը: Հարկային վերահսկողության բովանդակությունը, տեսակները: Հարկային հսկողություն հասկացությունը, սկզբունքները և գործառույթները: Հարկային ստուգումների կարգավորումը Հայաստանի Հանրապետությունում: **Թեմա 10.**

Պատասխանատվություն հարկային օրենսդրությունը խախտելու համար: Հարկային իրավախախտման հասկացությունը և հիմնական հատկանիշները: Հարկային իրավախախտումների դասակարգումը: Պատասխանատվությունը հարկային օրենսդրության խախտումների համար:

3.1.26. 12/Ք33 Տնտեսական գործունեության ծրագրավորում (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (24 ժամ դասախոսություն, 24 ժամ գործնական)

6-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Դասընթացի նպատակը.

Ծրագիրը նպատակ ունի ուսանողներին տրամադրել՝

1. Գիտելիքներ տնտեսական գործունեության ծրագրավորման հիմնարար հասկացությունների և խնդիրների շուրջ,
2. Տնտեսական գործունեության ծրագրավորման վերաբերյալ տեղեկատվություն և գործիքներ՝ ձեռներեցության մեջ գործնական կիրառության համար,

Հմտություններ բիզնես պլանավորում իրականացնելու համար:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- Տնտեսական գործունեության ծրագրավորման հիմնական հասկացությունների և փուլերի մասին, և ձեռներեցության պլանավորման ժամանակ յուրաքանչյուր կառուցվածքային փուլի ազդեցության մասին:
- Տնտեսական գործունեության պլանավորման անհրաժեշտության, գործնական կիրառության ուղղությունների մասին,
- Բիզնես պլանի կառուցվածքը՝ ներկայացնելով կառուցվածքային և բովանդակային տրամաբանական կապերը:

Կարողանա՝

- Ստեղծել տնտեսական գործունեության պլան շուկայի պահանջներին և գործարարի նպատակներին համապատասխան:
- Օգտագործել տարատեսակ ձեռներեցության գործիքներ բիզնեսի հիմնադրման և զարգացման փուլերում:
- Վերլուծել շուկայական իրավիճակները և պատրաստել բիզնես պլան:

Տիրապետի՝

- տնտեսական գործունեության պլանավորման ուղղություններն ու գործիքները ներկայացրող տարատեսակ աղբյուրներից օգտվելու,
- տնտեսական գործունեության ուսումնասիրություններ իրականացնող և ռազմավարություններ պատրաստող թիմերում աշխատելու,
- սեփական բիզնեսի, ինչպես նաև այլ ձեռնարկատերերի համար բիզնես պլան պատրաստելու հմտություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Տնտեսական գործունեության պլանավորումը որպես տնտեսավարման գործիք: Բիզնես պլանավորման էությունը, նպատակը և դերը տնտեսության մեջ : Բիզնես պլանի օգտագործողները: Բիզնես պլանի կառուցվածքը: **Թեմա 2.** Բիզնես միջավայրի վերլուծություն: Բիզնես միջավայրի վերլուծության նպատակը և ձևերը: Բիզնես միջավայրի վերլուծության SWOT մեթոդ: Բիզնես միջավայրի վերլուծության «Պորտերի 5 ուժեր» մեթոդ: Գործարարի հատկանիշները և դրանց ազդեցությունը բիզնեսի զարգացման վրա: **Թեմա 3.** Բիզնես գաղափարի ընտրություն և բիզնեսի զարգացման ռազմավարություն: Բիզնես գաղափարի ընտրություն- Ուղեղի փոթորկում: Բիզնես գաղափարի ընտրություն- Մակրոընտրության չափանիշներ: Բիզնես գաղափարի ընտրություն- Միկրոընտրության չափանիշներ: Նպատակադրումը որպես բիզնեսի առաջնդման մեթոդ: Ռազմավարություն և ռազմավարական պլանավորման անհրաժեշտությունը: Ռազմավարական նպատակների սահմանման կարևորությունը, չափանիշները և մեթոդները: **Թեմա 4.** Մարքեթինգային պլանավորում և դիրքավորում շուկայում: Մարքեթինգի արդի ձևակերպումները և կարևորությունը բիզնեսի պլանավորման և զարգացման մեջ: Հաճախորդների սեգմենտավորումը և նրանց տեսակները: Շուկայի ուսումնասիրություն, դրա նպատակը և մեթոդները: Շուկայի պահանջարկի գնահատման մեթոդներ, շուկայում սեփական բաժնեմաս: Մրցակցությունը որպես տնտեսագիտական կատեգորիա: Շուկայում դիրքավորում: Մարքեթինգային ռազմավարություն և նրա բաղկացուցիչները: Մարքեթինգ 3 – նորմոտեցումներ հաճախորդին բավարարվածություն ապահովելու համար: Մարքեթինգ 1, 2, 3. համեմատական վերլուծություն: Մարքեթինգի պլանի կառուցվածք: **Թեմա 5.** Կառավարման պլան: ՀՀ-ում գործող կազմակերպարական տեսակները, յուրաքանչյուրի առավելություններն ութերությունները: Բիզնեսի կազմակերպչական կառուցվածքը: Կառավարման արդի մոդելները, դրանց կիրառման համեմատական վերլուծություն: Մոտիվացիա, աշխատակիցների մոտիվացիոն մեխանիզմները: Կազմակերպության նախագործառնական գործունեության պլանավորում և վերահսկում: Գանտի աղյուսակ: Կառավարման պլանի կառուցվածք: Բիզնեսի ադմինիստրատիվ գործունեության պլանավորում: Բիզնեսի վարչական ծախսեր:

12/Բ34 Կուրսային աշխատանք «Տնտեսական գործունեության ծրագրավորում դասընթացից (1 կրեդիտ)

«Տնտեսական գործունեության ծրագրավորման» պլանի պատրաստում գործող կամ սկսնակ բիզնեսի օրինակով՝ արտադրության, ծառայության կամ գյուղատնտեսական ապրանքների վերամշակման ոլորտում:

Կուրսային աշխատանքի կրթական վերջնարդյունքները (գիտելիք, կարողություն, հմտություն)

Դասընթացի մոդուլի ուսումնասիրման արդյունքում ուսանողը պետք է՝

Գիտենա տնտեսական գործունեության ծրագրավորման փուլերը, բաժինները:

Կարողանա կազմել բիզնես պլան արտադրության, ծառայության կամ գյուղատնտեսական ապրանքների վերամշակման ոլորտում:

Տիրապետի տնտեսական գործունեության ծրագրավորման սկզբունքներին, փուլերին, կառուցվածքին:

3.1.27.12/Բ6 Զբոսաշրջային ձեռնարկատիրության կազմակերպում (6 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (22 ժամ դասախոսություն, 22 ժամ գործնական)

7-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին ծանոթացնել Հայաստանի Հանրապետությունում զբոսաշրջության ոլորտի առանձնահատկություններին և հիմնախնդիրներին: Տալ գիտելիքներ զբոսաշրջության զարգացման պատմական ընթացքի, տարբեր երկրներում դրա զարգացման ձևերի ու տարբերությունների, ինչպես նաև արդեն արդի ժամանակաշրջանում ձևավորված և գոյություն ունեցող զբոսաշրջության տեսակների, դրանց կիրառման, նոր տեսակների բացահայտման մասին: Զբոսաշրջությունը որպես գիտություն տալիս է անհրաժեշտ գիտելիքներ գործնական աշխատանքներում կիրառելու ուղղությամբ:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- տարբերակել և ներկայացնել զբոսաշրջության ժամանակակից տեսակները,
- բացահայտել նոր առաջ եկող տեսակները,
- ճանաչել, տարբերակել պետության գործառույթները զբոսաշրջության ոլորտում,
- գիտականորեն ճանաչել զբոսաշրջության կարգավորման շուկայական և պետական մեխանիզմները,
- դասակարգել համաշխարհային զբոսաշրջության զարգացման օրինաչափությունները:

Կարողանա՝

- կողմնորոշվել, արտահայտվել զբոսաշրջության ոլորտին վերաբերվող հարաբերությունների ժամանակակից տեսական քննարկումներում,
- վերլուծել, մեկնաբանել, առանձնացնել զբոսաշրջության զարգացման տենդենցը,
- մեկնաբանել, բնութագրել զբոսաշրջության պետական կարգավորման տարբերակները՝ պահելով շուկայական մրցակցությունը,
- վերհանել, պարզաբանել պետության կողմից զբոսաշրջության քաղաքականության էությունը,
- մեկնաբանել, պարզաբանել զբոսաշրջային օրենքի պահանջները,
- ներկայացնել, տարբերակել ազգային տնտեսության զարգացման գործում զբոսաշրջության կայուն զարգացման ընթացքը:

Տիրապետի՝

- Տիրապետի զբոսաշրջային ոլորտի համեմատական վերլուծությանը,
- բացահայտի սեղանից օգտվելու գործնական կանոնները,
- պատկերավոր ներկայացնի մենեջմենթի ֆունկցիաները զբոսաշրջության ոլորտում,

- գործնականում կիրառել զբոսաշրջության տեսակները որպես տվյալ տարածքի կամ համայնքի զարգացման մեխանիզմ:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Զբոսաշրջության տեսակները: **Թեմա 2.** ՀՀ-ում կիրառվող զբոսաշրջության տեսակները և դրանց առանձնահատկությունը: **Թեմա 3.** Զբոսաշրջության ծառայությունները: **Թեմա 4.** Զբոսաշրջության դերը տնտեսության ճյուղերի կառուցվածքում: **Թեմա 5.** Էկոտուրիզմի հիմնական սկզբունքները: **Թեմա 6.** Խմբային և անհատական զբոսաշրջություն: **Թեմա 7.** Զբոսաշրջության տնտեսական արդյունավետությունը: **Թեմա 8.** Զբոսաշրջության ոլորտում հաճախ հանդիպող խնդիրները: **Թեմա 9.** Զբոսաշրջային վիճակագրությունն ու այցելությունների քանակը: **Թեմա 10.** Միջազգային զբոսաշրջային մուտքերը: **Թեմա 11.** Զբոսաշրջության բնագավառում մենեջմենթի ֆունկցիաները և սկզբունքները: **Թեմա 12.** Տուրիստական ֆիրմայի ղեկավարման ոճը: **Թեմա 13.** Կառավարման ոճերի բնութագիր: **Թեմա 14.** Ինովացիաների ներդրումը հյուրանոցային և զբոսաշրջային ոլորտում: **Թեմա 15.** Հիմնական և լրացուցիչ ծառայություններ: **Թեմա 16.** Զբոսաշրջային ոլորտի աշխատակիցների արտաքինին ներկայացվող պահանջները: **Թեմա 17.** Համազգեստի և արտահագուստի տարբերումները: **Թեմա 18.** Էթիկետի ու բարոյականության կիրառումը զբոսաշրջության ոլորտում: **Թեմա 19.** Զբոսաշրջային և հյուրանոցային նախապատմությունը: **Թեմա 20.** Հյուրանոցների գնահատման կարգը: **Թեմա 21.** Որոշում հյուրանոցային կարգերի մասին: **Թեմա 22.** ՀՀ օրենքը զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության վերաբերյալ: **Թեմա 23.** Կորպորատիվ տոնակատարություններ: **Թեմա 24.** Կորպորատիվ տոնակատարությունների անցկացման համար անհրաժեշտ բազա:

3.1.28. 12/Բ8 Ծառայությունների ոլորտի տնտեսագիտություն (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (22 ժամ դասախոսություն, 22 ժամ գործնական)

7-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին ծանոթացնել Հայաստանի Հանրապետությունում գործող ծառայությունների ոլորտին, դրանց կազմակերպման առանձնահատկություններին և հիմնախնդիրներին՝ փորձելով լուծել դրանց կոնֆլիկտային իրավիճակները վերլուծելու ոլորտի զարգացման հեռանկարները:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- տարբերակել և ներկայացնել ծառայությունների ժամանակակից տեսակները,
- բացահայտել նոր առաջ եկող տեսակները,
- ճանաչել, տարբերակել պետության գործառույթները ծառայության ոլորտում, կազմակերպություններում, ՏԻՄ-երում դրանց զարգացման հնարավորություններին,
- գիտականորեն ճանաչել ծառայությունների կարգավորման շուկայական և պետական մեխանիզմները,
- դասակարգել միջազգային մակարդակով մատուցվող ծառայությունների օրինաչափությունները:

Կարողանա՝

- կողմնորոշվել, արտահայտվել ծառայությունների ոլորտին վերաբերվող հարաբերությունների ժամանակակից տեսական քննարկումներում,
- վերլուծել, մեկնաբանել, առանձնացնել ծառայությունների զարգացման տենդենցը,
- մեկնաբանել, բնութագրել ծառայությունների պետական կարգավորման տարբերակները՝ պահելով շուկայական մրցակցությունը,
- վերհանել, պարզաբանել պետության կողմից ծառայությունների քաղաքականության էությունը, ՏԻՄ-երում և կամ կազմակերպություններում զարգացմանը խոչընդոտող խնդիրները:

Տիրապետի՝

- ծառայությունների ոլորտի համեմատական վերլուծությանը,
- պատկերավոր ներկայացնի ՏԻՄ-երում, կազմակերպություններում առաջարկվող ծառայությունների զարգացման տեսլականները,
- գործնականում կիրառել ծառայությունների տեսակները որպես տվյալ տարածքի կամ համայնքի զարգացման մեխանիզմ:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Ծառայությունների ոլորտը որպես տնտեսության բաղկացուցիչ և դրա ուսումնասիրման նպատակը: **Թեմա 2.** Ծառայությունների ոլորտի տնտեսագիտության առանձնահատկությունները: **Թեմա 3.** Համաշխարհային և Հայաստանյան ծառայությունների ոլորտի վիճակագրություն: **Թեմա 4.** Ծառայությունը որպես ապրանք և նրա առանձնահատկությունը: **Թեմա 5.** Նոր ծառայության մշակում: **Թեմա 6.** Ծառայության որակ: **Թեմա 7.** Ծառայության ոլորտի շուկայի ուսումնասիրություն: **Թեմա 8.** Բանկային և ֆինանսական ծառայություններ: **Թեմա 9.** Կապ և տրանսպորտ: **Թեմա 10.** Անհատական ծառայություններ: **Թեմա 11.** Սոցիալական ծառայություններ: **Թեմա 12.** Կրթություն և առողջապահություն: **Թեմա 13.** Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառումը ծառայությունների ոլորտում: **Թեմա 14.** Զբոսաշրջային ընդհանուր ծառայությունները: **Թեմա 15.** Հյուրանոցային ծառայությունները: **Թեմա 16.** Ռեստորանային ծառայությունները: **Թեմա 17.** Զբոսաշրջային տեղեկատվական կենտրոնի կողմից մատուցվող ծառայությունները: **Թեմա 18.** Տուր օպերատորների կողմից մատուցվող ծառայությունները: **Թեմա 19.** Հիմնական և լրացուցիչ ծառայություններ: **Թեմա 20.** ՏԻՄ-երում քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակների կողմից մատուցվող ծառայությունները: **Թեմա 21.** Ծառայությունների դերը տնտեսության ճյուղերի կառուցվածքում: **Թեմա 22.** Ծառայությունների ոլորտում հաճախ հանդիպող խնդիրները:

3.1.29.12/Բ9 Կոմերցիա և լոգիստիկա (3 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (36 ժամ դասախոսություն, 24 ժամ գործնական)

6-րդ կիսամյակ, քննություն

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողներին ծանոթացնել կոմերցիայի և կոմերցիոն գործունեության հասկացությունների, առք ու վաճառքի գործընթացների, ապրանքների իրացման ձևերի առանձնահատկությունների և տեխնոլոգիաների հետ, ուսումնասիրել լոգիստիկայի հիմնական հասկացությունները, հայեցակարգերը, մեթոդները, ձևավորել լոգիստիկ մոտեցում ձեռնարկության կառավարման, ապահովել կայուն գիտելիքներ նյութական, ֆինանսական և տեղեկատվական հոսքերի կառավարման բնագավառում:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

կոմերցիոն գործունեության էությունը և տեսակները, առք ու վաճառքի պայմանագրերի կառուցվածքը և բովանդակությունը, միջնորդ գործարքների տեսակները և առանձնահատկությունները հասկացությունը, կոմերցիոն գործարքների կազմակերպումը և անցկացման տեխնիկան ապրանքային բորսաներում, աճուրդներում, տենդերներում, ցուցահանդեսներում, տոնավաճառներում, լոգիստիկայի նպատակները, հասկացությունները, սկզբունքները և զարգացման փուլերը, լոգիստիկայի ֆունկցիաները, հայեցակարգերը, գործառույթների տեսակները:

Կարողանա՝

նախապատրաստել կոմերցիոն գործարքներ, վարել բանակցություններ կոմերցիոն գործարք կնքելու նպատակով, կազմել առք ու վաճառքի և այլ կոմերցիոն պայմանագրեր, հաշվարկել մուտքային, ելքային, արտաքին և ներքին նյութական հոսքերի ծավալները ու տարվա ընթացքում մատակարարումների օպտիմալ քանակը, օգտագործել նյութական պաշարների գնահատման մեթոդները, կատարել արտադրության և իրացման ծավալի վերլուծություն, իրականացնել լոգիստիկական մոդելավորում, մշակել ապրանքների մատակարարման երթուղիներ և ժամանակացույցեր:

Տիրապետի՝

կոմերցիոն գործարքների նախապատրաստման ու անցկացման տեխնիկան և տեխնոլոգիան կիրառելու, տարբեր տեսակի կոմերցիոն պայմանագրեր կազմելու, նյութական և այլ հոսքերի կառավարման մեթոդները օգտագործելու, նյութական հոսքերի շարժի օպտիմիզացիայի արդյունքում ձեռնարկությունում պաշարների տնտեսման մեթոդները գնահատելու հմտություններին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Կոմերցիայի հիմունքներ առարկան: **Թեմա 2.** Կոմերցիոն գործարքների կողմերի դասակարգումը: **Թեմա 3.** Արտահանման և ներմուծման գործարքների հասկացությունը և վիճակագրական հաշվառումը: **Թեմա 4.** Առք ու վաճառքի գործարքի նախապատրաստումը և կնքումը կողմերի միջև ուղղակի կապերի դեպքում: **Թեմա 5.** Առք ու վաճառքի պայմանագրի կառուցվածքը և բովանդակությունը: **Թեմա 6.** Առևտրային միջնորդ օղակի միջոցով իրականացվող կոմերցիոն գործունեություն: **Թեմա 7.** Կոմերցիոն գործարքների կազմակերպումը անցկացման տեխնիկան ապրանքային բորսաներում: **Թեմա 8.** Կոմերցիոն գործարքների կազմակերպումը անցկացման տեխնիկան աճուրդներում: **Թեմա 9.** Կոմերցիոն գործարքների կազմակերպումը և անցկացման տեխնիկան տենդերների ժամանակ: **Թեմա 10.** Վարձակալական գործարքներ /լիզինգ/: **Թեմա 11.**

Միջազգային տուրիզմի գործարքներ: **Թեմա 12.** Գովազդային գործունեության կազմակերպում: **Թեմա 13.** Ցուցահանդեսներ և տոնավաճառներ: **Թեմա 14.** Ֆրանչայզինգի հասկացությունը և բովանդակությունը: Ֆրանչայզինգի տեսակները: **Թեմա 15.** Լոգիստիկ համակարգերի կազմակերպման հիմունքները: **Թեմա 16.** Բաշխիչ Լոգիստիկայի համակարգերի կազմակերպման առանձնահատկությունները: **Թեմա 17.** Տրանսպորտային լոգիստիկայի համակարգերի կազմակերպման առանձնահատկությունները:

3.2 Կամրնտրական դասընթացներ

3.2.1. 12/Բ7 Էլեկտրոնային բիզնես (6 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (24 ժամ դասախոսություն, 24 ժամ գործնական)

6-րդ կիսամյակ, սպորտաբք

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսումնասիրել է էլեկտրոնային բիզնեսի իրականացման ժամանակակից մեթոդներն ու առանձնահատկությունները, դրանց կիրառման առավելություններն ու թերությունները, ինչպես նաև էլեկտրոնային բիզնեսի համակարգերի կիրառման միջազգային փորձը:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. տեղեկություններ բիզնեսի զարգացման պատմությունից, էլեկտրոնային բիզնեսի առանձնահատկություններից:
2. տեղեկություններ էլեկտրոնային բիզնեսի տնտեսակազմակերպչական մոդելներից առանձնահատկություններից, ինչպես նաև տիրապետել մոդելների միջոցով էլեկտրոնային գործընթացի կիրառումը:
3. ինտերնետ գովազդի տեսակները, նրաց իրականացման նախագծման ժամանակ առաջացող հիմնական խնդիրները և դրանց լուծման եղանակները:
4. կառավարման և սոցիալ-տնտեսական համակարգերում համակարգչային գիտության տեսության, մեթոդաբանության և փորձառության զարգացում և տնտեսական համակարգերում, կառավարման արդյունավետության բարձրացման նպատակով, նոր տեղեկատվական կոմունիկացիոն տեխնոլոգիաների օգտագործման կոնցեպտուալ դրույթների վերաբերյալ
5. Հիմնարար գիտելիքներ WEB միջավայրում բիզնես և այլ տեղեկատվության ներկայացման և վերլուծության ծրագրային գործիքների վերաբերյալ:

Կարողանա

1. Կիրառել Էջի աշխատանքի տնտեսական արդյունավետության գնահատման ցուցանիշները:
2. Թիմային աշխատանք և հաղորդակցման հնարավորություններ մասնագիտական հանրության հետ՝ WEB միջավայրում աշխատելիս:

Տիրապետի՝

1. ցանցային և WEB տեխնոլոգիաների արդյունավետ կիրառության ապահովմանը ձեռնարկության տեղեկատվության կառավարման գործընթացում
2. էլ. գովազները գովազդային հարթակներում արդյունավետ կիրառելուն
3. ինտերնետում պլաստիկ քարտերով վճարման վարվելակերպին՝ խաբեությունից զերծ մնալու նպատակով
4. ինտերնետ աճուրդներ հարթակներ ավտոմատացված կառավարման համակարգերին:
5. կառավարման գործընթացում նպատակային կիրառել ժամանակակից ծրագրային գործիքները և տնտեսության մեջ կիրառվող ծրագրային փաթեթները:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Էլեկտրոնային բիզնեսի զարգացման պատմությունը, էլեկտրոնային բիզնեսի առանձնահատկությունները: Էլեկտրոնային բիզնեսի առաջացումը: Էլեկտրոնային բիզնեսի հիմնական հասկացությունները: Էլեկտրոնային բիզնեսի կիրառման բնագավառները: Էլեկտրոնային բիզնեսի, էլեկտրոնային կոմերցիայի և բջջային բիզնեսի հարաբերակցությունը: Էլեկտրոնային բիզնեսի հիմնախնդիրները: Էլեկտրոնային բիզնեսի դերը տնտեսության մեջ: **Թեմա 2.** Էլեկտրոնային բիզնեսի տնտեսակազմակերպչական մոդելները: Բիզնես-բիզնես կամ ձեռնարկություն-ձեռնարկություն (Business To Business, B2B): Բիզնես-հաճախորդ կամ ձեռնարկություն- հաճախորդ (Business To Consumer, B2C): Բիզնես-վարչություն (Business To Administrator, B2A): Հաճախորդ-վարչություն (Consumer To Administrator, C2A): Էլեկտրոնային բիզնեսի համակարգերը G2C և G2B հատվածում: **Թեմա 3.** Web-էջը որպես ինտերնետում կոմերցիայի հիմք և էջի աշխատանքի տնտեսական արդյունավետության գնահատման ցուցանիշները: Web-էջերի դասակարգումը, բիզնես էջերի տեսակները: Web-էջերի բիզնես-մոդելները: Web – էջերի ստեղծման փուլերը: Web – էջ հաճախողների սկզբնական ներգրավման և պահպանման սկզբունքները: 3.5 ինտերնետ լսարանի հետ աշխատանքի գործիքները: էջի աշխատանքի տնտեսական արդյունավետության գնահատումը: **Թեմա 4.** Գովազդը ինտերնետում: Ինտերնետում գովազդի առանձնահատկությունները: Բաներային գովազդ: Կոնտեքստային գովազդ: Կատալոգներում էջի գրանցումը և փնտրող համակարգերի կողմից ինդեքսավորումը: Գովազդ էլեկտրոնային փոստի միջոցով: Գովազդ հեռակոնֆերանսների և հայտարարությունների տախտակների միջոցով և գործընկերային ծրագրեր: Գովազդի տեղադրման գնային մոդելները և գովազդային հարթակների ընտրությունը: Գովազդի արդյունավետության գնահատումը: **Թեմա 5.** Անվտանգության համակարգերը ինտերնետում: Անվտանգության ապահովման միջոցները: Շիֆրավորում: Թվային ստորագրություն: Հավաստագիր: **Թեմա 6.** Էլեկտրոնային վճարային համակարգերը ինտերնետում: Էլեկտրոնային վճարային համակարգերի դասակարգումը: Վարկային համակարգերը ինտերնետում: Պլաստիկ քարտերի միջոցով վճարումների իրականացման կառուցվածքը: Ինտերնետում դեբետային համակարգերը: **Թեմա 7.** Առևտրային համակարգերը ինտերնետում: Ինտերնետ խանութներ: Ինտերնետ խանութների առևտրային համակարգերի տեսակները: Ինտերնետ խանութի հիմնական ֆունկցիաները: Էլեկտրոնային խանութների ավտոմատացված կառավարման համակարգեր: Ինտերնետ աճուրդներ: Ինտերնետ հարթակներ:

3.2.2. 12/Բ3 Բանկային գործ (6 Կրեդիտ)

Շաբաթական 4 ժամ (24 ժամ դասախոսություն, 24 ժամ գործնական)

6-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսումնասիրել բանկային համակարգը, Կենտրոնական բանկի և առևտրային բանկերի գործառույթները, խնդիրները, ինչպես նաև դրանց կողմից իրականացվող գործառնությունները, մատուցվող ծառայությունների տեսակները, ձևերը և եղանակները:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. բանկային համակարգի ձևավորման պատմությունը
2. բանկային օրենքները և նորմատիվները
3. ժամանակակից բանկային գործառույթները և գործառնությունները

Կարողանա՝

1. ինքնուրույն իրականացնել առևտրային բանկի տնտեսական գործունեության ֆինանսական արդյունքների գնահատում և վերլուծություն,
2. վերլուծել բանկերի կողմից առաջարկվող ծառայությունները

Տիրապետի՝

1. իրավիճակային խնդիրների լուծում
2. օգտվել բանկերի կողմից առաջարկվող ծառայություններից

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Բանկային համակարգի առաջացումն ու դերը: Ապրանքային տնտեսության ձևավորումը: Փողի գյուտը և դրա գործառույթները (ֆունկցիաները): Բանկերի ծագումը և դրանց պատմական զարգացումը: Բանկերի զարգացմանը խանգարող հանգամանքները: **Թեմա 2.** Կենտրոնական բանկեր, գործառույթները: Կենտրոնական բանկերի առաջացումը և դրանց ձևավորման պատմությունը: ՀՀ Բանկային գործունեության առաջացումը և զարգացումը: Բանկային գործունեության վերահսկողությունը և կարգավորումը: ՀՀ ազգային արժույթի առաջացումը և շրջանառության մեջ դնելը: Բանկերի առանձնահատկությունը և դերը: **Թեմա 3.** Առևտրային բանկերի կարգավորման գործառույթները: Առևտրային բանկերի գործառույթները: Առևտրային բանկերի գործառնությունները: Բանկային համակարգի ձևավորումը: Առևտրային բանկերի կազմակերպա-իրավական տեսակները: Առևտրային բանկերի կառուցվածքը և կառավարումը: Առևտրային բանկերի հիմնական սկզբունքները: Բանկային համակարգի իրավական կարգավորումը և զարգացման փուլերը

Թեմա 4. Բանկային գործունեությունը կարգավորող օրենքները: «ՀՀ Կենտրոնական բանկի մասին» օրենք: «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենք: «ՀՀ արժույթային կարգավորման և արժույթային վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենք: «Ֆիզիկական անզանց բանկային ավանդների հատուցումը երաշխավորելու մասին» ՀՀ օրենք: «Բանկային գախտնիքի մասին» ՀՀ օրենք: «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենք: «Վարկային կազմակերպությունների

մասին» ՀՀ օրենք: ՀՀ այլ օրենքներ (աուդիտորական գործունեության, ֆինանսական համակարգի հաշտարար և այլն): **Թեմա 5.** Ավանդները, դրանց տարատեսակները: Առևտրային բանկերի միջոցների գոյացման աղբյուրները: Ավանդները, դրանց տարատեսակները (Բանկային ավանդ): Պարտավորությունների ներգրավման ռազմավարությունը: Մեծածախ և մանրածախ միջոցների միջև ընտրությունը: Ծառայությունների ինքնարժեք (սակագին) **Թեմա 6.** Վարկի էությունը, վարկավորման գործընթացը: Վարկի էությունը և իրավական կարգավորումը: Վարկավորման սկզբունքները և մեթոդները: Վարկերի դասակարգումը, դրանց հիմնական տեսակները: Վարկավորման գործընթաց: Վարկառուի վարկունակության գնահատումը: Վարկային տոկոս: Վարկային քաղաքականություն: Վարկի վերադարձելիության ապահովում (գրավ, երաշխիք և այլն): Վարկավորմանը վերաբերող ՀՀ օրենսդրական պահանջներ: Վարկերի և դեբիտորական պարտքերի դասակարգման և հնարավոր կորուստների պահուստների ձևավորման կարգը: **Թեմա 7.** Վճարահաշվարկային համակարգ: Վճարահաշվարկային համակարգը և դրա զարգացումը: Վճարման հիմնական եղանակները և անկանխիկ հաշվարկների ձևերը, էլեկտրոնային փող: «Արմենիան քարդե պլաստիկ քարտերի միասնական վճարային համակարգը: Պլաստիկ քարտերը և դրանց տեսակները: **Թեմա 8.** Միջազգային վճարային համակարգեր: Միջազգային վճարումների իրականացման համակարգեր (Unistream, Money Gram և այլն): Միջազգային վճարուման համակարգերին կից օժանդակ այլ ծառայություններ: **Թեմա 9.** Ապահովագրական գործ: Ապահովագրության պատմությունը և զարգացումը: Ապահովագրության հասկացությունները և տերմինները: Գույքային և գույքային ապահովագրություն: **Թեմա 10.** Բանկային ժամանակակից ծառայություններ: Բանկային ժամանակակից ծառայություններ (internet banking, mobile banking, sms ծառայություն և այլն):

3.2.3. 12/Բ2 Արժեթղթերի շուկա (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ սեմինար)

5-րդ կիսամյակ, սպրոզարք

Դասընթացի նպատակն է՝

ուսանողների մոտ պատկերացում ձևավորել արժեթղթերի շուկայի մասին, զարգացնել և խորացնել արժեթղթերի ու արժեթղթերի շուկայի մասին ուսանողների գիտելիքները, տալ ինֆորմացիա արժեթղթերի կիրառման բնագավառների, նպատակների, ընձեռած հնարավորությունների և վերջիններով ֆինանսական ռիսկերի կառավարման հնարավորությունների վերաբերյալ, ինչպես նաև պարզաբանել արժեթղթերի շուկայի առևտրային համակարգի գործունեության, արժեթղթերի պորտֆելների կառավարման, արժեթղթերի հավատարմագրային կառավարման, տեղեկատվության ապահովման և համակարգավորման ու արժեթղթերի շրջանառության կարգավորման հարցերը:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

1. Բացատրել արժեթղթերի շուկայի էությունը
2. Դասակարգել արժեթղթերի տեսակները
3. Թվարկել արժեթղթերի շուկայի գործառույթները և ֆինանսական գործիքները

4. Շարադրել շուկայի հատվածավորումը և արժեթղթերի շուկայի վերլուծության հիմնական մեթոդները
5. Տարբերակել շուկայի մասնագիտացված մասնակիցներին և նրանց գործունեության հիմնական տեսակները
6. Բացատրել բորսայական առևտրի հիմնական կանոնները և կազմակերպման եղանակները

Կարողանա՝

1. Բնութագրել արժեթղթերի շուկան,
2. Նկարագրել և դասակարգել արժեթղթեր թողարկողներին
3. Բնութագրել արժեթղթերի տեսակները, տալ դրանց բնորոշումն ու սահմանումը
4. Կարգալ բորսայական ինդեքսները
5. Գրաֆիկական վերլուծություն իրականացնել
6. Վերլուծել թողարկման և շրջանառության առանձնահատկությունները
7. Պարզաբանել հնարավոր ռիսկերը
8. Հաշվարկել ներդրված միջոցների ապագա արժեքները

Տիրապետի՝

1. արժեթղթերի մասին անհրաժեշտ ինֆորմացիայի ստացման աղբյուրների բացահայտման հմտություններին ու կարողանա կարճ ժամանակահատվածում վերլուծել, կանխատեսել և որոշում կայացնել գնման կամ վաճառքի մասին
2. կանխատեսել պոտենցիալ ռիսկերը
3. ձևավորել սեփական գամբյուղը և կառավարել այն
4. գործնականում վերլուծության դասական և ավանդական եղանակներին ու մեթոդներին, կարողանա դատողություններ անել շուկայի վերելքի կամ անկման վերաբերյալ
5. արժեթղթերը համեմատմանը և ռիսկերը բացահայտելուն
6. Դիվերսիֆիկացնել ռիսկերը

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. Արժեթղթերի շուկա, արժեթուղթ հասկացությունը, նրա ձևերն ու տեսակները: **Թեմա 2.** Արժեթղթերի շուկան կարգավորումը: **Թեմա 3.** Թողարկողներ և ներդրողներ: **Թեմա 4.** Արժեթղթերի շուկայի կանոնավոր գործունեությունը ապահովող մասնակիցները: **Թեմա 5.** Արժեթղթերի տեղաբաշխումը և շրջանառությունը: **Թեմա 6.** Պետական արժեթղթեր: Պարտատոմսեր: **Թեմա 7.** Բաժնետոմսեր: **Թեմա 8.** Ժամկետային շուկա: **Թեմա 9.** Արժեթղթերի երկրորդային շուկա: Ռիսկերը արժեթղթերի շուկայում: **Թեմա 10.** Ֆոնդային բորսաներ և ինդեքսներ: Գրաֆիկական վերլուծություն **Թեմա 11.** Ինչպես խաղալ բորսայում:

3.2.4.12/Բ12 ՀՀ բյուջետային համակարգ (5 Կրեդիտ)

Շաբաթական 3 ժամ (30 ժամ դասախոսություն, 14 ժամ սեմինար)

5-րդ կիսամյակ, ստուգարք

Դասընթացի նպատակն է՝

ներկայացնել ընդհանուր տեղեկություններ բյուջետային համակարգերի և դրանց առնչվող հասկացությունների վերաբերյալ ու ծանոթացնել ՀՀ բյուջետային համակարգին՝ հանգամանորեն անդրադառնալով բյուջետային գործընթացների կազմակերպմանը տարբեր մակարդակների բյուջեներում և միջբյուջետային հարաբերությունների կարգավորմանը:

Դասընթացի ուսումնասիրման միջոցով ուսանողները հնարավորություն են ստանում ուսումնասիրելու ՀՀ բյուջետային համակարգը և համակարգի առանցքային տարրերը ու հասկացությունները:

Կրթական արդյունքները.

Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա՝

- բյուջետային համակարգի կառուցվածքը և ընդհանուր սկզբունքները,
- բյուջեների եկամուտների և ծախսերի դասակարգումները,
- տարբեր մակարդակների բյուջեների բյուջետային գործընթացների կազմակերպման կարգերը,
- բյուջետային գործընթաց հասկացությունը,
- դոտացիա, սուբվենցիա հասկացությունները:

Կարողանա՝

- տարանջատել բյուջեների եկամուտների աղբյուրներն ու ծախսերի ուղղություններն՝ ըստ տարբեր մակարդակների բյուջեների և դասակարգման,
- ՀՀ պետական բյուջեից համայնքներին համահարթեցման սկզբունքով տրամադրվող դոտացիաների հաշվարկման կարգը,
- Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները,
- Համայնքների բյուջեների քննարկման, հաստատման և կատարման կարգը,
- Պետական բյուջեի նախագծի քննարկման ու հաստատման կարգը:

Տիրապետի՝

- ՀՀ բյուջետային օրենսդրությանը,
- Պետական բյուջեի կատարման կարգին,
- Համայնքի բյուջեի կատարման կարգին:

Բովանդակությունը.

Թեմա 1. «Բյուջետային համակարգ» դասընթացը, սկզբունքները: **Թեմա 2.** Բյուջետային համակարգի տնտեսական էությունը: **Թեմա 3.** Բյուջետային համակարգի սկզբունքները և բյուջետային դասակարգումը: **Թեմա 4.** Պետական և համայնքային բյուջեներ: **Թեմա 5.** Բյուջետային գործընթաց **Թեմա 6.** Պետական բյուջեի եկամուտների դասակարգում: **Թեմա 7.** Պետական բյուջեի ծախսերի դասակարգում: **Թեմա 8.** Բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները և բյուջեների պարտքերը: **Թեմա 9.** Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր: **Թեմա 10.** Պետական բյուջեի նախագծի կառուցվածքը և բովանդակությունը: **Թեմա 11.** Պետական բյուջեի նախագծի կազմումը: **Թեմա 12.** Պետական բյուջեի կատարումը:

Թեմա 13. Պետական բյուջեի կատարման հսկողությունն ու վերահսկողությունը: **Թեմա 14.** Համահարթեցման սկզբունքով պետական բյուջեից համայնքների բյուջեներին տրվող դոտացիաները: **Թեմա 15.** Պետական բյուջեի կատարման մասին տարեկան հաշվետվությունը և

պետական բյուջեի հրապարակայնությունը: **Թեմա 16.** Համայնքի բյուջեի նախագծի կազմումը: **Թեմա 17.** Համայնքների բյուջեների ձևավորման սկզբունքները: **Թեմա 18.** Համայնքների բյուջեների կառուցվածքը, եկամուտները և ծախսերը: **Թեմա 19.** Համայնքների բյուջեների նախագծի քննարկումը, հաստատումը և կատարումը: **Թեմա 20.** Համայնքների բյուջեների հրապարակայնությունը, կատարման վերահսկողությունը և կատարման հաշվետվությունը: **Թեմա 21.** Համայնքների բյուջեների վարկերը, փոխատվությունները և համայնքի մատուցած ծառայությունների դիմաց գանձվող վճարները:

5. Կրթական այլ մոդուլներ

Պրակտիկա - 30 կրեդիտ

Ուսումնական պրակտիկա – 6 կրեդիտ

Արտադրական պրակտիկա - 24 կրեդիտ

Կրթական արդյունքները.

Պրակտիկայի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

Գիտենա ուսումնական պրակտիկայի պահանջները և անհրաժեշտ փաստաթղթերի ներկայացման կարգը, տնտեսվարող սուբյեկտների, կազմակերպությունների գործունեության առանձնահատկությունները, բովանդակությունը և կառուցվածքը, վերլուծական և համադրելիության մեթոդները, վիճակագրության հիմունքները, հաշվապահական հաշվառման հիմունքները:

Կարողանա ամբողջությամբ ձևավորել անձնային ուղղորդված տնտեսագիտական գործընթացը՝ որպես տեսական և պրակտիկ գործունեության միասնականություն, զարգացնել ունակություններ տեղեկատվությունը վերլուծելու և որոշումներ կայացնելու, տեսական գիտելիքները համադրել պրակտիկայի ընթացքում ձեռք բերած պրակտիկ գիտելիքների հետ, ուսումնասիրել կազմակերպություն ֆինանսական վիճակը բնութագրող ցուցանիշները, ներկայացնել պրակտիկայի վայրի ֆինանսատնտեսական վիճակի վերլուծություն, ինքնուրույն կայացնել որոշումներ, լուծել խնդիրներ, աշխատել տեղեկատվական աղբյուրների հետ, ձեռք բերել անհրաժեշտ մասնագիտական տեղեկություններ, դրանք համակարգել, վերլուծել:

Տիրապետի տնտեսագիտական մասնագիտական կարողություններին և հմտություններին, վերլուծության համապատասխան մեթոդներին, պրակտիկայի վայրի ֆինանսատնտեսական գործունեության առանձնահատկություններին, մակրոտնտեսական իրավիճակի վերլուծության մեթոդներին, համակարգիչների միջոցով ֆինանսատնտեսական տվյալների վերլուծության եղանակներին, հաշվապահական փաստաթղթերի վերլուծության մեթոդներին:

Ուսումնական պրակտիկա (6 կրեդիտ)

6-րդ կիսամյակ, քննություն

Ուսումնական պրակտիկայի նպատակն է.

1. ուսանողի մոտ, որպես մասնագիտական գործունեության ապագա սուբյեկտի, ձևավորել տնտեսագետի և վերլուծողի մասնագիտական գործունեությունը պատշաճ մակարդակով իրականացնելու որակները.

2. խորացնել ուսանողների տեսական և մեթոդական գիտելիքները տնտեսագիտության բնագավառում,
3. ձևավորել գործնական կարողություններ ու հմտություններ:

Պրակտիկայի պաշտպանության անցկացման ձևը և գնահատման չափանիշները

Պրակտիկայի պաշտպանությունն անցկացվում է բանավոր՝ 40 միավոր առավելագույն արժեքով:

Արտադրական պրակտիկա (24 կրեդիտ)

8-րդ կիսամյակ, քննություն

Արտադրական պրակտիկայի նպատակն է՝ ուսանողի մոտ ձևավորել և զարգացնել տնտեսագետի մասնագիտական գործունեությունը պատշաճ մակարդակով իրականացնելու հմտություններ:

1. Ճանաչողական նպատակ. ծանոթացնել տնտեսվարող սուբյեկտների, կազմակերպությունների գործունեությանը, դրա բովանդակությանը և կառուցվածքին,
2. դաստիարակչական նպատակ. տնտեսական գործունեության նկատմամբ հետաքրքրությունների խթանումը, տնտեսագիտական կոմպետենցիաների բազայի ձևավորումը,
3. ուսումնամեթոդական նպատակ. ձևավորել հատուկ պրոֆեսիոնալ տնտեսագիտական մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների բազա, ինչպես նաև ուսանողին պատրաստել՝ իրականացնելու հետազոտական գործունեություն,
4. ստաժավորման (փորձարարական) նպատակ. ամբողջությամբ ձևավորել անձնային ուղղորդված տնտեսագիտական գործընթացը՝ որպես տեսական և պրակտիկ գործունեության միասնականություն՝ մոդելավորելու և իրականացնելու ունակություններ, զարգացնելու տնտեսական գործունեության առաջնային կոմպետենցիաներ:

Պրակտիկայի պաշտպանության անցկացման ձևը և գնահատման չափանիշները

Պրակտիկայի պաշտպանությունն անցկացվում է բանավոր՝ 40 միավոր առավելագույն արժեքով

4.3. Ամփոփիչ ատեստավորում

Ամփոփիչ ատեստավորում (8 կրեդիտ)

8-րդ կիսամյակ

Ավարտական աշխատանքի պաշտպանությունից հետո ուսանողը պետք է.

Գիտենա - ավարտական աշխատանքի հիմնական նպատակը և խնդիրները, կատարած աշխատանքը ներկայացնելու հմտությունները, գլխավորը երկրորդականից տարբերելու հմտությունները:

Կարողանա - շարունակել աշխատանքը ավարտական աշխատանքի թեմատիկայով:

Տիրապետի - ավարտական աշխատանքի հետ առնչվող այլ բնագավառների գիտելիքներին:

«Տնտեսագիտություն» մասնագիտական կրթական ծրագրի վերջնարդյունքների քարտեզագրումն՝ ըստ դասընթացների վերջնարդյունքների

Ծրագրի կրթական վերջնարդյունքները

Ուսումնական մոդուլի անվանումը	Մոդուլի Կրեդիտը	Ա1	Ա2	Ա3	Ա4	Ա5	Ա6	Ա7	Ա8	Ա9	Ա10	Բ1	Բ2	Բ3	Բ4	Բ5	Բ6	Բ7	Բ8	Գ1	Գ2	Գ3	Գ4	Գ5	Գ6		
		Հայոց լեզու և խոսքի մշակույթ 1	3																					+		+	
Հայոց լեզու և խոսքի մշակույթ 2	3																						+		+		
Ռուսաց լեզու 1	3																						+				
Ռուսաց լեզու 2	3																						+				
Օտար լեզու (անգլերեն) 1	3																						+				
Օտար լեզու (անգլերեն) 2	3																						+				
Հայոց պատմության հիմնահարցեր 1	3																							+			
Հայոց պատմության հիմնահարցեր 2	3																							+			
Հետազոտության մեթոդաբանություն	3																								+		+
Քաղաքագիտության հիմունքներ	3																							+			

		Ա1	Ա2	Ա3	Ա4	Ա5	Ա6	Ա7	Ա8	Ա9	Ա10	Ք1	Ք2	Ք3	Ք4	Ք5	Ք6	Ք7	Ք8	Գ1	Գ2	Գ3	Գ4	Գ5	Գ6
Փիլիսոփայության հիմունքներ	3																						+		+
Իրավագիտության հիմունքներ	3																					+	+		
Ֆիզիկական դաստիարակություն 1	0																							+	
Ֆիզիկական դաստիարակություն 2	0																							+	
Կրոնագիտության հիմունքներ	2																					+	+		
Մշակութաբանության հիմունքներ	2																					+	+		
Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման հիմունքներ	3										+									+					
Քաղաքացիական պաշտպանություն և արտակարգ իրավիճակներում բնակչության առաջին բուժօգնություն	3																							+	
Բնագիտության ժամանակակից հայեցակարգեր	3						+																		
Էկոլոգիա և բնապահպանության հիմունքներ	3						+																		

		Ա1	Ա2	Ա3	Ա4	Ա5	Ա6	Ա7	Ա8	Ա9	Ա10	Ք1	Ք2	Ք3	Ք4	Ք5	Ք6	Ք7	Ք8	Գ1	Գ2	Գ3	Գ4	Գ5	Գ6
Տնտեսագիտության տեսություն 1	4							+	+														+		
Տնտեսագիտության տեսություն 2	5							+	+														+		
Տնտեսագիտության տեսություն 3	5							+	+														+		
Տնտեսագիտության տեսություն՝ Կուրսային աշխատանք	1							+																	+
Վիճակագրություն	6							+								+									
Հաշվապահական հաշվառում	5							+							+										
Միջազգային տնտեսական հարաբերություններ	3		+													+									
Տնտեսական գործունեության վերլուծություն	4					+											+								
Մակրոտնտեսագիտություն	4							+	+														+		
Միկրոտնտեսագիտություն	5							+							+										

		Ա1	Ա2	Ա3	Ա4	Ա5	Ա6	Ա7	Ա8	Ա9	Ա10	Ք1	Ք2	Ք3	Ք4	Ք5	Ք6	Ք7	Ք8	Գ1	Գ2	Գ3	Գ4	Գ5	Գ6
Մենեջմենթ	4		+			+									+								+		
Մենեջմենթ՝ Կուրսային աշխատանք	1					+																			+
Մարքեթինգ	5					+													+				+		
Տնտեսամաթեմատիկական մոդելավորում	4	+										+													
Գործարարության բարոյագիտություն և հոգեբանություն	3					+													+				+		
Ձեռնարկության տնտեսագիտություն	5					+									+					+					
Բնապահպանություն և բնօգտագործման տնտեսագիտություն	4						+								+								+		
Արդյունաբերական ճյուղերի տեխնոլոգիական համակարգեր	3			+											+										
Տնտեսական աշխարհագրություն	3						+																		
Տեղեկատվական տեխնոլոգիաները տնտեսագիտությունում	4										+	+													

		Ա1	Ա2	Ա3	Ա4	Ա5	Ա6	Ա7	Ա8	Ա9	Ա10	Ք1	Ք2	Ք3	Ք4	Ք5	Ք6	Ք7	Ք8	Գ1	Գ2	Գ3	Գ4	Գ5	Գ6
Բարձրագույն մաթեմատիկա 1	4	+										+								+					
Բարձրագույն մաթեմատիկա 2	4	+										+								+					
Հավանականությունների տեսություն և մաթեմատիկական վիճակագրություն	4	+										+								+					
Տնտեսության ռազմավարական կառավարում	5								+																
Միջազգային քիզնեսի կազմակերպում	4								+							+									
Սոցիոլոգիա	3									+										+			+		
Արտադրության էկոնոմիկա և կազմակերպում	7			+											+										
Ձեռներեցության հիմունքներ	6					+			+						+	+	+	+	+						
Ֆինանսական մենեջմենթ	5					+									+										
ՀՀ հարկային համակարգ	4								+																

		Ա1	Ա2	Ա3	Ա4	Ա5	Ա6	Ա7	Ա8	Ա9	Ա10	Ք1	Ք2	Ք3	Ք4	Ք5	Ք6	Ք7	Ք8	Գ1	Գ2	Գ3	Գ4	Գ5	Գ6	
Տնտեսական գործունեության ծրագրավորում	5		+			+			+						+	+										
Տնտեսական գործունեության ծրագրավորում. կուրսային աշխատանք	1		+			+										+										
Զբոսաշրջային ձեռնարկատիրության կազմակերպում	6				+									+												
Ծառայությունների ոլորտի տնտեսագիտություն	5				+				+					+												
Կոմերցիա և լոգիստիկա	3										+															
Էլեկտրոնային բիզնես	6								+		+															
Բանկային գործ	6														+											
Արժեթղթերի շուկա	5								+							+										
ՀՀ բյուջետային համակարգ	5								+																	
Ռիսոմնական պրակտիկա	6														+					+						+
Արտադրական պրակտիկա	8														+					+						+
Ամփոփիչ ատեստավորում՝	8																									+